

**Науковий вісник Полтавського національного
технічного університету імені Юрія Кондратюка**

**Scientific journal of Poltava National
Technical Yuri Kondratyuk University**

ЕКОНОМІКА І РЕГІОН

№ 2 (69) 2018

ECONOMICS AND REGION

Vol. 2 (69) 2018

Полтава – 2018

Poltava - 2018

www.eir.pntu.edu.ua

ЕКОНОМІКА І РЕГІОН

№ 2 (69)
2018

ЭКОНОМИКА И РЕГИОН

ECONOMICS AND REGION

Науковий вісник Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка

Червень 2018 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- ОНИЩЕНКО В.О.** – головний редактор, д.е.н., проф., ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
- ЧЕРНИШ І.В.** – заступник головного редактора, д.е.н., доц., завідувач кафедри туризму та адміністрування Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- СІВЦЬКА С.П.** – відповідальний секретар, к.е.н., проректор з науково-педагогічної, соціальної роботи та міжнародного співробітництва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- ВАРНАЛІЙ З.С.** – д.е.н., професор кафедри фінансів Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка (за згодою);
- ВОЛКОВА Н.І.** – к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса;
- ГРИШКО В.В.** – д.е.н., проф., директор навчально-наукового інституту фінансів економіки та менеджменту Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- ДУБШЕВ В.П.** – д.е.н., проф., завідувач кафедри економічної теорії та регіональної економіки Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- КОЗАЧЕНКО Г.В.** – д.е.н., проф., професор кафедри фінансів і банківської справи Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- КОМЕЛІНА О.В.** – д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту і логістики Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- КОРГАНАШВІЛІ Л.Д.** – д.е.н., проф., керівник центру забезпечення якості та наукової діяльності Міжнародної школи туризму Тбіліського державного університету імені І. Джавахішвілі (за згодою);
- МАЗАРАКІ А.А.** – д.е.н., проф., академік НАПН України, ректор Київського національного торговельно-економічного університету (за згодою);
- МОМОТ Т.В.** – д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку та аудиту Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова (за згодою);
- ОБОЛЕНСЬКА Т.С.** – д.е.н., проф., проректор з науково-педагогічної роботи Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана (за згодою);
- ПАЛАЩАКОВА ДАНІЕЛІА** – доктор філософії (PhD), молодший науковий співробітник кафедри економічної теорії Технічного університету у Кошице (Словаччина) (за згодою);
- ПОГОРЕЛОВ Ю.С.** – д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку та аудиту Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- ПТАЩЕНКО Л.О.** – д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів банківської справи Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- РОЛІШНК-САДОВСЬКА С.** – доктор філософії (PhD), асоц. професор, заступник декана з навчальної роботи факультету менеджменту Білостоцької Політехніки, м. Білосток (Польща) (за згодою);
- РЯЩЕНКО Вікторія** – д.е.н., асоц. професор, Університет ISMA (Латвія) (за згодою);
- ХВЕСИК М.А.** – д.е.н., проф., директор Інституту природокористування та сталого розвитку НАН України, член-кореспондент УААН (за згодою);
- ЧЕВГАНОВА В.Я.** – к.е.н., проф., завідувач кафедри економіки підприємства та управління персоналом Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- ЧИЧКАЛО-КОНДРАЦЬКА І.Б.** – д.е.н., проф., завідувач кафедри міжнародної економіки та маркетингу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- ШВІЛЬ ЮРГЕН** – доктор наук, проф., Департамент підприємництва та управління / Міжнародний менеджмент та маркетинг. Університет прикладних наук, м. Бранденбург (Німеччина) (за згодою);
- ШИНКАРЕНКО Р.В.** – к.е.н., доц., перший заступник директора навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- ШОЛТЕС МІХАЕЛЬ** – доктор філософії (PhD), асоц. професор, декан економічного факультету Технічного університету у Кошице (Словаччина) (за згодою);
- ЮРКІВ Н.Я.** – д.е.н., доц., головний спеціаліст відділу фінансової безпеки Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України (за згодою);
- РОМАНОВА Т.В.** – технічний секретар, к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Журнал "Економіка і регіон" Внесений до переліку наукових фахових видань України (наказ МОН України № 1279 від 16.11.2014).

Вид видання – науковий журнал.
Концепція журналу базується на багаторічному науковому, фаховому висвітленні актуальних проблем економіки України і світу.

Основні рубрики: економіка та управління національним господарством; розвиток продуктивних сил і регіональна економіка; економічна теорія та історія економічної думки; світове господарство і міжнародні економічні відносини; економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності); економіка природокористування і охорона навколишнього середовища; демографія, економіка праці, соціальна економіка та політика; гроші, фінанси і кредит; бухгалтерський облік, аналіз та аудит; статистика; математичні методи, моделі і інформаційні технології в економіці; економічна безпека держави та суб'єктів господарювання.

Видається з липня 2003 р. Виходить шість разів на рік. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ 7560, видане 15.07.2003 р. Державним комітетом інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України.

Засновник і видавець журналу – Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка.

Назва, концепція, зміст і дизайн журналу "ЕІР" є інтелектуальною власністю редакції журналу "Економіка і регіон" та охороняється законом про авторські і суміжні права. При переддрукуванні посилання на журнал "ЕІР" обов'язкове.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за точність поданих даних несуть автори матеріалів, редакція не завжди поділяє думку авторів.

ISSN 2218-1199 (Print)
ISSN 2414-0538 (Online)
ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 98763

Рекомендовано до друку Вченою радою Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (прот. № 18 від 03.07.2018)
Верстка А.С. Арзуманян
Коректор Я.В. Новічкова.
Здано до набору 20.06.2018.
Підписано до друку 29.06.2018.
Формат 60x80 1/8. Обл.-видавн. арк. 16,10.
Тираж 300 прим. Замовлення № 133.
Надруковано поліграфцентром Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3130 від 06.03.2008 р.

Адреса: 36011, Полтава,
Першотравневий просп., 24.
Тел.: (05322) 2-98-75;
e-mail: v171@pntu.edu.ua;
Сайт журналу: <http://eir.pntu.edu.ua/>

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ
ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

- 5 **V. Dubischev, V. Yatsenko.** Social responsibility in the context of health reform in Ukraine and Georgia

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

- 10 **Н.І. Верхоглядова, Н.Ю. Мардус.** Розвиток інфраструктури внутрішнього ринку
- 20 **L. Boldyrieva, L. Amelina.** Influence of changes on the development of agricultural sector in ukrainian economy

**РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА**

- 28 **A. Pavlyk, O. Lyulyov, O. Chyhryn, T. Pimonenko.** Ukrainian energy sector: ecological and economic features

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВАМИ
(ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ)**

- 34 **Mammadova Sevar Momin gizi.** Azerbaijan state economic university. The significance of the marketing orientation concept in the new realities
- 40 **I. Chernysh, M. Kozyk.** Modern technologies of personnel management

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ
ТА АУДИТ**

- 45 **В.П. Дубіщев, В.В. Яценко, Ю.В. Петренко.** Науково-методичне забезпечення обліку на підприємстві

- 51 **В.В. Дубовая.** Пропозиції щодо зменшення IFRS моделей оцінки земельних ділянок

**ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА
ПОЛІТИКА**

- 61 **О.В. Гаращук, В.І. Кученко.** Сфера відтворення людського потенціалу: гомеостатичні механізми подолання загроз на шляху її розвитку
- 69 **M. Hunchenko, A. Chaikina.** Modern labor market trends in the context of the development of unregulated internal migration processes

ECONOMICS AND REGION *Vol. 2 (69) 2018*

ЭКОНОМИКА И РЕГИОН

ЕКОНОМІКА І РЕГІОН

Scientific journal of Poltava National Technical
Yuri Kondratyuk University

June, 2018

EDITORIAL BOARD:

- ONYSHCHENKO V.O.** – Editor-in-Chief, Doctor of Sciences (Economics), Professor, Rector of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- CHERNYSH I.V.** – Deputy Chief Editor, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Head of Tourism and Administration Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- SIVITSKA S.P.** – Executive Secretary, PhD (Economics), Vice-Rector for Scientific, Pedagogical, Social Work and International Cooperation of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- VARNALIY Z.S.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor at Finance Department of Kyiv National Taras Shevchenko University (with the consent);
- VOLKOVA N.I.** – PhD (Economics), Associate Professor at Finance and Banking Department of Vasyl' Stus Donetsk National University;
- HRYSYSHKO V.V.** – Doctor of Sciences (Economics), Director of Educational Scientific Institute of Finance, Economics and Management of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- DUBISHCHEV V.P.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of Economic Theory and Regional Economics Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- KOZACHENKO H.V.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor at Finance and Banking Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- KOMELINA O.V.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor at Management and Business Logistics Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- KORGANASHVILI L.D.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of Quality Assurance and Research Activities Centre of the International Tourism School of Tbilisi State I. Javahishvili University (with the consent);
- MAZARAKY A.A.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Academician at National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Rector of Kyiv National University of Trade and Economics (with the consent);
- MOMOT T.V.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of Financial and Economic Security, Accounting and Auditing Department of Kharkiv National O.M.Beketov University of Urban Economy (with the consent);
- OBOLENSKA T.E.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work of Kyiv National Economic Vadym Hetman University (with consent);
- PALASHCHAKOVA DANIELLA** – PhD, Research Worker at Economic Theory Department of Technical University in Koshyze (Slovakia) (with the consent);
- POGORELOV Yu.S.** – Doctor of Sciences, Professor, Head of Accounting and Audit Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- PTASHCHENKO L.O.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of Finance and Banking Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- ROLLINK-SADOVSKA E.** – PhD, Associate Professor, Vice-Dean for Educational Work of Management Faculty of Bilostok Polytechnical University (Poland) (with the consent);
- RIASHCHENKO VIKTORIA** – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor of ISMA University (Latvia) (with the consent);
- HVESYK M.A.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Director of the Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development" of NAS of Ukraine, UAAS Associate Member (with consent);
- CHEVGANOVA V.Ya** – PhD (Economics), Professor, Head of Enterprise Economy and Personnel Management Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- CHYCHKALO-KONDRATSKA I.B.** – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of International Economics and Marketing Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- SHVIL JURGEN** – Doctor of Sciences, Professor, Business and Management Department / International Management and Marketing Department of Brandenburg University of Applied Sciences (Germany) (with consent);
- SHYNKARENKO R.V.** – PhD, Associate Professor, First Deputy Director of Educational Scientific Institute of Finance, Economics and Management of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University;
- SHOLTES MICHAEL** – PhD, Associate Professor, Dean of Economic Faculty of Technical University in Koshyze (Slovakia) (with consent);
- YURKIV N.Y.** – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Primary Specialist of Banking Security Department of National Strategic Researches Institute Accountable to President of Ukraine (with consent);
- ROMANOVA T.V.** – Technical Secretary, PhD, Associate Professor at Business and Management Department of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University.

Journal "Economics and Region" is included into The register of specialized scientific publications of Ukraine (MON of Ukraine Departmental Order No. 1279 of 16.11.2014).

Publication – scientific journal.
Conceptual paradigm of the journal is based on the long-term scientific and professional treatment of topical problems of the world and Ukrainian economics.

Main milestones: economics and national economy management; productive forces development and regional economy; economics theory and economic thought history; world economy and international economic relations; economics and business administration; economics of nature management and environmental protection; demography, labor economics; social economics and politics; money, finance and credit; accounting, analysis and audit; mathematic methods, models and information technologies in economics; economic security of the state and economic entities.

Issued since July, 2003.

Six issues published yearly.

State Registration Certificate KB 7560, issued 15.07.2003 by the National Committee for the Information Policy, Television and Radio Broadcasting of Ukraine.

The journal's founder and the owner: Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University.

The name, conceptual paradigm, content and design of the journal "Economics and Region" is the intellectual property of the journal's Editorial Board and is copyright.

Pass-through copyright.

Printed in the source language. Liability for the data precision rests with the authors.

The Editorial Board does not always share the author's opinion.

ISSN 2218-1199 (Print)

ISSN 2414-0538 (Online)

SUBSCRIPTION INDEX 98763

Recommended for publication by the Academic Board of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University (№ 18 of 03.07.2018)

Computer-assisted makeup by A.S. Arzumanian

Proof-reader: Ya.V. Novichkova.

Sent to the printer's on 20.06.2018.

Signed to print on 29.06.2018.

Page size: 60x80 1/8. Published sheets 16,10.

Circulation: 300 copies. Print Order No. 133.

Printed by the Printing and Publishing Centre of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. Certificate of the publishing venture entity registration in the State Register of editors, manufacturers and distributors of printed output DK No. 3130 of 06.03.2008.

Address: Pershotravnevyi Avenue, 24, Poltava, 36011.

Phone: (05322) 2-98-75;

e-mail: v171@pntu.edu.ua;

the journal's site: <http://eir.pntu.edu.ua>

**ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE
AND ENTITIES**

- 5 **V. Dubischev, V. Yatsenko.** Social responsibility in the context of health reform in Ukraine and Georgia

**ECONOMICS AND NATIONAL
ECONOMY MANAGEMENT**

- 10 **N. Verkhohliadova, N. Mardus.** Development of the Internal Market Infrastructure
- 20 **L. Boldyrieva, L. Amelina.** Influence of changes on the development of agricultural sector in ukrainian economy

**PRODUCTIVE FORCES
DEVELOPMENT AND REGIONAL
ECONOMY**

- 28 **A. Pavlyk, O. Lyulyov, O. Chyhryn, T. Pimonenko.** Ukrainian energy sector: ecological and economic features

**ECONOMICS AND BUSINESS
ADMINISTRATION
(ACCORDING TO THE ECONOMIC
ACTIVITY TYPES)**

- 34 **Mammadova Sevar Momin gizi.** Azerbaijan state economic university. The significance of the marketing orientation concept in the new realities
- 40 **I. Chernysh, M. Kozyk.** Modern technologies of personnel management

**ACCOUNTING, ANALYSIS AND
AUDITING**

- 45 **V. Dubishchev, V. Yatsenko
Y. Petrenko.** Scientific and Methodological Support of Accounting at the Enterprise

- 51 **V. Dubovaya.** Proposals for decreasing IFRS models of land valuation

**DEMOGRAPHY, LABOR ECONOMICS,
SOCIAL ECONOMICS AND POLITICS**

- 61 **O. Harashchuk, V. Kutsenko.** Sphere of returning human potential: homeostatic mechanisms of threats overcoming on the way of its development
- 69 **M. Hunchenko, A. Chaikina.** Modern labor market trends in the context of the development of unregulated internal migration processes

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

UDC:330.342.146:352

DOI 10.26906/eip.2018.2(69).1158

SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE CONTEXT OF HEALTH REFORM IN UKRAINE AND GEORGIA

V. Dubischev, Professor

V. Yatsenko, master-student

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

© Dubischev V., 2018.

© Yatsenko V., 2018.

Стаття отримана редакцією 21.05.2018 р.

Introduction. Medical reform was one of the most awaited reforms of the two countries, which radically changed the health system. It provided a lot of significant transformation in the provision of quality health services reform unit of primary care, division of services paid and free.

Overview of the latest sources and publications. Analysis of recent researches and publications shows that a significant contribution to research of the concept of keep health reform in Ukraine make scientific works by V.D. Popkov V.M. Lekhan, H. S. Kovalchuk, M.V. Shevchenko, M.O. Shypulina and others [4].

The purpose of the article. Definition of the main provisions of health care reform. To analyze the main aspects of the reform of health reform Ukraine and Georgia.

Basic material and results. October 19, 2017, Verkhovna Rada of Ukraine gave the start of medical reform, finally adopting the law «On state financial guarantees of medical services and medicines» (№6327) [1].

According to the law are as follows. Made provision for the possibility of financing primary mechanism through grants. The principle of «money follows the patient» works like this: when a patient comes to the doctor, he gets a free primary care, and the money for the work the doctor receives from the state. Operator will benefit the National Health Service of Ukraine. The original plan, with the 2018 law should translate «primary» in principle «money follows the patient», as a State authority contracts with those who provide primary care – or medical institutions, or doctor.

According to the innovation, the patient chooses, one has to be treated, regardless of location, and the doctor not refuse – until it attains a maximum of two thousand people. Lay Ukrainian declaration may have from 1 April 2018.

A declaration is a document that confirms that the patient wants to be served with this doctor. So, when you sign a declaration with a specific physician, you notify the state (the National Health Service of Ukraine, NSZU) that the payment for your care should be found at this medical institution, the statement reads.

It is noted that the declaration is not a legal document and is not signed «once and for all»: at any time a patient can make a declaration with another therapist, pediatrician or family physician. In this case, it is not necessary to cancel the previous declaration – it is enough simply to conclude a new declaration with the chosen doctor, and the changes will automatically be recorded in the system. The choice of a doctor occurs at the request of the patient, and not the place of registration or residence. As explained by the Ministry of Health, the following steps need to be taken to sign a patient's medical statement:

1. The patient should apply to a medical institution where the therapist, pediatrician or family doctor works with whom he wants to sign the declaration. You need to have passport, tax number and mobile phone with you.

2. The data and the contact phone number of the patient will be entered into the system «Electronic health».

3. An authorized medical officer prints a copy of the declaration for checking from the «Electronic Health» system. The patient should carefully check all her data. If there are mistakes, you should tell this to the authorized person of the medical institution. The declaration will be printed out until everything is correct.

4. If everything is correct, the authorized person of the institution prints from the system E-Health is another instance of the Declaration. Both copies of the declaration must be identical and error-free.

5. The patient signs two copies of the declaration. One copy remains with him, the other one – to the medical institution.

6. An authorised person of the medical institution puts a digital signature on the Declaration and sends it to the system of «Electronic health».

Electronic Health E-Health should form a central registries, medical institutions, physicians and patients. For this primary health facilities should be equipped with computers and have internet network. Ensure establishment has all necessary local authorities. And after entering patient data base to create electronic medical records.

Currently director of the institution itself determines where he will spend the funds that the company will receive. Including – financing repairs. Now the government allocate money not on the institution and the individual. Income doctor will depend on the number of patients. Establishment of the National Health Service of Ukraine (NSZU) – customer health services, independent of the providers (hospitals, local authorities and the Ministry of Health).

This is a central executive body that will order services for patients manage the budget and its distribution among medical institutions. However, independence NSZU destroy something provision of subvention in primary care. The reform began with primary care, family physicians, internists and pediatricians. You can contact your family doctor, internist or pediatrician as soon as you feel the need for examination or treatment. In developed countries, doctors of primary medical aid without hospitalization solve 80% of medical applications using modern knowledge, basic equipment and the most common tests and medicines [9].

These services are 100% covered by the state budget. The physician will families agent in the health system. It will monitor health and provide full support for primary diagnosis. To do this, the doctor should be motivated primarily – financial.

Since 2018 primary health care institutions that have contracted with the National Health Service, will receive funding for a new model - a fixed annual payment for each patient care, which the doctors of the institution signed. However, the size of payments for young people and the elderly differ significantly with the increasing number of applications due to age characteristics.

In turn, the primary care doctor – a specialist who has all the information about your health. This he sees the relationship and can determine at what stage the desired profile intervention specialist. Information about the patient's condition will be contained in electronic health system. Even when citizens move to another doctor, all information will be available.

The main duty of the primary care physician – in time to prevent or detect the disease early. And provide emergency care for acute conditions and sudden health deterioration, high body temperature, acute and sudden pain, cardiac arrhythmias, bleeding and other conditions, diseases, poisonings and traumas that require emergency care. Primary care physician, according to the respective treatment protocols, patient surveys and appoint the necessary tests, most of which will be held simultaneously in clinic. Based on the information received family doctor decides to treat both acute and chronic conditions of the patient [11].

If necessary, the family doctor makes a referral to specialized professionals. The duties of the family doctor will include:

- disease prevention in high-risk groups;
- vaccination;
- issuing medical certificates and sick leave;

- issuing prescriptions for drug reimbursement program «Available drugs», including prescriptions for chronic patients.

In rural family physician chooses the local community. Tariff rates of wages for primary care physician will be canceled. Rural communities will finally be able to significantly improve primary care. Establishing a good doctor living and working conditions, the village will invite prospective professionals. Provide decent wage state [10].

If the village is home to a small number of people, a family doctor can serve several settlements located nearby. In this case, the doctor is supported by several local communities. Since 2020 the state will cover the examination, advice and treatment prescription or doctor specialized tertiary medical institution only if referral

from primary care physician. Because, according to statistics, the majority of citizens are the responsibility of the family doctor without the involvement of a specialist profile or account for emergency calls. The family doctor can not prescribe a specific referral to a specialist and / or a particular institution. He said only highly specialized medical profile. The patient decides where to apply.

2020 apply to doctors or highly specialized medical institutions patients can both transfers and independently. When a citizen needs emergency specialized assistance, it refers to any emergency facility. Treating cases, life-threatening, the state will be covered at 100%.

Reforming the financial model of medical institutions specialized care starts with 2019 and highly – from 2020. Until held reforming the system of primary care and will be collected the necessary statistics to implement changes at the secondary and tertiary link. At the level of secondary and tertiary care government directly pays medical institution for each medical service provided in a transparent and uniform tariffs for the whole country. The tariff includes all costs, and medication and repair of equipment, and the work of doctors [9].

Each year, the volume of services guaranteed by the state, and tariffs will be approved by Parliament as part of the State Budget, the document will be called health security program. The first program of medical guarantees will be made for 2020, when the new funding model will work on all levels. All rates are reasonable and open. This means that under guaranteed package of health services, the government will cover 100% of the cost of treatment, including supplies and medicines.

There are red and green installation services list. The state covers 100% («green list») and the services that the patient pays the full («red list»). The Red list of services includ additional services and those that are not vital. For example, aesthetic dentistry, plastic surgery and others. The cost of these services citizens will pay for themselves. Red List of services also will vary from year to year, depending on how much the state can guarantee services. As a result of the fact that the medical reform in Ukraine is based on health reform Georgia so consider health reform in Georgia. Medical reform in Georgia includes the privatization of hospitals, clinics and the introduction of universal health insurance. No free medicine, pay for it or you when you buy an insurance policy, or you it partially covers the state in the form of a limited voucher or all at their own expense [15].

Initially, the assistance provided organization World Health and USAID, who developed the strategy and development of medicine in Georgia. Restore health care on their own, given the state budget was unrealistic. The first stage was the privatization of most pharmacies and hospitals, in addition Narrow institutions. Privatized hospital had to keep its direction. For funds received from privatization agencies in the past was an overhaul of the reduction of beds and staff.

For example, hospitals with 200-300 beds have clinics for 15-20 beds. Then there were registered six major insurance companies who have to service the 2-3 area of the country on the basis of competition. In addition to being able to earn a lot of money on servicing corporate clients, insurance companies had to either take care of existing hospitals or build new ones. The average cost of a policy that includes all types of medical care for no more than \$ 60,000, is about \$ 20 per month.

Under the program, the entire population was divided into 19 groups. Here are some of them:

1. children and adolescents under 18,
2. students,
3. people with disabilities,
4. veterans
5. pensioners
6. internally displaced persons
7. some other disadvantaged population.

Depending on the size of personal incomes are divided into four groups:

- high income
- average income
- low income
- socially unsecured.

The citizens are considered high-income people whose annual income is about \$ 17,000. This takes into account not aggregate family income and individual income citizens. These citizens will not be able to use public health insurance program – except mandatory services. Persons middle income – those citizens whose monthly income reaches \$ 415 and annual income does not exceed \$ 16,620.

These people must choose between using general health programs and private health insurance package. They can not use simultaneously both types of health insurance. The group of people with low

incomes include citizens whose monthly income is less than \$ 415. In the same group are citizens who themselves employ or have irregular income. They also face a choice: if you purchase a private health insurance – can not use general health package in its entirety [7].

Vulnerable children and seniors use the most expensive and the complete suite of general health. Moreover, only members of this group have the right to fully enjoy both a private and public insurance. In Georgia, there are 3 types of health insurance: public insurance, commercial insurance, corporate insurance. The citizens themselves choose – to apply for insurance to private companies or to issue government insurance. But in practice the majority of Georgians prefer it to the state.

Georgians use public health insurance based on income level: the smaller they are, the greater the costs covered by the state. Commercial insurance companies sell only 12. The cost of insurance and the list of services they are about the same. Differ only annual limits on treatments and a list of clinics where the customer can receive services.

Georgians know which hospitals have the best reputation, and therefore apply to the insurance company that signed a contract with the institution you can trust your life and health. Usually Georgians pay for insurance about \$ 20 per month. However, you can choose insurance affordable: prices range from 11 to 46 dollars. Corporate insurance – is provided by the employer. The employee can choose an insurance company (for the employer signs a contract with only one company), but only picks up a package that is right for him and his family. Plus corporate insurance – available discounts.

While reforming Georgia hospital were sold to private ownership. For example, today one of the country's best hospitals – New Hospital – was sold for a thousand dollars. But the new owner pledged to invest her \$ 16 million. I still did it. Investors had to take a loan in one of the European banks. The Georgian government has actively contributed to foreign institutions are not denied a large loan. Now the net monthly income of the hospital New Hospital is an average of \$ 581 thousand. That is, invested 16 million hospital earned less than 2.5 years. After repairs were completed, the state institution provided a steady stream of clients now pays medical institutions under public insurance. Since medical care has become a profitable business.

Prices for services in private hospitals are almost identical. While the hospital itself determines rates for their services, but there is state regulation – bar, above which it is impossible to raise prices. In turn, the clinics are fighting for customers, improve infrastructure, luring the best specialists (surgeons there the salary – \$ 25,000), because the patient himself can decide which institution to restore health. Profit Hospital receives patients. Outpatient about three thousand a month, fixed – a thousand and a half. Thus, monthly hospital earns \$ 539-580 thousand. But this amount could rise to \$ 1 million 244 thousand.

Conclusion. Thus, we analyzed the medical reform in Ukraine and Georgia. The advantages of health reform Georgia is the availability of health insurance that allows all segments of the population regardless of their income levels receive high-quality medical services. Ukrainian health reform is currently on reform and needs radical change.

REFERENCES:

1. LAW OF UKRAINE «On state financial guarantees of medical services and medicines», 19.10.2017 number 2168-VIII.
2. Oleksandr Ustinov Healthcare Reform: strategy, tactics, risk / Oleksandr Ustinov // Ukr. Medical Magazine. – 2010. – № 5 (79). – P. 7–9. : [Electronic resource]. – Access: <http://www.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2010/10/reforma.pdf> upload.
3. Bilynska N.M. State policy in health: Monograph. / M. Bilynska, Ya. Radysch – Kyiv: NAPA, 2013 – Part 2. – 484 p.
4. K. Bendukidze, Roeder F.S., Taner M., A. Urushadze's health care reform in the Republic of Georgia from the Soviet ruins healthcare market basis. – 2014 – K. : Type of: OOO "NPP" Interservice ". – 2014 – 52 p.
5. Comparative characteristics of reforms in Ukraine and Georgia, the consequences and results / [V. Chala, N. Doroschenko, N. Filimonov] // Economic Space: technologies. – № 103. – Dnepropetrovsk: PSABA, 2015. – P. 34-43.
6. Financing of Health in EU. Problems and solutions / [S. Thomson, T. Foubister, E. Mossialos] // WHO. – 2010 – Vol. 17 – 241p.
7. Health Care Reform in the Republic of Georgia from the Soviet ruins healthcare market basis / [K. Bendukidze, FS Roeder, M. Taner, A. Urushadze]. – K. : «SPE» Interservice, 2014. – 52 p.
8. Lekhan V.M., Shevchenko M.V. Strategy of health systems: Ukrainian dimension. / V.M. Lekhan, M.V. Shevchenko // Ukraine. Health of the Nation. – 2010. – № 13. – P. 5-23.

9. On Medicines: Law of Ukraine of 04.04.1996 p. Number 123/96-VR [electronic resource]. – Access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80/ed20120601>.

10. On approval of the concept of reform health care financing, the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 30, 2016 // Official Gazette Ukraine. – 2017. – 6. January. – P. 175. [electronic resource]. – Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>.

11. On approving the list of paid servants continue provided in public health institutions and medical institutions of higher education: social class Continues CMU from 17.09.1996 g. Number 1138 [electronic resource]. – Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF>.

12. Palchuk B. Optimizing network of medical institutions of primary level: a new division of responsibilities [electronic resource] / V. Palchuk // Ukraine: events, facts, comments. – 2017. – № 21. – P. 41-55. – Access: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr21.pdf>. - Name of the screen.

13. V.D. Popkov, Shypulina M.O., Kovalchuk H.S. Challenges financial support of health care in Ukraine / V.D. Popkov, M.O. Shypulina, H.S. Kovalchuk // Economy. – 2009. – № 24. – P. 83-89. : [Electronic resource]. – Access: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ekpr/2009_24/popkova.pdf.

14. Timeline: History of Health Reform in the US - [Electronic resource]. – Access: <https://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2011/03/5-02-13-history-of-health-reform.pdf> (Last Access: August 12, 2017). - Title from the Screen.

15. The concept of reform health care financing Ukraine, prepared by the working group on health financing reform at the Ministry of Health of Ukraine. – 2016. – February.

УДК: 330.342.146:352

Дубищев Віктор Петрович, доктор економічних наук, професор, в.о.завідувача кафедри економічної теорії та економічної кібернетики. **Яценко Віта Василівна**, магістрант. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Соціальна відповідальність в контексті медичної реформи в Україні і в Грузії**. Розглянуто головні аспекти реформування медичної реформи в Україні та Грузії в контексті соціальної відповідальності. Визначено основні етапи реформування медичної реформи в Грузії. Принцип «гроші йдуть за пацієнтом» працює так: коли пацієнт приходить до лікаря, він отримує первинну допомогу безкоштовно, а гроші за свою роботу лікар отримує від держави. Оператором виплат стане Національна служба здоров'я України.

У статті зосереджується увага на тому, що з 2018 року заклади первинної медичної допомоги, які уклали контракт з Національною службою здоров'я, отримують фінансування за новою моделлю — щорічну фіксовану виплату за обслуговування кожного пацієнта, з яким лікарі цього закладу підписали договір. Водночас розмір виплати на молодих людей та людей похилого віку суттєво відрізнятиметься з урахуванням збільшення кількості звернень у зв'язку з віковими особливостями.

Медична реформа в Грузії включає в себе приватизацію лікарень, поліклінік, а також введення загального медичного страхування. Безкоштовної медицини немає: за неї платите або ви при покупці страхового поліса, або вам його частково покриває держава у вигляді лімітованого ваучера, або все за свій рахунок. В Грузії існує три види медичного страхування: державна страховка, комерційна страховка, корпоративна страховка. Громадяни самі вибирають - звертатися за страховкою в приватну компанію, або ж оформляти державну страховку.

Ключові слова: Соціальна відповідальність, охорона здоров'я, сімейний лікар, медична допомога, реформування системи охорони здоров'я.

UDC:330.342.146:352

Dubischev Victor, D.Sc. (Economics), Professor of the Department of Economic Theory and Economic Cybernetics. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Yatsenko Vita**, Master-Student. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Social Responsibility in the Context of Medical Reform in Ukraine and Georgia**. The main aspects of the medical reform in Ukraine and Georgia are considered in the article. The main stages of reform in Georgia are determined.

Keywords: social responsibility, health, family physician, medical care, health care reform.

УДК:330.342.146:352

Дубищев Віктор Петрович, доктор економічних наук, професор, і.о. заведуючий кафедрою економічної теорії та економічної кібернетики. **Яценко Віта Васильевна**, магістрант. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Соціальна відповідальність в контексті медичної реформи в Україні і в Грузії**. Рассмотрены основные аспекты реформирования медицинской реформы в Украине и Грузии в контексте социальной ответственности. Определены основные этапы реформирования медицинской реформы в Грузии.

Ключевые слова: Социальная ответственность, здравоохранение, семейный врач, медицинская помощь, реформирование системы здравоохранения.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.001.36
JEL O14, O18

DOI 10.26906/eip.2018.2(69).1160

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ

Н. І. Верхоглядова, доктор економічних наук.
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
Н.Ю. Мардус*, кандидат економічних наук.
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

*ORCID 0000-0001-8551-1544

© Верхоглядова Н.І., 2018.

© Мардус Н.Ю., 2018.

Стаття отримана редакцією 23.05.2018 р.

Вступ. З метою визначення стратегічних орієнтирів забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів необхідно сформулювати підсистему інформаційної бази, яка призначена для його дослідження і наявна за умови здійснення товарно-грошових відносин. Такі обставини відбивають стан інфраструктури, ступінь державного втручання та конкурентні умови, що існують на внутрішньому ринку. Основними елементами ринкової інфраструктури є розвиток транспорту, складського господарства й шляхів сполучення (поштової та кур'єрської діяльності), фінансова й страхова діяльність, комунікаційні послуги, сфера обслуговування тощо [1–3].

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Питання аналітичного дослідження процесів, що виникають на внутрішньому ринку товарів, не є новими. Значні наукові досягнення належать таким авторам, як В.Г. Бодров, Н. І. Балдич, В.О. Гусев, Ю. Матвєєва, П.М. Макаренко, О.М. Азарян, В. О. Точилін, Т. О. Осташко, О. В. Пустовойт, А. Кредисов, І. Сіваченко, Ю. Пахомов, О. Паценко, В. Чередниченко, А.З. Підгориний та інші. На основі цих досліджень сформоване уявлення щодо теоретико-методичних і практичних підходів до визначення елементів внутрішнього ринку. Проте з метою змістовного наповнення інформаційної бази дослідження внутрішнього ринку товарів потребує комплексного аналітичного вивчення інформація факторно-обумовленого характеру, що полягає у дослідженні основних елементів інфраструктури внутрішнього ринку.

Мета дослідження – комплексне аналітичне вивчення основних елементів інфраструктури внутрішнього ринку товарів, які формують підсистему інформаційної бази забезпечення розвитку внутрішнього ринку.

Основний матеріал і результати. Для розвитку внутрішнього ринку товарів велике значення має розвиток транспорту, складського господарства й шляхів сполучення (поштової та кур'єрської діяльності). Як видно з рис. 1, кількість підприємств за цим видом економічної діяльності зростала впродовж періоду до 2013 року, після чого спостерігалось падіння кількості таких підприємств.

У цілому, за 2008–2017 роки кількість підприємств транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності знизилася на -91 підприємство, або на 0,66%. Довжина залізничних і автомобільних доріг є досить стабільною величиною, з чого спостерігаємо, що за 2008–2017 роки експлуатаційна довжина залізничних шляхів загального користування зменшилася на 1884,8 км, або на 8,7% (рис. 2). Щодо довжини автомобільних доріг, то вона також скоротилася на 6382,7 км, або на 3,77%.

Рис. 1. Кількість підприємств транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності у 2008–2017 роках (на початок року)

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

Рис. 2. Довжина залізничних та автомобільних доріг загального користування

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

Величина складських площ на підприємствах торгівлі наведена на рисунку 3, з якого видно, що площа складських приміщень скоротилася за досліджуваний період на 7587 тис. м² або на 55,33%, від рівня, котрий спостерігався на початку 2008 року.

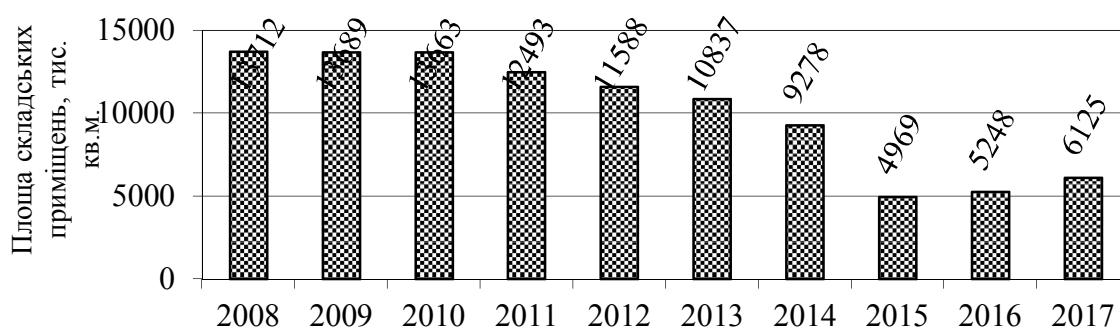

Рис. 3. Площа складських приміщень у 2008–2017 роках (станом на початок року)

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

Крім підприємств транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, велике значення для розвитку внутрішнього ринку мають фінансові й страхові підприємства, і, як видно з рис. 4, кількість підприємств фінансової та страхової діяльності з урахуванням кількості банків знизилася на 1941 одиниць, або на 32,11%.

Рис. 4. Кількість підприємств фінансової та страхової діяльності у 2008–2017 роках (станом на початок року)

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

На рис. 5 наведена динаміка підприємств з надання інформаційних і комунікаційних послуг, якими можуть скористатися торговельні підприємства з метою поліпшення своєї діяльності.

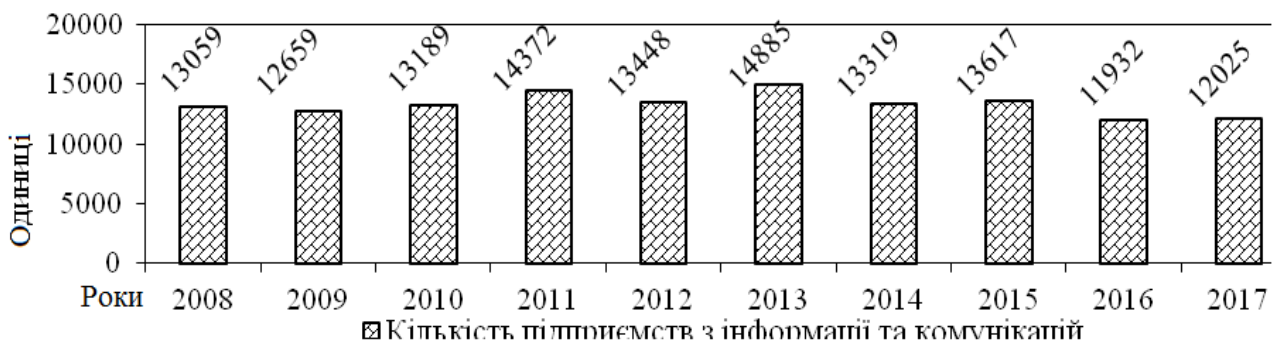

Рис. 5. Кількість підприємств з інформації та комунікацій у 2008–2017 роках (на початок року)

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

Як видно з даних рис. 5, кількість підприємств за видом економічної діяльності «інформація та комунікації» мала досить значні коливання. У цілому, за 2008–2017 роки кількість таких підприємств скоротилася на 1034 одиниці, або 7,92%.

Різновидами діяльності, використання яких може значно підвищити ефективність функціонування внутрішнього ринку, є професійна, наукова та технічна діяльність. Кількість підприємств за даним видом діяльності (рис. 6), показує, що загальна кількість таких підприємств знизилася на 9206 одиниць, або на 27,74%.

Рис. 6. Кількість підприємств професійної, наукової та технічної діяльності у 2008–2017 роках (на початок року)

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

Важливу роль для розвитку внутрішнього товарного ринку відіграють підприємства, що здійснюють діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (рис. 7).

Рис. 7. Кількість підприємств у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування у 2008–2017 роках (на початок року)

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

Як видно з рисунка 7, кількість підприємств у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування у 2008–2017 роках скоротилася на 2464 одиниці, або на 15,16%.

Рис. 8. Кількість підприємств освіти у 2008–2017 роках (на початок року)

Джерело: складено авторами на основі даних [4–7]

Як і за іншими видами діяльності (рис. 8), кількість підприємств освіти за 2008–2017 роки знизилася (на 814 одиниць, або на 31,70%). Таким чином, за більшістю показників розвитку інфраструктури внутрішнього ринку спостерігалось хоча й незначне, але погіршення.

Наступним блоком умов здійснення товарно-грошових операцій є конкурентні умови та їх зміна. За даними Антимонопольного комітету України за 2008–2015 роки та на основі екстраполяції виявлених тенденцій на 2016–2017 роки на рис. 9 наведено динаміку структурних передумов конкуренції в Україні за 2008–2017 роки [8–13].

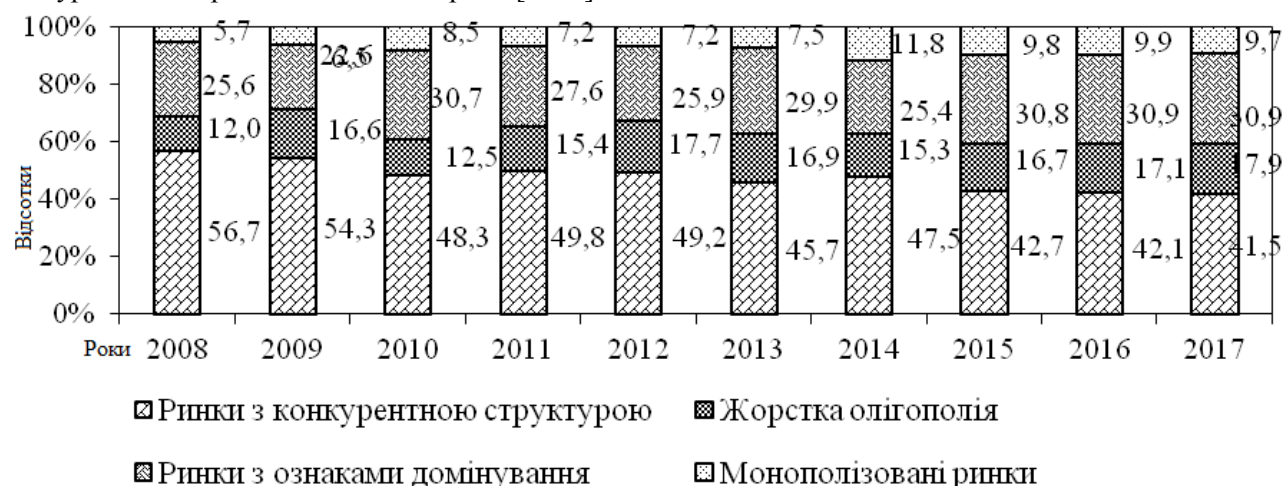

Рис. 9. Динаміка структурних передумов конкуренції в Україні у 2008–2017 роках (на початок року)

Джерело: складено на основі даних [8–13]

Як видно з даних рисунка 9, хоча ринки з конкурентною структурою є найбільш вагомим елементом у структурі ринків України, проте їхня питома вага скоротилася за розглядуваний період на

15,2%. Натомість питома вага ринків з жорсткою олігополією, з ознаками домінування та монополізованих ринків зросла на 5,9, 5,3 та 4%. Крім того, експерти Антимонопольного комітету України дійшли висновку, що з початку розгортання світової економічної кризи 2008 року має місце тенденція до скорочення рівня конкуренції в економіці України. При цьому, якщо протягом 2010 – 2011 років скорочення частки конкурентних ринків відбувалося за рахунок розширення олігопольних ринків, на яких конкуренція за певних умов можлива, то з 2012 року поступово зростають частки ринків з ознаками індивідуального домінування чи монополізованих ринків, на котрих конкуренція практично виключається. Водночас Антимонопольним комітетом було здійснено опитування респондентів, на основі якого було визначено рівень конкуренції за 2008 – 2015 роки. Ці дані з їх екстраполяцією на 2016 – 2017 роки наведені на рис. 10.

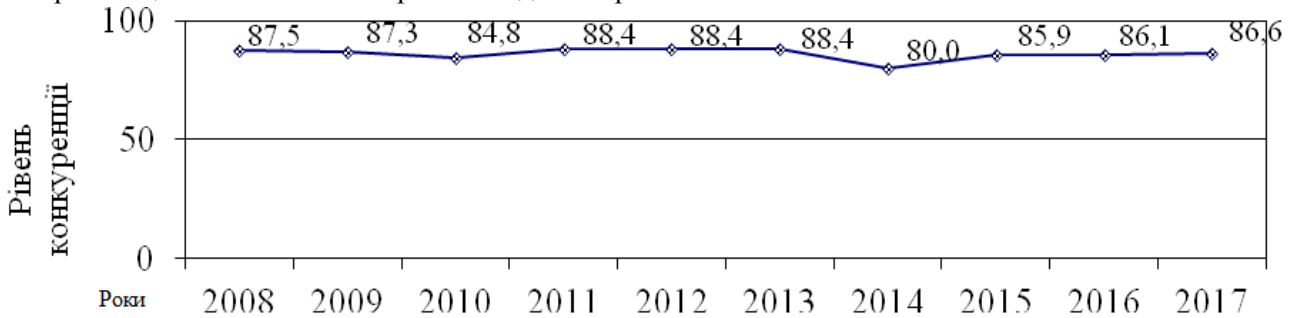
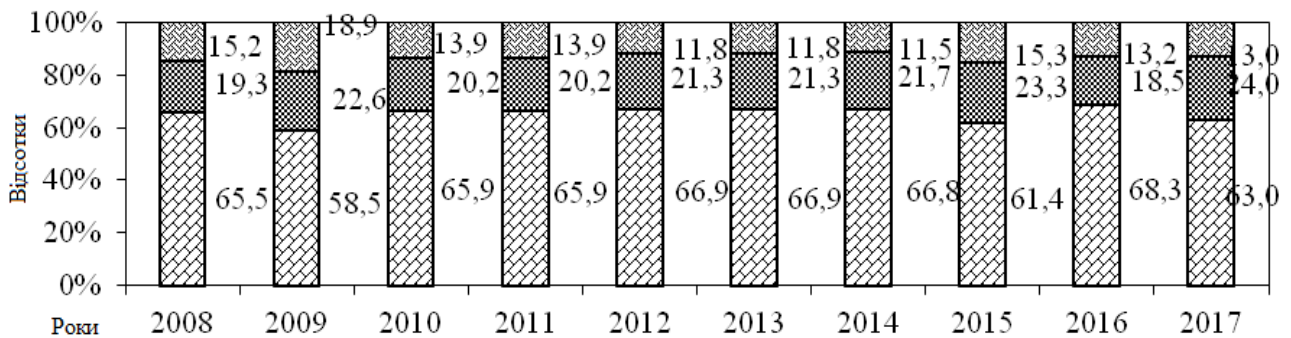

Рис. 10. Рівень конкуренції в Україні за 2008 – 2017 роки

Джерело: складено авторами на основі даних [8 – 13]

Як видно з рис. 10, незважаючи на підвищення рівня конкуренції за даними екстраполяції, в цілому за 2008 – 2017 роки рівень конкуренції дещо знизився (на 0,9% за досліджуваний період). За даними опитування Антимонопольного комітету України, наведеними у звіті за 2017 рік, надається порівняння внутрішньоукраїнської та зарубіжної конкуренції. Як видно з даних рисунка 10, більшість респондентів, опитаних фахівцями Антимонопольного комітету (близько 60 – 65%), оцінювали внутрішньоукраїнську конкуренцію як більш високу, ніж конкуренцію з імпортерами товарів. Найменш значна частина опитаних, навпаки, вважали, що зовнішня конкуренція є більш значною порівняно з внутрішньоукраїнською. Така різниця може пояснюватися належністю опитуваних суб'єктів господарювання до різних галузей національної економіки, які мають певні особливості, що обумовлюють різну інтенсивність конкуренції всередині країни.

□ Внутрішньоукраїнська вище ▨ Однакова ▤ Зарубіжна вище

Рис. 11. Оцінка впливу зовнішньої та внутрішньої конкуренції на діяльність вітчизняних підприємств (відсоток опитаних підприємств)

Джерело: складено авторами на основі даних [8 – 14]

Як свідчать висновки Антимонопольного комітету, наведені у звіті за 2017 рік, вплив конкуренції на діяльність вітчизняних виробників є в цілому сприятливим. Адже під тиском конкуренції ряд підприємств змушений підвищити ефективність своєї роботи (у 2017 – близько 41%), знизити ціни на вироблену продукцію (43%) [8 – 13].

Останнім блоком умов здійснення товарно-обмінних операцій є ступінь державного втручання в ринкові процеси. Оцінити вплив державного регулювання на протікання соціально-економічних процесів досить важко. На нашу думку, найбільш доцільно скористатися рейтингом Doing Business [15], який ураховує реформи регуляторного характеру, що мають спростити ведення підприємницької діяльності. Так, за 2008 – 2017 роки, за даними Всесвітнього банку, в Україні було впроваджено 33 реформи, в т.ч. сім у галузі реєстрації підприємств, чотири в галузі отримання дозволів на будівництво, одну в галузі підключення до системи електропостачання, дві в галузі реєстрації власності, три в галузі отримання кредитів, три в галузі захисту прав міноритарних інвесторів, сім у галузі оподаткування, дві в галузі міжнародної торгівлі, дві в галузі забезпечення виконання контрактів, дві в галузі відновлення платоспроможності. У таблиці 1 наведено дані щодо рейтингу України за складовими рейтингу Doing Business у 2008 – 2017 роках [15].

Таблиця 1

Рейтинг Doing Business для України у 2008 – 2017 роках

Роки	Реєстрація підприємств	Отримання дозволів на будівництво	Підключення до системи електропостачання	Реєстрація власності	Отримання кредитів	Захист міноритарних інвесторів	Оподаткування	Міжнародна торгівля	Забезпечення виконання контрактів	Відновлення платоспроможності
2008	64,47	-	-	49,91	56,25	33,33	18,31	40,13	66,94	10,90
2009	66,64	11,79	-	50,80	56,25	33,33	17,98	43,12	67,19	10,95
2010	67,94	4,00	32,25	51,29	56,25	40,00	17,98	48,29	67,19	10,95
2011	77,35	4,00	32,2	47,46	81,25	40,00	20,91	50,38	67,19	9,48
2012	79,84	14,67	32,39	47,87	81,25	40,00	20,05	48,80	67,19	10,69
2013	83,77	6,78	32,54	55,87	81,25	40,00	49,13	51,00	66,25	10,43
2014	85,53	68,72	52,04	68,21	87,50	46,67	54,88	53,44	66,25	28,34
2015	85,55	65,69	54,57	68,20	75,00	46,67	70,64	65,24	57,11	28,56
2016	92,09	65,72	54,84	69,32	75,00	46,67	74,66	65,15	57,11	28,43
2017	91,03	65,77	58,45	69,50	75,00	53,33	74,25	64,26	58,96	27,95

З даних табл.1 спостерігаємо, що Україна поліпшила значення рейтингових оцінок за всіма складовими, крім забезпечення виконання контрактів, за яким рейтингова оцінка країни знизилася на 7,98 п. Поліпшення складо: 26,56 п. у галузі реєстрації підприємств, 53,98 п. у галузі отримання дозволів на будівництво, 26,2 п. у галузі підключення до системи електропостачання, 19,59 п. у галузі реєстрації власності, 18,75 п. галузі отримання кредитів, 20,00 п. у галузі захисту прав міноритарних інвесторів, 55,94 п. у галузі оподаткування, 24,13 п. у галузі міжнародної торгівлі, 17,05 п. у галузі відновлення платоспроможності.

Висновки. Регуляторний вплив держави за 2008 – 2017 роки мав стимулюючий вплив на розвиток усіх складових національної економіки, в тому числі і на розвиток внутрішнього ринку товарів. Виконані розрахунки дають змогу підтвердити необхідність у формуванні інформаційної бази саме таким чином, як зображено на рис. 12.

Рис. 12. Змістове наповнення інформаційної бази дослідження внутрішнього ринку товарів

Джерело: складено авторами

Таким чином, удосконалено змістовне наповнення інформаційної бази дослідження внутрішнього ринку України, згідно з яким інформаційна база має включати, на відміну від існуючих, дві підсистеми, призначені для дослідження стану та розвитку внутрішнього ринку товарів, інформація в яких структурована залежно від характеру показників, з використанням котрих здійснюється оцінювання, що передбачає виділення блоків інформаційної бази функціонального, структурного та факторно-обумовленого характеру, завдяки чому стає можливим подати зібрану інформацію в найбільш сприятливому вигляді для подальшого дослідження та спростити процедуру оцінювання розвитку внутрішнього ринку товарів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. European Market Infrastructure Regulation (2013) Available from: https://www.pggm.nl/wat-vinden-we/Documents/pggm-position-paper-european-market-infrastructure-regulation-emir_februari-2013.pdf.
2. McNichol, Elizabeth. February (2016). "It's Time for States to Invest in Infrastructure". Center on Budget and Policy Priorities. <https://www.cbpp.org/research/state-budget-and-tax/its-time-for-states-to-invest-ininfrastructure>.
3. Dovhal, O. Stock market of Ukraine: Current situation and perspectives of development. *Socio-Economic Problems and the State* [online]. 13 (2), 2015 p. 76-81. [Accessed November 30, 2015]. Available from: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15doapod.pdf>
4. Економічна статистика / Внутрішня торгівля [Електронний ресурс]. / – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/spr.htm.
5. Національні рахунки / Публікації Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ3_u.htm.
6. Багатогалузева статистична інформація [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm.
7. Регіональна статистика / Публікації Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm.
8. Звіт Антимонопольного комітету за 2012 рік [Електронний ресурс] / Затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12.03.2013 № 175-р. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=95114&schema=main>
9. Звіт Антимонопольного комітету за 2013 рік [Електронний ресурс] / Затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 14.03.2014 № 131-р. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=103172&schema=main>
10. Звіт Антимонопольного комітету за 2014 рік [Електронний ресурс] / Затверджено Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12.03.2015 № 6-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270&schema=main>
11. Звіт Антимонопольного комітету за 2015 рік [Електронний ресурс] / Затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 14.03.2016 № 3-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547>
12. Звіт Антимонопольного комітету за 2016 рік [Електронний ресурс] / Затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 14.03.2017 № 2-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&schema=main>.
13. Звіт Антимонопольного комітету за 2017 рік [Електронний ресурс] / Затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28.02.2018 № 5-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=140483&schema=main>
14. Внутрішня торгівля [Електронний ресурс] / Публікації Держстату України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2org_u.htm.
15. Doing Business оценка бизнес-регулирования. Наборы ретроспективных данных и данные о трендах [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.doingbusiness.org/custom-query>.

REFERENCES:

1. European Market Infrastructure Regulation (2013), access mode: https://www.pggm.nl/wat-vinden-we/Documents/pggm-position-paper-european-market-infrastructure-regulation-emir_februari-2013.pdf.
2. McNichol, Elizabeth. February (2016). It's Time for States to Invest in Infrastructure. Center on Budget and Policy Priorities, access mode: <https://www.cbpp.org/research/state-budget-and-tax/its-time-for-states-to-invest-ininfrastructure>.

3. Dovhal, O. (2015). Stock market of Ukraine: Current situation and perspectives of development. *Socio-Economic Problems and the State* [online]. 13 (2), p. 76-81. Access mode: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15doapod.pdf>.
4. Economic statistics (2017), [Domestic trade], access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/spr.htm.
5. National Accounts (2017), [Publications of the Gosstat of Ukraine], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ3_u.htm.
6. Multisectoral Statistical Information (2017), [Regional Statistics], access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm.
7. Publications of the Gosstat of Ukraine (2017), [Regional statistics], access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm.
8. Zvit Antymonopolnoho komitetu za 2012 rik (2013). [Report of the Antimonopoly Committee for 2012], access mode: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=95114&schema=main>.
9. Zvit Antymonopolnoho komitetu za 2013 rik (2014). [Report of the Antimonopoly Committee for 2013], access mode: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=103172&schema=main>.
10. Zvit Antymonopolnoho komitetu za 2014 rik (2015). [Report of the Antimonopoly Committee for 2014], access mode: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270&schema=main>.
11. Zvit Antymonopolnoho komitetu za 2015 rik (2016). [Report of the Antimonopoly Committee for 2015], access mode: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547>.
12. Zvit Antymonopolnoho komitetu za 2016 rik (2017). [Report of the Antimonopoly Committee for 2016], access mode: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&schema=main>.
13. Zvit Antymonopolnoho komitetu za 2017 rik (2018). [Report of the Antimonopoly Committee for 2017], access mode: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=140483&schema=main>.
14. Domestic trade (2017), [Publications of the Gosstat of Ukraine], access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2org_u.htm.
15. Doing Business Business Rule Assessment (2017), [Retrospective data sets], access mode: <http://russian.doingbusiness.org/custom-query>.

УДК 338.001.36

JEL O14, O18

Verkhohliadova Nataliia I., D.Sc. in Economics, Professor, Vice-Rector of the State Pedagogical University "Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture". **Mardus Nataliia Yu.**, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economic Analysis and Accounting, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute". **Development of the Internal Market Infrastructure.** In order to determine the strategic guidelines for the development of the domestic market of goods, it is necessary to form a subsystem of the information base, which is intended for its research and takes place under the condition of commodity-money relations. Such conditions reflect the state of the infrastructure, the degree of state intervention and the competitive conditions that take place in the domestic market.

The purpose of the study is a comprehensive analytical study of the main elements of the infrastructure of the domestic market of goods, forming a subsystem of the information base for the development of the domestic market.

Main material and results. The development of transport, warehousing and communication (postal and courier activities) is very important for the development of the internal market of goods. As the research showed (in general for 2008-2017) the number of transport, warehousing, postal and courier activities decreased by 0.66%. Regarding the length of highways, it also decreased by 3.77%. The area of warehouses decreased by 55.33% over the period under study, which was observed in early 2008.

Of great importance for the development of the domestic market are financial and insurance companies. The number of enterprises of financial and insurance activities (taking into account the number of banks) decreased by 32.11%.

Professional, scientific and technical activities can significantly improve the efficiency of the functioning of the domestic market, but also decreased by 27.74%.

Companies operating in the field of administrative and auxiliary services play an important role for the development of the domestic commodity market. The number of enterprises in the area of administrative and auxiliary services in 2008-2017 has decreased by 2,464 units or by 15.16%.

Thus, for most indicators of the development of the infrastructure of the domestic market, it was observed, though insignificant, but deteriorating. Although markets with a competitive structure are the most

important element in the structure of Ukrainian markets, their share decreased over the period by 15.2%. Instead, the share of markets with rigid oligopoly and monopolized markets has increased.

Research results. The regulatory influence of the state in 2008-2017 was stimulating on the development of all components of the national economy, including the development of the domestic market of goods. The performed calculations allow us to confirm the need for the formation of an information base.

Thanks to the research, it becomes possible to present the collected information in the most favorable form for further research and to simplify the procedure for assessing the development of the domestic market of goods.

Keywords: internal market, infrastructure, competition, information base, provision.

УДК 338.001.36
JEL O14, O18

Верхоглядова Наталія Ігорівна, доктор економічних наук, професор, проректор ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». Мардус Наталія Юріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Розвиток інфраструктури внутрішнього ринку. Здійснено комплексне аналітичне вивчення основних елементів інфраструктури внутрішнього ринку товарів, що формують підсистему інформаційної бази дослідження внутрішнього ринку товарів, з метою її змістовного наповнення, інформація якої є структурованою залежно від характеру показників (з використанням котрих здійснюється оцінювання) та передбачає виділення блока факторно-обумовленого характеру.

Ключові слова: внутрішній ринок, інфраструктура, конкуренція, інформаційна база, забезпечення.

УДК 338.001.36
JEL O14, O18

Верхоглядова Наталья Игоревна, доктор экономических наук, профессор, проректор ГБУЗ «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры».

Мардус Наталья Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент. Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт».

Развитие инфраструктуры внутреннего рынка. Осуществлено комплексное аналитическое изучение основных элементов инфраструктуры внутреннего рынка товаров, формирующих подсистему информационной базы исследования внутреннего рынка товаров, с целью ее содержательного наполнения, информация которой является структурированной в зависимости от характера показателей (с использованием которых осуществляется оценка) и предусматривает выделение блока факторно-обусловленного характера.

Ключевые слова: внутренний рынок, инфраструктура, конкуренция, информационная база, обеспечение.

INFLUENCE OF CHANGES ON THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR IN UKRAINIAN ECONOMY

L. Boldyrieva*, PhD in Economics

I. Amelina**, PhD in Economics

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

*ORCID 0000-0002-9147-5524

** ORCID 0000-0002-3448-4918

© Boldyrieva L., 2018.

© Amelina L., 2018.

Стаття отримана редакцією 19.05.2018 р.

Introduction. Any changes should be aimed at the effective interaction of experience, objective assessment of the current state of affairs, determination of real objectives and the choice of the optimal way to achieve the goal in the future. All changes require the application of particular practical approaches and regulatory instruments. Thus, their use should be aimed at an increase in changes adaptability, the reforms effectiveness and their sound implementation.

An overview of the latest sources of research and publications. Farm structure changes in the EU-10 Member States since European Union accession are investigated to explain the drivers of change, to identify development paths and to outline future policy options for balanced territorial development. Official data were used to illustrate differences in farm structures among the EU-10 and the EU-15 Member States. Recommendations relate to proposals to change the Common Agricultural Policy to enhance the ability of farms to adapt to future economic, environmental and social challenges [1].

This paper estimates the role of agronomic inputs in cereal yield improvements and the consequences for countries' processes of structural change. The results suggest a clear role for fertilizer, modern seeds and water in boosting yields. We then test for respective empirical links between agricultural yields and economic growth, labor share in agriculture and non-agricultural value added per worker [2].

Agricultural innovations are primarily concerned with a need for increasing production (of food, fodder, secondary products) as well as enhancing quality (of produce, production process, growing conditions). This paper reviews current thinking on how improvements and innovations in agriculture arise, what forms they take and what agents are involved [3].

These results follow from using a novel semi-parametric econometric approach to estimating TFP. Recent advances in panel econometrics are used to show the heterogeneity of TFP growth rates across countries [4].

We study the effects of the adoption of new agricultural technologies on structural transformation. To guide empirical work, we present a simple model where the effect of agricultural productivity on industrial development depends on the factor-bias of technical change [5].

According to national accounts data, value added per worker is much higher in the nonagricultural sector than in agriculture in the typical country, particularly in developing countries. Taken at face value, this "agricultural productivity gap" suggests that labor is greatly misallocated across sectors [6].

Cross-country labor productivity differences are larger in agriculture than in non-agriculture. We propose a new explanation for these patterns in which the self-selection of heterogeneous workers determines sector productivity. We formalize our theory in a general equilibrium Roy model in which preferences feature a subsistence food requirement [7].

Unlike economies as a whole, manufacturing industries exhibit strong unconditional convergence in labor productivity. The article documents this at various levels of disaggregation for a large sample covering more than 100 countries over recent decades. The result is highly robust to changes in the sample and specification. The coefficient of unconditional convergence is estimated quite precisely and is large, at between 2-3% in most specifications and 2.9% a year in the baseline specification covering 118 countries [8].

Recent globalization has been characterized by a decline in the costs of cross-border trade in farm and other products. It has been driven primarily by the information and communication technology revolution and in the case of farm products by reductions in governmental distortions to agricultural production, consumption and trade [9].

Agriculture is the single largest source of anthropogenic non-carbon dioxide (non-CO₂) emissions. Reaching the climate target of the Paris Agreement will require significant emission reductions across sectors by 2030 and continued efforts thereafter. Here we show that the economic potential of non-CO₂ emissions reductions from agriculture is up to four times as high as previously estimated. In fact, we find that agriculture could achieve already at carbon price of 25 \$/tCO₂eq non-CO₂ reductions of around 1 GtCO₂eq/year by 2030 mainly through the adoption of technical and structural mitigation options. At 100 \$/tCO₂eq agriculture could even provide non-CO₂ reductions of 2.6 GtCO₂eq/year in 2050 including demand side efforts [10].

Changes in micro and macro climates lead to more extreme events, such as droughts and floods [11].

Climate change might impact crop yields considerably and anticipated transformations of agricultural systems are needed in the coming decades to sustain affordable food provision. However, decision-making on transformational shifts in agricultural systems is plagued by uncertainties concerning the nature and geography of climate change, its impacts, and adequate responses. Locking agricultural systems into inadequate transformations costly to adjust is a significant risk and this acts as an incentive to delay action. It is crucial to gain insight into how much transformation is required from agricultural systems, how robust such strategies are, and how we can defuse the associated challenge for decision-making [12].

This paper analyses the role of agriculture in the political economy of the Middle East and North Africa (MENA). It outlines agriculture's relative contribution to development and employment, shows linkages with food security policies, and discusses possible future scenarios [13].

Agriculture which is the only provider of human's food that should produce from transitional and final inputs with well-known technologies. Thus, it is necessary to take a modern knowledge in agriculture. In spite of being relative advantages in agriculture process, still developing countries are suffering from lack of high importance of food products. Despite a lot of information about individual nanomaterials is available, but toxicity level of many NPs is still indefinable, thus the application of these materials is limited due to the lack of knowledge of risk assessments and effects on human health. Development of comprehensive database and alarm system, as well as international cooperation for regulation and legislation are necessary for exploitation of this technology [14].

Setting objectives. The aim of the research is to study the impact of changes on the development of agricultural sector in Ukrainian economy and to identify the directions of its implementation.

Theoretical and methodological basis of the research is dialectical method of scientific knowledge, systematic approach to the study of economic phenomena, principles of modern economic theory, scientific researches of economists who investigate problematic issues in the development of agricultural sector, recommendations of research institutions.

Main material and results. Analysis of scientific studies has made it possible to highlight the following interrelated concepts: "development", "change", "process", "movement", and "pathway". The notion of "change" has several meanings and is interpreted from different points of view, in particular, as development, movement, pathway, and process(Fig. 1).

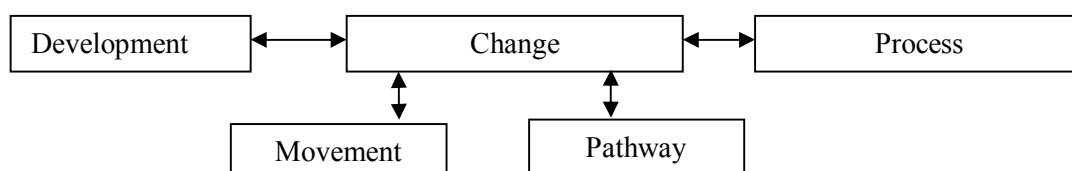

Fig.1. Category "change" as development, movement, pathway, and process

Source: developed by the authors

The word "change" reflects a shift in a person's mind. As for the properties of changes, they are imposed on the system, defining scientific approach and methodology in the study or use of the system itself. Changes in the system form and reflect its properties during the interaction with its surroundings.

Originally, the essence of changes as a separate scientific problem was highlighted in the studies by Aristotle who proposed four main forms of changes: the change of place, quantity, quality and substance [15].

Thus, the following seven features of the changes can be formulated:
 changes in space (surroundings);
 changes in a given direction;
 changes in a certain quantity (volume);
 changes in the required quality;
 changes with a certain speed, rhythm;
 changes in particular time and duration;
 changes with minimal financial costs (investments).

The main features of changes implementation have been outlined on the base of process approach (Fig. 2).

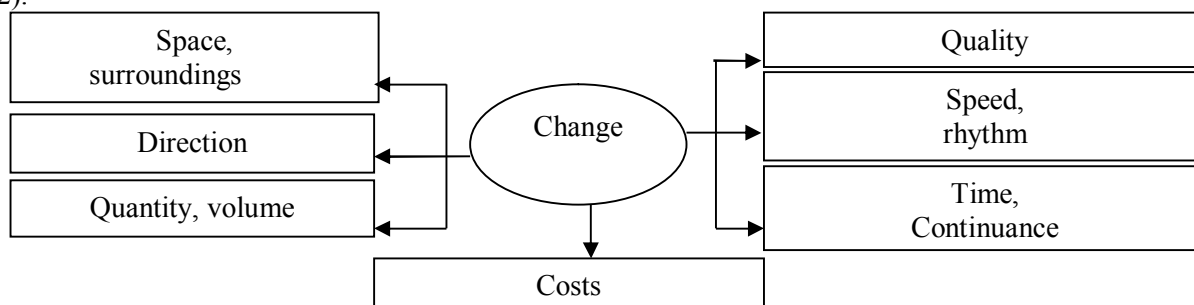

Fig.2. The main features of changes implementation (process approach).

Source: developed by the authors

The effectiveness of changes implementation depends on how much they are studied, and justification for the appropriacy of choosing particular methods and approaches. Changes are characterized by structure (statics) and the functions (dynamics). It is worthwhile to highlight the objects of changes, their parameters and nature as well as the types (Table1).

Table 1

General characteristics of the content of changes

Objects	Parameters (properties)	Nature	Types
Nature, climate, ecology	Hierarchy, interconnections	Predictability (planned (short-term and long-term), situational)	Structural changes
Technique, technology	Control (controlled, uncontrolled)	Consequences (positive, negative)	Institutional changes
Society, education, culture	Quantity, quality	Scale (global and local (partial))	Motivational changes
Economics, finance	Subordination of elements in the system	Transformations (evolutionary (steady), revolutionary (erratical))	Functional changes
Politics, legislation	Manageability (exposed to management, not exposed to management)	Implementation (lineal, graded, spiral, floating, global, random, cyclic)	Process changes

Source: developed by the authors

It is worth noting that an intensive reproduction occurs when there is a substitution of less productive factors with more productive ones, when the amount of resource sis constant or even reduced. The purpose of economic reforms in transition economies is in the transition from extensive to intensive reproduction, primarily due to innovation factors and an improvement in management.

Concepts "development" and "growth" are typically interconnected: a growth in the gross product is accompanied by changes in the technology of production, which is connected with the emergence of new types of products and industries. In other words, the growth causes qualitative changes in the economy, contributing to its development. Positive qualitative changes in property relations, distribution and redistribution of income, and financial stabilization affect economic growth actively.

Sociologists identify different types of social changes: evolutionary and revolutionary; short-term and long-term; planned and spontaneous; involuntary and voluntary; conscious and unconscious; reactive (as a reaction to some events) – projective (planned in advance); progressive – regressive; qualitative – quantitative; as well as individual, group, organizational, institutional, social changes etc.

Three groups of changes may be outlined among many macro sociological theories of social changes: social and cultural (changes in social and cultural sphere);

industrial and technological (social changes as derivatives from changes in production technology); social and economic changes (Table2).

Table 2

Social changes	
Group	Scope of action
Social and cultural	changes in social and cultural sphere
Industrial and technological	social changes as derivatives of changes in production technology
Social and economic	changes in social and economic development (interaction between production and industry)

Source: developed by the authors

Regarding relevant researches, the types of social changes can be classified according to:

scale: marginal, revolutionary changes (changes can cover the entire social system or any particular aspect of the element);

the term of validity: short-term, medium-term, long-term;

the direction of development: they can lead the social system to development or decline;

status: social changes occur in interpersonal relations, at organizational and institutional levels, small and large social groups, at local, regional and global levels;

the nature: functional changes; changes in reforms; revolutionary changes; changes in modernization; transformational changes; crises.

In the nineteenth and twentieth centuries, researchers of various fields (philosophy, psychology, sociology, economics) formulated theoretical aspects of the models of social changes: evolutionary, cyclic, functional, conflict-ridden.

The influence of political changes on the development of agricultural sector is determined in Table 3.

Table 3

Influence of political changes on the development of agricultural sector in Ukraine

Changes and their indicators	Current state of indicators	Trend indicators	Impact of changes on the agricultural sector
Change of power	Centralized power	Democratization of power	Ability to develop small and medium scale business
Change of the constitution	Concentration of power by the President	Balance of legislative, executive and judicial power	Creation of favorable conditions for the development of agricultural sector

Source: developed by the authors

The influence of social changes on the development of agricultural sector is determined in Table 4.

Table 4

The influence of social changes on the development of agricultural sector in Ukraine

Changes and their indicators	Current state of indicators	Trend indicators	Impact of changes on the agricultural sector
Changes in values	Indifferent attitude to bribery, corruption	The transition to European values	Creating conditions for establishing partnerships in agricultural sector
Corruption	Corruption in all governmental institutions	First tries to tackle corruption	Creating conditions for the formation of legal and fair relations in agricultural sector
Rate of wages in agricultural sector	Low wages due to low productivity	Wages increase due to a decrease in costs as a result of modernization of production and sales activities	Creating conditions for social development of workers in agricultural sector
Demographic changes	Fertility rates are decreasing while the number of retired people is increasing	Efforts of the state and society to stimulate fertility growth	Reduction in the number of workers in agricultural sector

Source: developed by the authors

The influence of scientific and technical changes on the development of agricultural sector is determined in Table 5.

Table 5

Influence of scientific and technical changes on the development of agricultural sector in Ukraine

Changes and their indicators	Current state of indicators	Trend indicators	Impact of changes on the agricultural sector
Scientific and technological progress in agricultural sector	Stagnation in the development of science and technology	Improvement trends	Improving the efficiency of agricultural sector
Technological breakthroughs in agricultural sector	Partial implementation of advanced technologies	The spread of advanced technologies	The use of advanced technologies in agricultural sector
Information support for agricultural sector	Workers in agricultural sector are aware of the latest technological changes	The development of internal and external specialized Internet resources in Ukraine	Increase in the rate of expertise of local farmers. Increase the level of self-organization

Source: developed by the authors

The needs of consumers of end products should be taken into account by people involved in agricultural sector. Apart from that, trends and megatrends in environment should also be considered.

Megatrends are characterized by large social, economic, political and technological changes that are developing slowly and have evolved over a long time period (7-10 years and longer), affecting people. It is obvious that one of the megatrends affecting the development of agricultural sector is a long-term global warming both in the world and Ukraine. It already affects crop production and will be affecting it during next decades.

Macro-changes are an integral part of modern management system. They are an instrument that can be used to increase the efficiency and ensure the competitiveness of a country. Moreover, changes constantly occur in any economic system.

In global environment, changes take place in both space and time. Changes become global and virtual in space, and concise and critical in time. Moreover, changes stop being repeated.

It is worth noting that Ukraine tends to change rules for "the game" or renegotiate agreements and contracts. Therefore, it is not necessary to count on reliable cooperation both to Ukraine and its partners. The objects of economic changes and their impact on agricultural sector are determined in Table 6.

Table 6

Objects of economic changes and their impact on agricultural sector

Objects	Trend indicators	Government interventions	Impact of changes on agricultural sector
Inflation	Hyperinflation	Efforts aimed at stabilizing national currency, austerity.	Growth in prices for imported components, reduction in prices for exported products
Tax system	Excessive taxation of small and medium scale agricultural business.	Improvement of the taxation system.	Creation of favorable legal bases for the development of agricultural sector
Process (economic support of business)	Support for large scale businesses through corruption	Improvement in the system of economic support for businesses.	Increase in the efficiency of agricultural sector, particularly, farming
Globalization	Economic space is becoming more open	Increase in transparency of the economy.	Globalization makes strong actors in the agricultural market stronger, and weak ones weaker
Banking system	High loan rates.	Introduction of a floating interest rate.	Accounts payable are paid back timely

Source: developed by the authors

Thus, there is a constant fluctuation in indicators of economic changes in agricultural sector in Ukraine. Sometimes these fluctuations are negative. Therefore, it is necessary to develop and implement a system that will lead agricultural sector to dynamic development. While considering changes, the following directions should be highlighted: radical, reform, modernization, strategic, reactive, inactive, interactive, adaptive, and accumulative.

The impact of macroeconomic changes on the conditions and results of production and commercial activity of agricultural sector is very significant. Current trends in macroeconomic changes in agricultural sector vary both in space and in time.

Macroeconomic changes are economic changes at the macro level, which include changes in the gross national product, gross domestic product, national income and personal income of citizens, as well as their causes within the country. Macro changes are changes at the macro level in mega-environment (in a country or the world) including the following factors: natural conditions; social conditions; demographic situation; economic situation; scientific and technological progress. Macro changes are changes in politics, economy, society, technology, and climatic conditions that affect the development of agricultural sector of an economy [16].

Being the main food producer in a country for both internal and external consumers, agricultural sector interacts with the external environment through the markets of material and technical resources and agricultural products, public authorities, and other institutional factors. There are external pressures on agricultural sector such as changes in the exchange rate that affect prices for resources and products, bifurcation of the social and political situation etc.

Conclusions. All things considered, agricultural goods can be produced and distributed in agricultural sector. Being a complex system, the sector is constantly affected by macroeconomic changes, which determine the vector and dynamics of its development. There is a necessity to develop a system of resource conservation in agricultural sector due to limited amount of resources (energy, spatial, human, technical, etc.) for its development. Apart from that, it is also important to define evaluation criteria to assess economic development in the sector.

The main research results that reflect scientific novelty and reveal the content of the study are as follows:

the basic features of changes implementation have been outlined being based on process approach; changes in space (surroundings); changes in a given direction; changes in a certain quantity (volume); changes in the required quality; changes with a certain speed, rhythm; changes in particular time and duration; changes with minimal financial costs (investments);

the types of social changes can be classified according to: scale: marginal, revolutionary changes (changes can cover the entire social system or any particular aspect of it); the term of validity: short-term, medium-term, long-term; the direction of development: they can lead a social system to development or decline; status: social changes occur in interpersonal relations, at organizational and institutional levels, small and large social groups, at local, regional and global levels; the nature: functional changes; changes in reforms; revolutionary changes; changes in modernization; transformational changes; crises;

the influence of political, social, scientific, technical and economic changes on the development of agricultural sector have been determined.

Research results are aimed at improving the development of agricultural sector and can be used by governmental institutions to improve sector's development strategy.

Further studies may be focused on the impact of external factors on agricultural sector's development.

REFERENCES:

1. Farm structural change in Central and Eastern Europe and the CAP: Research for agri committee / Szabolcs Biró, Gyula Dudás, Andrew Fieldsend, József Fogarasi, Eszter Hamza, Krisztina Miskó, Gyöngyi Kürthy, Norbert Potori, Katalin Rácz, Ildikó Tikász, Orsolya Tóth, Szabolcs Vágó, Edina Varga, Eszter Varga // Agriculture and Rural Development. – 2016. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573428/IPOL_STU\(2016\)573428_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573428/IPOL_STU(2016)573428_EN.pdf)
2. John W., McArthur, Gordon C., McCord. Fertilizing growth: agricultural inputs and their effects in economic development // Journal of Development Economics. – Volume 127, July 2017, Pages 133-152
3. Agricultural innovation: invention and adoption or change and adaptation. Volume 42, 2010. – Issue 1: Agricultural Innovation <https://doi.org/10.1080/00438240903429649>
4. Steven A. Block The post-independence decline and rise of crop productivity in sub-Saharan Africa: measurements and explanations / Oxf. Econ. Pap., 66 (2) (2014), pp. 373-396.

<https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84896128914&origin=inward&txGid=e5447bc6771f3f51e3ff8bbdf4b53075>

84896128914&origin=inward&txGid=e5447bc6771f3f51e3ff8bbdf4b53075

5. Paula Bustos, Bruno Caprettini, Jacopo Ponticelli Agricultural productivity and structural transformation: evidence from Brazil *Am. Econ. Rev.*, 106 (6) (2016), pp. 1320-1365.

<https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84978877128&origin=inward&txGid=32fbb36c92865e5775568faad1dbe23e>

84978877128&origin=inward&txGid=32fbb36c92865e5775568faad1dbe23e

6. Douglas Gollin, David Lagakos, Michael E. Waugh The agricultural productivity gap *Q.J. Econ.*, 129 (2) (2014), pp. 939-993. <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84899907334&origin=inward&txGid=c8d3305bb62b3cfa4dc016c891847eb9>

7. David Lagakos, Michael Waugh Selection, agriculture, and cross-country productivity differences *Am. Econ. Rev.*, 103 (2) (2013), pp. 948-980. <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84878528246&origin=inward&txGid=4dcd7f42c8d7132bc94ea3833b482f20>

8. Dani Rodrik Unconditional convergence in manufacturing *Q. J. Econ.*, 128 (2013), pp. 165-204. <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84873585214&origin=inward&txGid=87e4ce0f2cde9b9cde222a469bb8e5a9>

84873585214&origin=inward&txGid=87e4ce0f2cde9b9cde222a469bb8e5a9

9. Kym Anderson. Globalization's effects on world agricultural trade, 1960–2050/ *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci.* 2010 Sep 27; 365(1554): 3007–3021. doi: 10.1098/rstb.2010.0131

10. Stefan Frank, Robert Beach, Petr Havlik, Hugo Valin, Mario Herrero, Aline Mosnier, Tomoko Hasegawa, Jared Creason, Shaun Ragnauth & Michael Obersteiner Structural change as a key component for agricultural non-CO₂ mitigation efforts *Nature Communications* volume 9, Article number: 1060 (2018). <https://www.nature.com/articles/s41467-018-03489-1>

11. Andrea Karin Barrueto. Climate Changes and Their Impact on Agricultural Market Systems: Examples from Nepal / MDPI. *Sustainability* 2017, 9, 2207; doi:10.3390/su9122207 www.mdpi.com/2071-1050/9/12/2207/pdf

12. D Leclère¹, P Havlik¹, S Fuss^{2,1}, E Schmid³, A Mosnier¹, B Walsh¹, H Valin¹, M Herrero⁴, N Khabarov¹ and M Obersteiner¹ Climate change induced transformations of agricultural systems: insights from a global model Published 18 December 2014 - 2014 IOP Publishing Ltd *Environmental Research Letters*, Volume 9, Number 12 <http://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/9/12/124018>

13. Woertz, Eckart (2017) 'Agriculture and Development in the Wake of the Arab Spring' in G. Luciani (ed.) *Combining Economic and Political Development : The Experience of MENA*, International Development Policy series 7 (Geneva: Graduate Institute Publications, Boston: Brill-Nijhoff), pp. 144–169 – Order your copy on Brill-Nijhoff's website.

14. Ram Prasad, Atanu Bhattacharyya and Quang D. Nguyen Nanotechnology in Sustainable Agriculture: Recent Developments, Challenges, and Perspectives *Front. Microbiol.*, 20 June 2017 | <https://doi.org/10.3389/fmicb.2017.01014>

15. Аристотель. Сочинения . Т. 4. Москва : Мысль, 1983. 830 с.

16. Болдирева Л. М. Особливості здійснення змін. Проблеми управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни : матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 13 травня 2015 р.). Полтава : ПолтНТУ, 2015. С. 64–66.

УДК 330.34(477)

JEL O13,Q13

Болдирєва Людмила Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і логістики. **Амеліна Ірина Володимирівна**, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і логістики. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Особливості впливу змін на розвиток агропродовольчого сектору економіки України.** Проаналізовано наукової літератури дозволив виділити такі взаємопов'язані поняття, як «розвиток», «зміна», «процес», «рух», «шлях». Сформульовано основні особливості здійснення змін на основі процесного підходу. Визначено, що результативність здійснення змін залежить від ступеня їх досліджування, обґрунтування вибору доцільності методів і підходів, а зміни характеризуються через будову (статичу) і процес функціонування (динаміку). Виокремлено об'єкти змін, їх параметри і характер, а також види змін. Визначено вплив політичних, соціальних, науково-технічних змін на розвиток агропродовольчого сектору. Визначено об'єкти економічних змін та їх вплив на агропродовольчий сектор. Встановлено, що агропродовольчому секторі України спостерігається постійне коливання показників економічних змін, інколи ці коливання показують негативну динаміку. Доведено, що агропродовольчий сектор як головний виробник продовольства в країні для внутрішніх і зовнішніх споживачів взаємодіє із зовнішнім середовищем через ринки матеріально-

технічних ресурсів та агропродовольчої продукції, органи державної влади, інші інституційні чинники. Доведено, що як відкрита система, агропродовольчий сектор відчуває тиск зовнішнього середовища, зокрема через зміну валютного курсу, що впливає на рівень цін ресурсів і продукції, біфуркації соціально-політичної ситуації тощо.

Ключові слова: агропродовольчий сектор, зміна, макрозміни, розвиток, процес, рух, середовище.

УДК 330.34(477)

JELO13,Q13

Boldyrieva L., PhD in Economics, Associate Professor at Management and Logistics Department.

Amelina I., PhD in Economics, Associate Professor at Management and Logistics Department. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University.

Influence of changes on the development of agricultural sector in ukrainian economy. The article determines objects of economic changes and their impact on agricultural sector. It has been proven that there is a constant fluctuation in indicators of economic changes in agricultural sector in Ukraine. Sometimes these fluctuations are negative. Being the main food producer in a country for both internal and external consumers, agricultural sector interacts with the external environment through the markets of material and technical resources and agricultural products, public authorities, and other institutional factors. There are external pressures on agricultural sector such as changes in the exchange rate that affect prices for resources and products, bifurcation of the social and political situation etc.

Key words: agricultural sector, change, macro changes, development, process, movement, environment.

УДК 330.34(477)

JELO13,Q13

Болдырева Людмила Николаевна, к.э.н., доцент кафедры менеджмента и логистики.

Амелина Ирина Владимировна, к.э.н., доцент кафедры менеджмента и логистики. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка.

Особенности влияния изменений на развитие аграрнопродовольственного сектора в экономике Украины. Статья определяет объекты экономических изменений и их влияние на сельскохозяйственный сектор. Доказано, что наблюдается постоянное колебание показателей экономических изменений в сельскохозяйственном секторе Украины. Иногда эти колебания отрицательные. Являясь основным производителем продуктов питания в стране как для внутренних, так и для внешних потребителей, сельскохозяйственный сектор взаимодействует с внешней средой через рынки материально-технических ресурсов и сельскохозяйственной продукции, государственных органов и других институциональных факторов. Есть внешние нагрузки на сельскохозяйственный сектор, такие как изменения обменного курса, которые влияют на цены на ресурсы и продукты, бифуркацию социальной и политической ситуации и т. д.

Ключевые слова: сельскохозяйственный сектор, изменения, макро изменения, развитие, процесс, движение, окружающая среда.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

UDK: 502.131.1(477):502.3:621.311.22

DOI 10.26906/eip.2018.2(69).1162

UKRAINIAN ENERGY SECTOR: ECOLOGICAL AND ECONOMIC FEATURES¹

A. Pavlyk, Assistant.

O. Lyulyov, PhD (Economics).

O. Chyhryn, PhD (Economics).

T. Pimonenko, PhD (Economics).

Sumy State University

© Pavlyk A., 2018.

© Lyulyov O., 2018.

© Chyhryn O., 2018.

© Pimonenko T., 2018.

Стаття отримана редакцією 01.06.2018 р.

Introduction. It is the worldwide fact, that the questions of economic growth and environment are closely connected. Since 1755, when T. Nuikman created the steam engine (KKD was less, weight was huge), despite of non-relating from the natural phenomenon, that engine needed to use the fuel. Even that period of technology development had the huge impact on the environment. Thus, the hundreds steam engines led to the degradation of living conditions in the city provoked by the huge emission of the steam. In the modern world traditionally countries used the thermal, hydro and nuclear electric plants, and the last year the renewable energy has been developing from year to year.

Each above-mentioned type of electricity has the strength and weakness sides. In addition, each type has the corresponding impact on environment. At the first stage the renewable energy is determined like an instrument which doesn't have the negative impact on environment, doesn't use the exhaustible resources. From the other side, in nowadays the new negative impact has been already identified due to using the renewable resources.

The results of analysing showed, that the huge share of Ukrainian energy is generated by the thermal and nuclear energy. In this case the thermal energy produced the most part of emissions. Thus, this paper devoted to analysing the volume of emission from the thermal electricity station. The objective analysing of the volume and structure of impact give opportunity to develop the optimal way of energy transformation from the damaged to the ecological oriented.

Literature review. The questions of optimization the energy production was analysed by the use range of scientists. Thus, Maliarenko and Sherbak [1] analysed the volume of the production and consumption in Ukraine of the following resources: oil, gas, coal and etc. They approved, that it is necessary to develop the electricity system of Ukraine. Besides, Ukraine should decrease the consumption of natural gas and decrease the coal and renewable energy.

At the same time, Veklych and Shlapak [2] analysed the dynamic of the clean internal product which corrected by the ecological damage from the air pollution by the thermal power stations in Ukraine. The highlighted, that Ukrainian green GDP was 95.4% from the traditional assessment. Thus, above mentioned percentage is the "green price" of the strategy to increase GDP without estimating of the ecological factor on

¹ This research was funded by the grant from the Ministry of Education and Science of Ukraine (№ g/r 0117U003932).

the national economy function. The same findings were received by O. Kubatko [3]. In his work, he calculated the lost GDP from the environmental pollution and compared it with environmental taxes.

It should be underlined, that a lot of scientists analysed the energy consumption structure at the national level [4] and at the companies [5].

Problem statement. Thus, with the purpose to analyse and to indicate the further directions of the Ukrainian energy sector it is necessary to analyse the structure of energy consumption taking to account the season fluctuating. The findings give the opportunity to estimate the impact of the energy production on the environment.

Basic materials and results. In this article the Ukrainian official statistics datasets were used. The authors analysed the using structure of the energy resources for the thermal electricity power station on the 2013-2017. On base of the findings and calculation methodology the authors analysed the volume of emission of the damage contaminant to the air from the natural gas and coal using.

With purpose to implement the ecological oriented development it should be taken to account the effectiveness of the energy resources and its ecological effect. The results of analysing showed that coal and natural gas are the main sources of pollution in Ukraine. Noticed, the structural proportion between coal and natural gas has the season fluctuations. Thus, in summer the natural gas – 22-25% from the total using of the energy resources, but in winter it equals 50%, figure. 1.

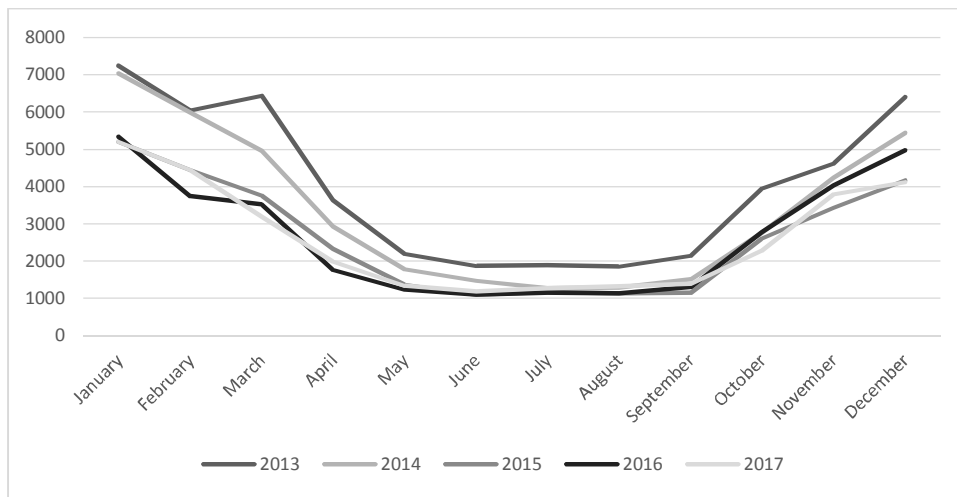

Figure 1 – using of the natural gas in Ukraine 2013-2017, million m3 [7]

From the other side the volume of coal consumption doesn't have the significant correlation from the season, but the share is changing from 45% in winter to 70% in summer, fig. 2. We can assume, that the most part of Ukrainian heating system uses the natural gas and at the same time coal uses in the most daily grind, productions and others spheres.

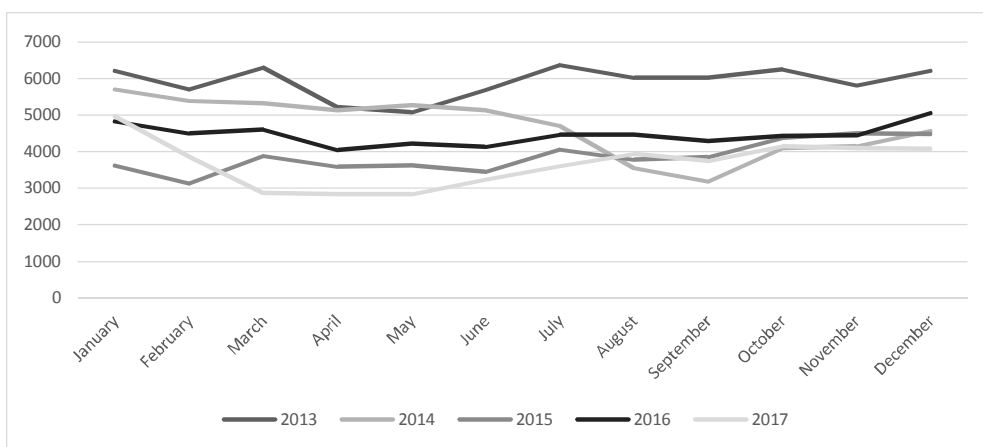

Figure 2 – The using of coal, thousands of tons, 2013-2017 [7]

The results of statistics data showed that the Ukrainian energy consumption is decreasing during last five years and has the stabile tendency of reducing, figure 3. The main reason of that tendency is increasing the price for the energy resources, including coal and natural gas.

According to the Government Ukrainian Statistics and the methodology of calculation of the air pollutions and greenhouse emissions from the stationary sources, the gross emissions to the air could be calculated by the following formula [8]: (1)

$$E_j = 10^{-6} * k_j * B_i * Q_i^r \quad (1)$$

, where E_j – gross emission of the j damage contaminant during the burning of the I fuel for the year, t;

k_j – emission of j contaminant for i fuel, g/MJ;

B_i – using of I fuel during the year, t;

Q_i^r – the lowest working calorific value of I fuel, MJ/kg.

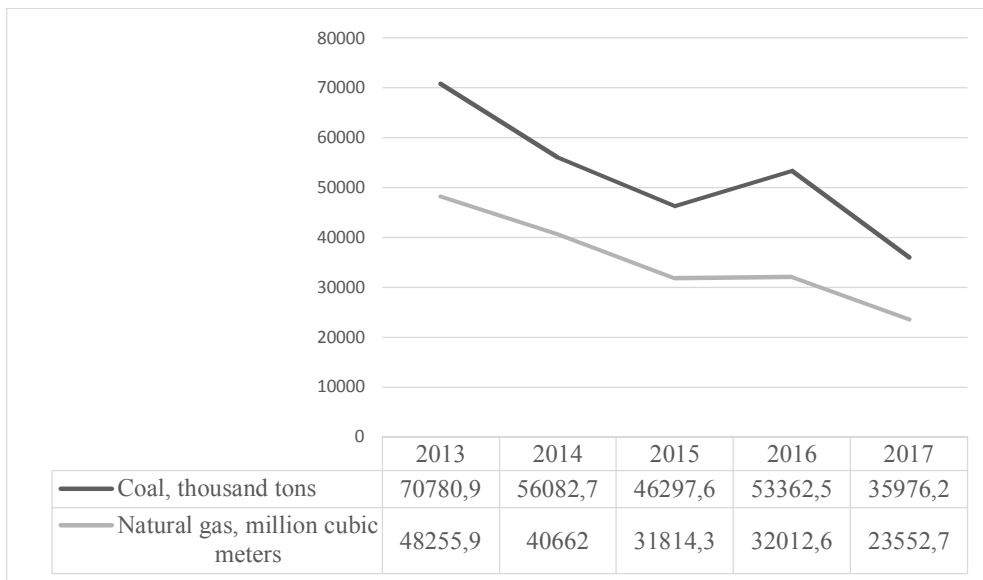

Figure 3 – The volume of energy consumption [7]

The main contaminant which polluting the air during coal and gas consumption are: CO, CH₄, N₂O, C, SO₂, CO₂ and nonmethane volatile organic compounds (NVOC). The emission coefficient changed depends from the type of energy fuel for each contaminant, table 1. Thus, the findings showed the most volume of pollution was been by the C, CO₂SO₂ and CO. It should be underlined, that all above mentioned greenhouse gases have the negative impact on the healthy. In this reason, they are included to the base of ecological taxes which paid by the energy production companies (who uses the coal and natural gas). Noticed that this emission coefficients use only for the stationary sources of pollution (table 1).

Table 1

Emission coefficients by the types of contaminant, g/GJ [6]

Contaminant	Coal	Natural Gas
CO	1871,5	248,75
CO ₂	93740,0	58748,13
CH ₄	1,0	1,0
N ₂ O	1,4	0,1
NO _x	100,90	64,311
SO ₂	2506,0	–
NVOC	600,0	–
C	2305,9	–

Using the data from the table 1 and formula 1 the authors calculated the volume of pollution for each contaminant depends on the fuel's type. Comparing coal and natural gas, the authors made conclusion that the coal is the more environmentally harmful than natural gas. Only CO₂ emissions from the coal using were higher than the fatal emission from the natural gas using. The statistics dataset showed that the emissions from

using of the energy resources has been decreasing continuously correspond to the decreasing of volume consumption of the traditional energy resources.

It should be underlined that spreading and implementing the renewable energy resources will be allowed increasing the volume of energy production (directly) and decreasing the volume of environmental pollution (indirectly). Thus, one solar energy station with power 10 kWt*hours produces 10 200 kWt*hours/year, it's indirectly replace the traditional energy resources. As we wrote above the most part of Ukrainian energy was produced by the thermal (used coal and natural gas) and nuclear (as a consequence – huge radiation) power stations. It is noticed that during last year nuclear power station generated more than 50% of whole energy production. It could be explained by the decreasing the volume of deliveries of natural gas and increasing the costs of coal.

Table 2

The findings of the polluters' volume pollution according to the proposed method, thousands of tons

	2013	2014	2015	2016	2017
Coal					
CO	2 711,59	2 148,51	1 773,64	2 044,30	1 690,71
CO ₂	135 818,48	107 614,73	88 838,51	102 395,05	84 684,57
CH ₄	1,45	1,15	0,95	1,09	0,90
N ₂ O	2,03	1,61	1,33	1,53	1,26
NO _x	146,19	115,83	95,62	110,22	91,15
SO ₂	3 630,91	2 876,92	2 374,97	2 737,38	2 263,92
NVOC	869,33	688,81	568,63	655,40	542,04
C	3 340,98	2 647,20	2 185,33	2 518,80	2 083,15
Total:	146 520,96	116 094,75	95 838,97	110 463,77	91 357,70
Natural Gas					
CO	397,05	334,57	261,77	263,40	258,85
CO ₂	93 772,15	79 015,48	61 822,39	62 207,74	61 133,13
CH ₄	1,60	1,34	1,05	1,06	1,04
N ₂ O	0,16	0,13	0,11	0,11	0,10
NO _x	102,65	86,50	67,68	68,10	66,92
Total:	94 273,60	79 438,02	62 152,99	62 540,40	61 460,05

Calculated by the authors

The results of analysing showed that industry, households and transport were the main energy consumers, table 3. From the other side, these three economic sectors provoked the huge level of the greenhouse emissions.

Table 3

Final energy consumption, thousands of t.u.e. [10]

Economics sector	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Industry	25327	26253	24845	21864	20570	16409	14955
%	34,2	34,6	34,0	31,4	33,5	32,3	29,0
Transport	12627	12611	11448	11280	10327	8750	9165
%	17,1	16,6	15,7	16,2	16,8	17,2	17,7
Households	23813	23604	23466	23495	20384	16554	17586
%	32,2	31,1	32,1	33,8	33,2	32,6	34,1
Services	4643	4802	5037	5745	4663	3838	4856
%	6,3	6,3	6,9	8,3	7,6	7,6	9,4
Agriculture, forestry and fish	2036	2246	2195	2242	2016	1961	2142
%	2,8	3,0	3,0	3,2	3,3	3,9	4,1
No energy using of energy	5547	6008	6116	4932	3500	3318	2910
%	7,5	7,9	8,4	7,1	5,7	6,5	5,6
Total	74004	75852	73107	69557	61460	50831	51645

The spreading of renewable energy could decrease the volume of pollutions and be the base for the ecological oriented development. According to the official datasets renewable energy produced 1.56 billion of kWt*h (0,86%) in 2014. There is at the simple way to calculate (using the data from the table 4) the damage for the environment from the energy production. According to the findings, the renewable energy got opportunity to avoid polluting the environment approximately by 50 thousand tons and 27.22 million UAH of economic damage.

Table 4

CO2 in Ukraine [6, 11]

Year	The volume of greenhouse emissions, thousands of t.u.e.	The volume of CO2, thousands of tons	% of CO2 emission in the whole energy production
2000	470107,957	320902,837	39,62
2005	434668,759	333876,683	29,02
2010	393092,0594	304643,359	29,42

The results of analysing showed that that tradition methodology to estimate the potential profit from the renewable resources takes to account only economic factors (volume of energy multiple by price) but doesn't take to account the ecological benefits.

Conclusions. The findings showed that thermal power stations which used coal like a main source are the main polluters in Ukraine among the energy sectors. Thus, the results showed that using of coal has already become not only ecological damage, but non-effective from the economic point of view.

Moreover, the traditional methodology to calculate the benefits of renewable energy takes to account only economic parameters excluding the ecological factors. It could be explained by the decreasing the economic attractiveness due to calculating the ecological side. In this case, it is necessary to adopt the existence methodology of calculating with purpose to estimate all direct/indirect, positive/negative economic and ecological factors under the assessment of renewable energy effectiveness. As a result, the methodology of indicating the ecological tax should be changed corresponding.

REFERENCES:

1. Maliarenko V. A., Shcherbak I. Ye. Analysis of Consumption of Fuel and Energy Resources and their Rational Use in Ukraine. Ukr. – 2013. – №. 14 (988). – P. 118-126
2. Veklych O., Shlapak M. The Ecological Price of Ukrainian Economic Growth // ukr. Ukraine economy. – 2012. – №. 2. – P. 38-45.
3. Kubatko O. V. Ecological Changes as Fluctuations in the Development of the National Economy // Herald of Sumy National Agrarian University. Series: Economics and Management. ukr. – 2017. – №. 4. – P. 104-108.
4. Kysil S. V. Analysis of fuel and energy resources the using by a separate structural unit of the railway // Energy saving. Power engineering. Energy audit. Ukr. – 2012. – №. 3 (97). – P. 11-15.
5. Starchenko L. V., Lukash O. A., Pronikova Zh. S. Analysis of Energy Efficiency for Household Needs // Mechanism of regulation of the economy. Ukr. – 2014. – №. 4. – P. 131-138.
6. State Statistics Service of Ukraine. Official Site [Electronic resource]. –Access mode: ukrstat.gov.ua.
7. Energy Materials and Oil Use. // State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource] //Access mode: ukrstat.gov.ua.
8. Calculation of Emissions into the Air from Stationary Sources of Pollution // State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource] Ukr. – Access mode: ukrstat.gov.ua.
9. Markevych K. The Energy Sector of Ukraine in 2016 // Center Razumkova, Publish «Zapovit». Ukr. – 2017.
10. Final energy consumption for 2007-2016 // State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource] ukr. – Access mode: ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sg/ekolog/ukr/k_ensp_u.html. The World Bank Open Data [Electronic resource]. – Access mode: data.worldbank.org

УДК: 502.131.1(477):502.3:621.311.22

Павлик Анатолій Володимирович, асистент. **Льовов Олексій Валентинович**, к.е.н, доцент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування. **Чигрин Олена Юрїївна**, к.е.н, доцент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування. **Пімоненко Тетяна Володимирівна**, к.е.н, старший викладач кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування. Сумський державний університет. **Енергетичний сектор України: еколого-економічні особливості**. Стаття присвячена аналізу використанню енергетичного ресурсів в Україні. У цій статті використані українські офіційні статистичні дані. Проаналізували використання структури енергоресурсів для теплової електростанції на 2013-2017 рр. На основі результатів і методики розрахунку проаналізували обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферу з природного газу і вугілля.

З метою реалізації еколого-орієнтованого розвитку необхідно враховувати ефективність енергоресурсів і його екологічний ефект. Результати аналізу показали, що вугілля і природний газ є основними джерелами забруднення в Україні. Помічено, що структурна частка вугілля і природного газу коливається в сезонних коливаннях. Слід підкреслити, що поширення та впровадження відновлюваних джерел енергії дозволить збільшити обсяг виробництва енергії (безпосередньо) і зменшити обсяг забруднення навколишнього середовища (опосередковано). Таким чином, одна сонячна енергостанція потужністю 10 кВт * год виробляє 10 як 200 кВт * год / рік, вона побічно замінює традиційні енергетичні ресурси. Як ми писали вище, більша частина української енергії проводилася тепловими (використовуваними вугільними і природними газами) і ядерними (як наслідок - величезними радіаційними) електростанціями. Відзначається, що в минулому році АЕС виробила понад 50% усього видобутку енергії. Це можна пояснити зменшенням обсягу поставок природного газу і збільшенням вартості вугілля. Так, аналіз динаміки використання паливних ресурсів показав, що енергетичному сектору (виробництву та споживанню) Україні притаманні сезонні коливання. З іншої сторони, результати дослідження підтверджують висунуту гіпотезу, що найбільший еко деструктивний вплив здійснюється теплоелектростанціями при виробництві енергії з кам'яного вугілля. У зв'язку з цим необхідним є заміщення виробництв, що використовують кам'яне вугілля на більш еколого-орієнтовні ресурси, у тому числі відновлювальні джерела енергії. У цьому напрямку, зміна системи екологічного оподаткування може виступати інструментом мотивації поширення відновних джерел енергії. При цьому доцільним є врахування сезонних коливань та економічну оцінку екологічного збитку від використання традиційних джерел енергії.

Ключові слова: еколого-орієнтовний розвиток, енергетичний сектор, навколишнє середовище, паливні ресурси, відновлювальні джерела енергії.

UDK: 502.131.1(477):502.3:621.311.22

A. Pavlyk, assistant. **O. Lyulyov**, PhD (Economics). **O. Chyhyryn**, PhD (Economics). **T. Pimonenko**, PhD (Economics). Sumy State University. **Ukrainian energy sector: ecological and economic features**. The paper devoted to the main features of energy sector in Ukraine. Thus, the authors analysed the main energy resources which dominated in Ukraine. The results of analysing showed that the energy consumption has the season fluctuating. In addition, the findings approved that thermal power stations which used coal are the most polluters among energy companies. That is why it is necessary to reorient the energy market from the traditional resources to the renewable energy direction. In this case, changing of ecological tax system could be one of the incentive instruments to spread renewable energy. Besides, the authors proposed to include the assessment of environmental damage and season fluctuating from the using the traditional energy resources (coal, natural gas and etc.).

Keywords: ecological oriented development, energy sector, environment, fuel, renewable energy resources.

УДК: 502.131.1(477):502.3:621.311.22

Павлик Анатолій Володимирович, асистент. **Льовов Алексей Валентинович**, к.э.н, доцент. **Чигрин Елена Юрьевна**, к.э.н, доцент. **Пимоненко Татьяна Владимировна**, к.э.н. Сумской государственной университет. **Энергетический сектор Украины: эколого-экономические особенности**. В статье проанализировано функционирование энергетического рынка в Украине. Так, анализ динамики использования энергетических ресурсов показал, что энергетическому сектору (производству и потреблению) Украина присущи сезонные колебания. С другой стороны, результаты исследования подтверждают выдвинутую гипотезу, что наибольшее экодеструктивное влияние осуществляется теплоэлектростанциями при производстве энергии из каменного угля. В связи с этим необходимо замещение производств, использующих уголь на более эколого-ориентированные источники энергии, в том числе возобновляемые. В этом направлении, изменение системы экологического налогообложения может выступать инструментом мотивации распространения возобновляемых источников энергии. При этом необходимо учитывать сезонных колебания и экономическую оценку экологического ущерба от использования традиционных источников энергии.

Ключевые слова: эколого-ориентированное развитие, энергетический сектор, окружающая среда, топливные ресурсы, возобновляемые источники энергии.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ (за видами економічної діяльності)

UDK 339.138

DOI 10.26906/eip.2018.2(69).1167

THE SIGNIFICANCE OF THE MARKETING ORIENTATION CONCEPT IN THE NEW REALITIES

**Mammadova Sevar Momin gizi, PhD (Economics),
Associate Professor, Head of the Economics and Business Management Department,
Azerbaijan State Economic University**

© Mammadova Sevar Momin gizi, 2018.

Стаття отримана редакцією 10.06.2018 р.

Introduction. The development of modern marketing can be concerned to the eighteenth century, when Industrial Revolutions took place first in Britain, then in USA and Germany in nineteenth century. The migration of rural masses to urban areas gave the big potential for enormous markets.

As a field of study, marketing became in the early part of the twentieth century. The main focus of marketing courses in the beginning of 1950s and 1960s was on ‘how to do it’. In more recent times, focus has been turned to the side of an absolutely new direction and a new sense, namely, marketing has been announced as a philosophy and as a way of doing business. I support such meaning of marketing too (John Fahy and David Jobber, 2015).

The world of marketing is one the most interesting and exiting spheres of the modern business. Even in the case of very well known, leading companies we can see successful / unsuccessful business stories. What is the secret of success? What is the reason of failure? Marketing is called to answer these questions. To be successful in business every company must be market and customer focused and heavily obsessed to marketing. Company activities should be focused on providing customer satisfaction rather than just simply producing products. This is not always as easy as it may first appear. For example, we remember very well times when Finland’s Nokia was the world’s dominant mobile-phone manufacturer by some distance. It was very prestigious and reliable brand and had millions of users and those who preferred this brand around the world. However, its failure to recognize the shift in consumer tastes towards more technologically advanced smartphones meant that its sales collapsed and it was rapidly overtaken by Apple and Samsung. Its Mobile Devices and Services division were subsequently sold off to Microsoft in 2013. The company successfully adopted a diversification strategy, because never produced smartphones before. Positions and activity directions of Microsoft have become stronger and very soon Microsoft has introduced to the world the new one model – Nokia Lumia.

So, lack of information on newest digital trends in the sphere of information technology led to lack of attention to customer needs. And sad result the company met with failure (Hariharan, 2016).

Learning how businesses and people operate from a marketing point of view will help us in all our future endeavors. We should consider marketing as a way, as a philosophy of doing business.

The well-known American business professor and consultant Peter Drucker in his book “The Practice of Management” defines the purpose of business as the process of creation and keeping customers (Drucker, 2012). According to this statement, marketing has a central position for business success since it is concerned with the creation and retention of customers.

The goal of marketing is providing a long-run customer satisfaction, create customer value and never put own business interests over consumer’s and do not allow deception and gimmicks. The customer is KING – gold phrase of an American economy. Because what is the business without customers – nothing. Without customers, a business does not make a sense. To be able to produce and then sell (which is very important) most part of the produced goods all marketers should clearly understand market trends and listen to market’s sound. The modern market is quite heterogeneous: different nations, different cultures (tastes, flavors, styles, religions, and habits), different needs (Basic, physical needs for food, clothing, warmth, and safety; social needs for belonging and affection; Individual needs for knowledge and self-expression), lifestyles and different preferences.

Main material. Today the marketing concept can be described as a desire to achieve the corporate goals by meeting and exceeding all customer needs significantly better than may do it competitors. For instance, an American entertainment company Netflix (founded by R. Hastings and M. Randolph in 1997, in California) one of the world’s leading internet entertainment service with over 117 million members in over 190 countries in the world. Members can watch movies anytime and anywhere as much as they want. Also they may to play, pause and resume watching without any commitments. In 2013, Netflix has added to its successful movie rental and streaming services business portfolio original TV show content production and it debuted also its first series. Furthermore, all of its content is available on all electronic and mobile devices, allowing customers to watch their favorite movies and shows while on the move.

Of course, it is a significant advantage over cable operators (<https://ir.netflix.com/>).

So before the marketing concept can be applied **three conditions** must be taken into account.

1. Company activities should be concentrated on providing **customer satisfaction** rather than simply producing products. This is not always as easy as it may first appear. For instance, The Duracell brand owned by P&G has built a strong reputation in the world market as a longer-lasting battery. In other words advertisers focused their efforts on key benefits such as battery life.

In order to understand the **concept of customer satisfaction** I analyze the Kano model (John Fahy and David Jobber, 2015), which helps to differentiate such characteristics as dissatisfaction, satisfaction and delight. Three characteristics constitute the model: ‘must be’, ‘more is better’ and ‘delighters’.

“**Must be**” means that all functions of product must be in action. For instance, passengers expect trains or planes to depart on time according to their schedule and itinerary. If dispatch is delayed, passengers are annoyed and dissatisfied. If everything goes according to plan, dissatisfaction goes up to a neutral level.

“**More is better**” can take satisfaction past neutral and into the positive satisfaction range. No answer to a telephone call may lead dissatisfaction, but a fast answer may cause positive satisfaction. We can observe this characteristic in the case of Google that provides wide range of search results. Following to the “more is better” Google becomes the leading and dominant searching site.

“**Delighters**” calls for the unexpected characteristics that may surprise and wonder the customer. Their absence does not a reason for dissatisfaction, but their presence delights the customer. For example, tourists who have found that a holiday destination in the Shahdag Mountain Resort (the first and largest ski resort in Azerbaijan was open in 2012 in the Azerbaijan’s Greater Caucasus range and known as an ecological system and an untouched flora and fauna) has exceeded their expectations through the quality of customer service, then they have received will often be delighted and are likely to recommend the destination to friends and colleagues.

2. The achievement of customer satisfaction relies on **integrated effort**. The responsibility for the implementation of the concept lies not just within the marketing department but should run right through manufacturing, finance, purchasing, research and development, engineering, Human Resources and other departments. In other words, the company should establish occurring everywhere the system of Total Quality Management (TQM). TQM is an approach in which all the company’s people are involved in constantly improving the quality of products and means that all staff accepts the responsibility for creating customer

satisfaction. In other words, it can be defined as “freedom from defects” (Kotler, 2016). The achievement of customer satisfaction relies on integrated effort. Customer satisfaction depends on a product’s performance. Quality has a direct impact on product performance. It becomes so hard today to wonder somebody. But if performance exceeds customer expectations the buyer is delighted.

3. For integrated effort to come about, top management must believe that corporate goals can be achieved through **satisfied customers**. Some companies very quickly and very well recognize the importance and significance of the marketing concept than other companies. In the case of Nike, we see that it was a quite late entrant into the sport shoe market dominated by such strong and popular brands as Reebok, Puma, and Adidas. Despite this, Nike has established itself as the world’s leading sportswear company by delivering of powerful brand values.

Marketers today are focused on virtually all aspects of the company’s operations that have the potential to affect the **relationship** with customers. The modern marketing concept is the idea that achieving organizational goals depends on knowing the needs and wants of the target markets and delivering the desired satisfactions better than competitors do. In other words, the marketer’s job is not to find the right customers for his / her product but to find the right products for their customers. It would be foolish to do business not thinking about own profit. Any business requires a strong preparation. To be able to rich and keep customers and then built with them kind relationships, marketers preferably should have strong knowledge in such fields as Economics, Behavioral Economics, Psychology, Statistics / Econometrics, Information Technology and etc.

Conclusions. The marketing orientation concept refers an outside approach and every time can be viewed as being either inward looking or outward looking.

In the past, the focus is on making things or providing services but with significant attention being paid to the efficiency with which internal operations are conducted. Companies that build strategy from the outside in start with the customer and work backwards from an understanding of what customers truly value. The difference in emphasis is subtle but very essential. In the case of maintaining in attention outward approach, firms may clearly understand what customer’s value and how to consistently innovate new sources of value that keep bringing them back. Let us consider an example with a founder of Southwest Airlines as Herb Kelleher. Following to marketing orientation concept he stated “We don’t have a marketing department; we have a customer department” (Kotler, 2016). So the marketing concept begins with an attentive and well-defined market, manufacturers products / services dictated only by marketplace; conducts STP (segmentation, targeting, positioning) and focuses primarily on the results of customer needs; integrates all the marketing activities and efforts that may influence on customers. And as desired result it yields profits by creating positive relationships with the right customers at the right place and right time and based on customer value and satisfaction. Marketing mix instruments – 4P (product, price, place, promotion) are called to realize marketing orientation concept. Of course, we should say that it is more easy to use and implement 4P elements at the markets with free economies than at the markets with commanded-administrative economies.

Going on this way and doing an efficient job we can be ensure that value will be created and delivered at a profit to the company. And this is the ultimate goal of marketing.

Comparing the **selling concept**, we may arrive at a conclusion that this concept takes a form of inward approach. It starts with the factory, i.e. produces only available products / services – instead of customer needs puts personal interests in first place; focuses on the company’s existing products – nothing more (the manufacturer does not think about new products, about new preferences of customers), and calls for heavy selling and promotion to obtain profitable sales. The process ends with the expectation of profit. So, profit directly depends from sales volume. This approach focuses primarily on customer conquest – getting short-term sales with little concern about who buys, what buys, why buys, how often buys and etc. The selling concept was an actual in the period of mass production, when a company might decide to develop a single marketing mix for the entire market.

Implementing the marketing concept very often means more than just simply responding to customers’ desires and needs. Customer oriented companies look for and research customers quite deeply to be able to learn their desires, lifestyles, behaviors, collect ideas and preferences about new products and services, and then test product modifications.

Such customer oriented marketing chain will be performed very well when an obvious needs exist and when customers know exactly what they want to buy.

REFERENCES:

1. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48, 147–160.
2. Drucker P. *The practice of management* (2012).
3. Eilam, G., & Shamir, B. (2005). Organizational change and self-concept threats: A theoretical perspective and a case study. *Journal of Applied Behavioral Science*, 41, 299–421.
4. Fahy J., Jobber D. - *Foundations of marketing* (e-book), Published by McGraw-
5. Gebhardt, G. F., Carpenter, G. S., & Sherry, J. F., Jr. (2006). Creating a market orientation: A longitudinal, multi-firm, grounded analysis of cultural transformation. *Journal of Marketing*, 70, 37–55.
6. Hill Education, 2015, p. 47-49, 51, 56-57
7. Hariharan V. (2016) *Marketing planning*, McGraw-Hill Custom Publishing, p. 20, 21
8. Kennedy, K. N., Goolsby, J. R., & Arnould, E. J. (2003). Implementing a customer orientation: Extension of theory and application. *Journal of Marketing*, 67, 67–81.
9. Kirca, A. H., Jayachandran, S., & Bearden, W. O. (2005). Market orientation: A meta-analytic review and assessment of its antecedents and impact on performance. *Journal of Marketing*, 69(2), 24–41.
10. Kohli, A. K., & Jaworski, B. J. (1990). Market orientation: The construct, research propositions, and managerial implications. *The Journal of Marketing*, 54(2), 1–18.
11. Kosuge, R. (2007a). Internal effects of customer contact within service organizations: Implications for developing a customer-oriented organizational culture. *Annals of Business Administrative Science*, 6, 1–14. doi: 10.7880/abas.6.1
12. Kosuge, R. (2007b). Kokyaku shikou kara shijyou shikou he: Riron to sokutei [From customer orientation to market orientation: Theory and measurement]. *Akamon Management Review*, 6(7), 243–266 (in Japanese).
13. Kosuge, R. (2011). The dilemma of developing market orientation. (Unpublished doctoral dissertation). Graduate School of Economics, University of Tokyo, Tokyo.
14. Kosuge, R. (2016, November). The role of continuous improvement in the relationship between market orientation and sales productivity. Paper presented at ABAS Conference 2016 Autumn, University of Tokyo, Japan.
15. Kotler P., Armstrong G. (2016). *Principles of marketing*, PEARSON, p.11, 238
16. Narver, J. C., & Slater, S. F. (1990). The effect of market orientation on business profitability. *Journal of Marketing*, 54, 20–35.
17. Narver, J. C., & Slater, S. F., & Tietje, B. (1998). Creating a market orientation. *Journal of Market-Focused Management*, 2(3), 241–255.
18. Sato, H. (2012). Routine-based view of organizational learning and mechanisms of myopia. *Annals of Business Administrative Science*, 11, 45–54. doi: 10.7880/abas.11.45
19. Takahashi, N. (2013). Kara [Shell]. Kyoto, Japan: Minervashobo (in Japanese).
20. Takahashi, N. (2015). Behind the shell: Rigid persons clung onto it. *Annals of Business Administrative Science*, 14, 1–14. doi: 10.7780/abas.14.1
21. Van de Ven, A. H., & Poole, M. S. (1995). Explaining development and change in organizations. *Academy of Management Review*, 20(3), 510–540.
22. <https://ir.netflix.com/>
23. https://en.wikipedia.org/wiki/Shahdag_Mountain_Resort

УДК 339.138

Маммадова Севар Момин кызы, кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой «Экономика и управление бизнесом», Азербайджанский Государственный Экономический Университет. **Значение концепции маркетинговой ориентации в новых реализациях.** В статье рассматриваются вопросы значимости ориентации компаний на маркетинговую стратегию как средства их дальнейшего роста. Сегодня маркетинговую концепцию можно охарактеризовать как стремление к достижению корпоративных целей путем удовлетворения и превзойти все потребности клиентов значительно лучше, чем конкуренты. Например, американская развлекательная компания Netflix (основанная Р.Хастингсом и М.Рандольфом в 1997 году в Калифорнии) одним из ведущих мировых интернет-развлекательных сервисов с более чем 117 миллионами членов в более чем 190

странах мира. Участники могут смотреть фильмы в любое время и в любом месте столько, сколько захотят. Также они могут играть, приостанавливать и возобновлять просмотр без каких-либо обязательств. В 2013 году Netflix добавила в свой успешный прокат фильмов и потокового бизнеса бизнес-портфолио оригинального контента для ТВ-шоу и дебютировала в своей первой серии. Кроме того, все его содержимое доступно на всех электронных и мобильных устройствах, что позволяет клиентам смотреть их любимые фильмы и показы во время движения.

В концепции маркетинга может быть применено три условия, которые необходимо учитывать.

1. Деятельность компании должна быть сосредоточена на предоставлении удовлетворенности клиентов, а не просто производстве продуктов. Это не всегда так просто, как может показаться на первый взгляд. Например, бренд Duracell, принадлежащий P & G, создал прочную репутацию на мировом рынке в качестве более долговечной батареи. Другими словами, рекламодатели сосредоточили свои усилия на таких ключевых преимуществах, как срок службы батареи.

Чтобы понять концепцию удовлетворенности клиентов, я анализирую модель Кано (John Fahy и David Jobber, 2015), которая помогает дифференцировать такие характеристики, как неудовлетворенность, удовлетворение и восторг. Три модели составляют модель: «должно быть», «больше лучше» и «радость».

«Должно быть» означает, что все функции продукта должны действовать. Например, пассажиры ожидают, что поездка или равнины будут отправляться вовремя в соответствии с их графиком и маршрутом. Если отгрузка задерживается, пассажиры недовольны и недовольны. Если все идет по плану, неудовлетворенность поднимается до нейтрального уровня.

«Больше лучше» может получить удовлетворение от нейтрального и в позитивный диапазон удовлетворенности. Никакой ответ на телефонный звонок может привести к неудовлетворенности, но быстрый ответ может вызвать положительное удовлетворение. Мы можем наблюдать эту характеристику в случае Google, которая предоставляет широкий спектр результатов поиска. Следуя «лучше, лучше», Google становится ведущим и доминирующим поисковым сайтом.

«Delighters» требует неожиданных характеристик, которые могут удивить и удивить клиента. Их отсутствие не является причиной неудовлетворенности, но их присутствие радует клиента. Например, туристы, которые обнаружили, что место отдыха в курорте Шагдаг (первый и самый большой горнолыжный курорт в Азербайджане был открыт в 2012 году в расширенном Кавказском диапазоне Азербайджана и известен как экологическая система и нетронутая флора и фауна) превысил их ожидания через качество обслуживания клиентов, то они получили часто будут рады и, вероятно, порекомендуют место назначения друзьям и коллегам.

2. Достижение удовлетворенности клиентов зависит от комплексных усилий. Ответственность за реализацию концепции лежит не только в отделе маркетинга, но и должна работать прямо через производство, финансы, закупки, исследования и разработки, инжиниринг, кадровые ресурсы и другие отделы. Другими словами, компания должна установить повсеместно всю систему Total Quality Management (TQM). TQM - это подход, в котором все люди компании участвуют в постоянном повышении качества продукции и означает, что все сотрудники принимают на себя ответственность за удовлетворение потребностей клиентов. Другими словами, его можно определить как «свободу от дефектов» (Kotler, 2016). Достижение удовлетворенности клиентов зависит от комплексных усилий. Удовлетворенность клиентов зависит от производительности продукта. Качество напрямую влияет на производительность продукта. Сегодня становится так трудно удивляться кому-то. Но если производительность превышает ожидания клиентов, покупатель в восторге.

3. Для достижения комплексных усилий высшее руководство должно полагать, что корпоративные цели могут быть достигнуты через довольных клиентов. Некоторые компании очень быстро и очень хорошо осознают важность и значение концепции маркетинга, чем другие компании. В случае с Nike мы видим, что это был довольно поздний участник рынка спортивной обуви, в котором доминируют такие сильные и популярные бренды, как Reebok, Puma и Adidas. Несмотря на это, Nike зарекомендовала себя как ведущая мировая спортивная компания, предоставляя мощные ценности бренда. В статье рассматриваются основные условия, которые должны быть учтены еще до момента применения маркетинговой концепции.

Ключевые слова: концепция маркетинга, потребительская ценность, концепция продажи, успех компании, управление.

UDK 339.138

Mammadova Sevar Momin gizi, PhD (Economics), Associate Professor, Head of the Economics and Business Management Department. **Azerbaijan State Economic University. The significance of the marketing orientation concept in the new realities.** The article presents an overview of the marketing orientation concept in the new realities. As a field of study marketing became in the early part of the twentieth century. The main focus of marketing courses in the beginning of 1950s and 1960s was on 'how to do it'. In more recent times, focus has been turned to the side of an absolutely new direction and a new sense, namely, marketing has been announced as a philosophy and as a way of doing business.

To be successful in business every company must be market and customer focused and heavily obsessed to marketing. Company activities should be focused on providing customer satisfaction rather than just simply producing products. This is not always as easy as it may first appear. Going on this way and doing an efficient job we can ensure that value will be created and delivered at a profit to the company. And this is the ultimate goal of marketing.

So the marketing concept begins with an attentive and well-defined market, manufacturers products / services dictated only by marketplace; conducts STP (segmentation, targeting, positioning) and focuses primarily on the results of customer needs; integrates all the marketing activities and efforts that may influence on customers. And as desired result it yields profits by creating positive relationships with the right customers at the right place and right time and based on customer value and satisfaction

Implementing the marketing concept very often means more than just simply responding to customers' desires and needs. Customer oriented companies looking for and research customers quite deeply to be able to learn their desires, lifestyles, behaviors, collect ideas and preferences.

Key words: marketing concept, consumer value, sales concept, success of a company, management.

MODERN TECHNOLOGIES OF PERSONNEL MANAGEMENT

Iryna Chernysh*, Associate Professor, Doctor of Sciences (Economics)
Mila Kozyk**,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

ORCID* orcid.org/0000-0001-6565-5292

ORCID** orcid.org/0000-0002-7510-8839

© Chernysh I., 2018.

© Kozyk M., 2018.

Стаття отримана редакцією 10.06.2018 р.

Introduction. Technology of personnel management is based on the processing of techniques and methods of effective influence, which allows you to get the best result of work. Each organization develops normative-methodical documents, on the basis of which further work with employees is carried out. Management refers to the most complex intellectual activity. One desire to effectively coordinate the work of the team is not enough. It is necessary to know the theory, to be able to apply it in practice. In conditions of market economy development, the main activity is aimed at increasing the efficiency of labor productivity. Goals and programs of the organization are subject to constant adjustments taking into account the needs of the market [3].

Modern technology of personnel management allows managers to solve a number of problems faced by each enterprise. With the help of the latest techniques, high efficiency is provided to meet current and strategic objectives of the company. An enterprise can take leading positions in its field, if a team of professional specialists will work with full dedication. And for this purpose, it is necessary to pay more attention to the development of personnel management technologies.

Analysis of recent researches and publications. The emergence of the science of human resources management began during the formation of the theory of management. It happened more than 100 years ago at the initial stage of the industrial revolution. The founders and main theorists were F. Taylor, A. Fayol, M. Weber, G. Ford. Active approaches to the management of personnel are explored by such scholars: H. M. Chepura, T.P. Khokhlova, L.O. Marzhyk, O.V. Krushelnytska, S. V. Hli̇nenko, L. I. Ivankina.

At this stage, the issue of personnel technologies for their application and implementation in the enterprise is not sufficiently revealed.

The purpose of the article is to find out the theoretical meaning and essence of personnel technology, its research and the feasibility of implementation into the enterprise.

Presenting main material. The main purpose of the management technological process is to develop a complete system of motivation aimed at increasing productivity. The certification and evaluation of the work activity is carried out systematically. On the basis of the obtained results, the question of the expediency of retraining, qualification improvement of personnel is being solved.

Human resource management technologies have a directed impact that helps achieve certain goals. When recruiting staff, the purpose of the manager is to determine the basic qualities required to perform a particular activity. The procurement of personnel is an important element of the management system. From the fact how properly and professionally the state will be formed, the effectiveness of the organization depends on the future. A competent recruitment of personnel will allow not to spending additional economic resources, highly professional specialists with experience do not have to teach, pay for advanced training courses [2]. Technology of personnel management includes the components presented in fig. 1.

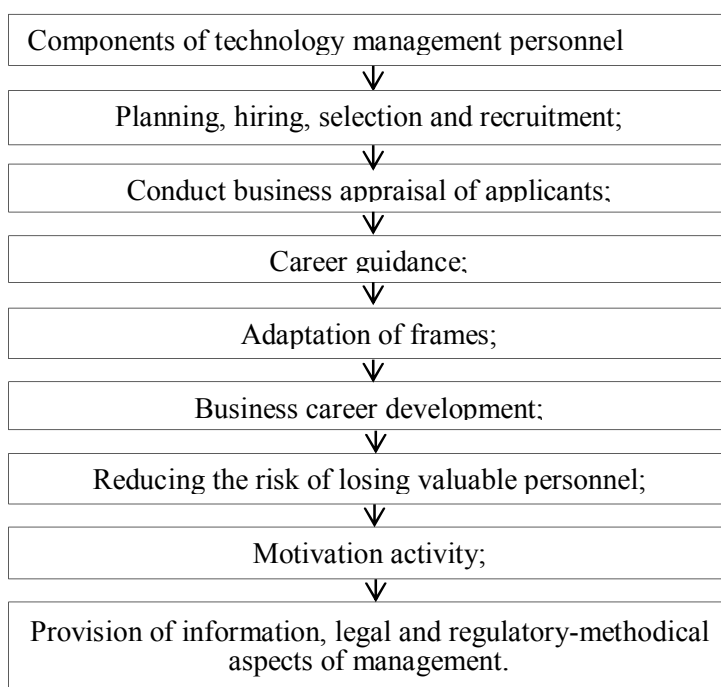

Fig. 1 The main components of personnel management technology

The main types of personnel management technologies are used to create the integrity of the system. In the manager’s arsenal there are case-technologies, business games, coaching and assistance from professional centers of business valuation. The most up-to-date and relevant technology personnel are presented in table 1.

Table 1

Modern personnel technology

The name of the concept	Definition
Staff leasing	This is management technology that involves providing business processes to the company with the necessary labor resources, while using the services of a third-party organization.
Outstaffing	Represents a range of activities aimed at using staff outside the state.
Outsourcing	This is a transfer of functions that are related to the personnel management of the enterprise, which is engaged in the recruitment and recruitment of personnel. Often, such relationships are of a lasting nature.
Recruiting	This is a business process that is one of the main functions of HR managers and is a recruitment of personnel.
Staff screening	This is the primary selection of candidates for certain attributes: gender, age and education, work experience, etc. Motivation and personal qualities are not appreciated. The main advantage of this technology is the low cost.
Weaving of networks	Means the use of your own search sources by a consultant.
Direct search	It is a purposeful search for candidates for the key positions of middle and senior managers and highly skilled specialists with special skills, that is, employees whose business depends to a large extent on the success of the business.
Reengineering	Means the change of the basic principles of the organization, in turn concerns the issues of personnel policy in the enterprise.
Internal marketing	It is a work aimed at «promoting marketing» within the company. A good marketing manager should help the head and staff manager to group and motivate the team, bring fun and fervor to work, and set up feedback from employees – this is what one can call internal marketing.
The secret buyer	The method of hidden observation of the work of staff and the identification of negative aspects.
Automated information management system for personnel	It is software and technology that can be used to improve business processes in the future.
APM employee	This is a program-apartment complex, which consists of technical means of automation and organizational forms of exploitation.

Another component of personnel management is personnel management, which is conducted at the enterprise [5].

The essence of personnel management is to ensure the balance of the preservation and updating of personnel in accordance with the needs of the enterprise. The main purpose of the personnel policy is to work with personnel, in accordance with the concept of enterprise development. To maximize the results of the team and individual worker, use the personnel management technologies shown in fig. 2

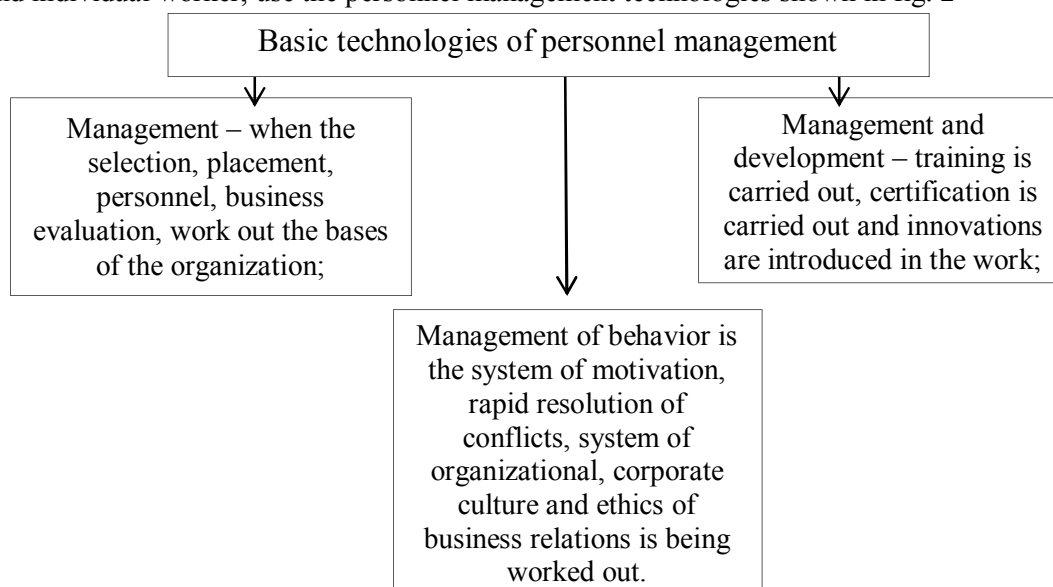

Fig. 2 The basic technologies of personnel management

Personnel management by human resources is a complex and multifaceted process that includes the stages presented in table 2.

Table 2

Stages of personnel management, carried out by personnel services

Name	Phase content
Stage 1	Creation of an effective system of personnel work, which includes: selection and training of skilled specialists in personnel work;
Stage 2	Development of firm personnel policy, main methods and principles;
Stage 3	Planning and using all existing sources of staffing needs;
Stage 4	Training and adaptation;
Stage 5	Assessment of employees and their work activities;
Stage 6	Improving the efficiency of managers and professionals;
Stage 7	Management of discipline and staff turnover;
Stage 8	Organization of personnel records management on the basis of the use of electronic computers.

Personnel management is not effective without the use of an important component of this administration process. There is no effective administration without administration.

Administration of personnel – is the control of the activities of the personnel of the company, its individual units and units. This process is carried out by executives, specialists of the management apparatus, which are usually at the upper level of management.

The main tasks that administer administration are shown in fig. 3

In the process of administration, there are a large number of problems and as a result, the enterprise is not able to achieve its goal, namely profit. The key to success of each enterprise is to accomplish the tasks set, to have effective management and to set the right goals in front of the personnel of the enterprise.

For effective staffing, we can develop a comprehensive approach that will include the following key elements:

1. Prediction of staffing needs;
2. The system for monitoring presence in the workplace and performing official duties;
3. Working time management system

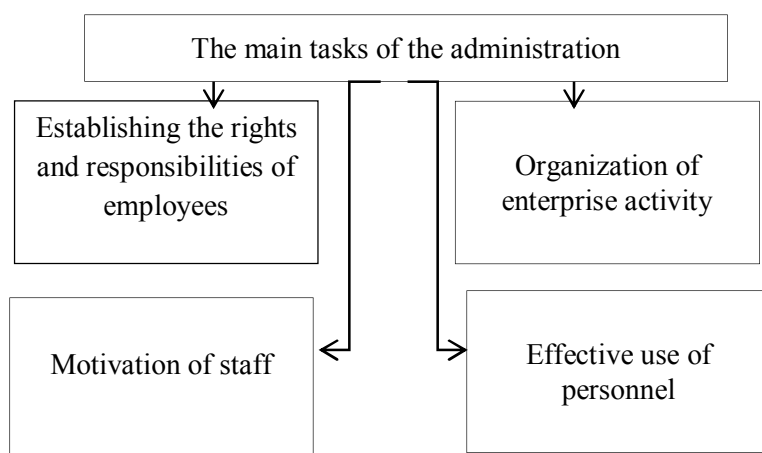

Fig. 3 The main tasks of personnel administration

Conclusions. Thus, the company can maximize its results and become competitive by the use of modern management technologies and efficient administration of personnel. Personnel management refers to the functions that many employers now refer to as Human Resources. These are the functions that the human resources staff performs relative to the organization's employees. These functions include recruiting, hiring, compensation and benefits, new employee orientation, training, and performance appraisal systems [3].

Human Resource Management is a continuous process of ensuring the availability of eligible and willing workforce i.e. putting the right man at the right job. In a nutshell, it is an art of utilizing the human resources of an organization, in the most efficient and effective way.

Personnel management also includes developing and implementing policies and processes to create an orderly, employee-supportive work environment. It is an older term that is falling into disuse in modern organizations.

Nowadays, it is very challenging to retain and maintain good employees for a long time as they are fully aware of their rights and any organization cannot treat them like machines. So, HRM has been evolved to unite the organization with their employees for the attainment of a common goal.

REFERENCES:

1. Alaverdi, A.R. Personnel Management: Textbook / A.R. Alaverdi, E.O. Kuroedova, O.V. Nesterov – M.: MFPU Synergy, 2013. - 192 p.
2. Alge B.J., Anthony E.A., Rees J., Kannan K. 2010. Controlling A while hoping for B: deviance deterrence and public versus private deviance. In *The Dark Side of Management*, ed. by L. Neider, C. Schriesheim, pp.115-41. Charlotte, NC: Inf. Age Publ.
3. Balk K. 2010. Workplace surveillance: an overview. *Labor Hist.* 51:87 – 106
4. Bazarov, T. Yu. HR. Workshop: Tutorial / T.Yu. Bazarov - M.: UNITI, 2012. - 239 p.
5. Bukhalkov, M.I. Human Resources Management: Development of Labor Capacity: Textbook / M.I. Bukhalkov – M.: NDC INFRA-M, 2013. - 192 p.
6. Coover M.D., Thompson L.F. 2014b. Toward a synergistic relationship between psychology and technology See Coover & Thompson 2014a, pp. 1-17
7. DeSanctis G., Poole M.S. 1994. Capturing the complexity in advanced technology use, adaptive structuration theory. *Organ. Sei.* S (2): 121-47
8. Fulk J. 1993. Social construction of communication technology. *Acad. Manag. F.* 36: 921-50
9. Goffman E. 1983. The interaction order. *Am. Sociol. Rev.* 48: 1-17
10. Hancock PA. 2014. Human factors. See Coover & Thompson 2014a, pp. 149-161
11. Ivanovskaya, L.V. Personnel Management: Theory and Practice. Personnel policy and strategy of personnel management: Educational and practical manual / L.V. Ivanovskaya – M.: Prospectus, 2013. - 64 p.
12. Kibanov, A. Ya. Personnel Management: Theory and Practice. Organization of professional orientation and adaptation of staff: Educational and practical manual / A.Ya. Kibanov, E.V. Kashtanova. – M.: Prospect, 2015. - 56 p.

УДК: 331.101.2

JEL: M 120

Черниш Ірина Володимирівна, д.е.н., доцент. **Козик Міла Вікторівна**, аспірант. Полтавський Національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Сучасні технології управління персоналом**. У статті представлено огляд технологій управління персоналом та управління в контексті розвитку організації. Надано огляд можливостей вдосконалення технологій управління персоналом в організаціях. В основі сучасного розвитку лежать нові концепції, які допомагають впливати на роботу всієї команди, що в кінцевому підсумку сприяє ефективному функціонуванню підприємства.

Сучасні технології управління персоналом дозволяють менеджерам вирішити ряд проблем, з якими стикається кожне підприємство. За допомогою новітніх технологій забезпечується висока ефективність, що відповідає сучасним і стратегічним цілям компанії. Підприємство може займати провідні позиції у своїй галузі, якщо команда професійних фахівців буде працювати з повною віддачею. І для цього необхідно приділяти більше уваги розвитку технологій управління персоналом.

Обґрунтовано необхідність розвитку адміністрування персоналу з метою ефективного управління. Було визначено, що керівництво персоналом відноситься до функцій, які багато роботодавців зараз називають "людськими ресурсами", HR. Це функції, які працівники «людських ресурсів» виконують відносно працівників організації. Ці функції включають відбір, найм, компенсацію та вигоди, нові орієнтації працівників, навчання та системи оцінки ефективності.

Основні типи технологій управління персоналом, які використовуються для створення цілісності системи було розглянуто. В арсеналі менеджера є технології, бізнес-ігри, тренування та допомога з боку професійних центрів оцінки бізнесу. У цій статті наведено найсучасніші та актуальні технології управління персоналом.

У статті обґрунтовано, що адміністрування персоналом - це контроль за діяльністю персоналу компанії, її окремих підрозділів та структур. Цей процес здійснюють керівники, фахівці управлінського апарату, які, як правило, знаходяться на вищому рівні управління.

Ключові слова: адміністрування, менеджмент, персонал, технології, технології управління, підприємство.

УДК: 331.101.2

JEL: M 120

Iryna Chernysh, Associate Professor, Doctor of Sciences (Economics). **Mila Kozyk**, post-graduate.. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Modern technologies of personnel management**

The article presents an overview of the technologies of personnel management and administration in the context of the organization development. The improvement of personnel management technology in organizations was given. The basis of modern development laid new concepts that help to influence the work of the entire team, which ultimately contributes to the effective functioning of the enterprise. The necessity of development of staff administration for the purpose of effective management was substantiated. There were determined that personnel management refers to the functions that many employers now refer to as Human Resources. These are the functions that the human resources staff performs relative to the organization's employees. These functions include recruiting, hiring, compensation and benefits, new employee orientation, training, and performance appraisal systems.

Key words: administration, management, personnel, technology, management technologies, enterprise.

УДК: 331.101.2

JEL: M 120

Черныш Ирина Владимировна, доцент, доктор экономических наук. **Козык Мила Викторовна**, аспирант. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Современные технологии управления персоналом**.

В статье представлен обзор технологий управления персоналом и управления ими в контексте развития организации. Было дано улучшение технологии управления персоналом в организациях. В основе современного развития лежат новые концепции, которые помогают влиять на работу всей команды, что в конечном итоге способствует эффективному функционированию предприятия. Обоснована необходимость развития администрации персонала с целью эффективного управления. Было установлено, что управление персоналом относится к функциям, которые многие работодатели теперь называют человеческими ресурсами. Это те функции, которые сотрудники персонала выполняют по отношению к сотрудникам организации. Эти функции включают в себя вербовку, найм, компенсацию и льготы, новую ориентацию сотрудников, обучение и системы служебной аттестации.

Ключевые слова: управление, менеджмент, персонал, технологии, технологии управления, предприятия.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 33.248.56:342

DOI 10.26906/eip.2018.2(69).1169

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

**В.П. Дубіщев, доктор економічних наук.
В.В. Яценко, Ю.В. Петренко.**

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

© Дубіщев В.П., 2018.

© Яценко В.В., 2018.

© Петренко Ю.В., 2018.

Стаття отримана редакцією 01.06.2018 р.

Вступ. Одне з перших завдань керівництва підприємства – зайняти лідируючі позиції на ринку, створити оптимальну структуру управління, підвищити ефективність роботи облікового персоналу, зменшити витрати на оплату праці обліковців шляхом упровадження ефективного програмного забезпечення.

Застосування програмних продуктів – це підвищення оперативності обробки даних і достовірності ділової інформації для прийняття більш об'єктивних фінансових та управлінських рішень. При веденні бухгалтерського обліку вручну можливі й найпростіші арифметичні помилки. Сам собою бухгалтерський облік на підприємстві може розглядатися як внутрішня справа підприємства, а основою для оцінювання фінансово-господарської діяльності з боку фіскальних органів слугує звітність (бухгалтерський баланс) та численні інші звітні форми. Крім того, для ефективності роботи підприємства застосовують управлінський облік (внутрішньогосподарський), який слугує для прийняття правильних управлінських рішень на кожному етапі роботи підприємства. Автоматизація рутинних операцій, недопущення арифметичних помилок в обліку і звітності, оцінювання поточного фінансового стану підприємства та його перспектив – це завдання, котрі розв'язують сучасні програмні комплекси. Безумовно, комп'ютерна програма не замінить грамотного бухгалтера, але дозволить заощадити його час і сили, та зменшить витрати ресурсів підприємства, як фінансових, так і ресурсів персоналу.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій свідчить, що вагомий внесок щодо дослідження автоматизації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю зробили М.Т. Барановський, М.М. Бенько [1], Ф.Ф. Бутинець [3], В.П. Завгородній, З.В. Кірянова, О.В. Клименко [4], В.Ф. Палій, Т.А. Писаревська та інші. Вони розглядають як теоретичні питання автоматизації бухгалтерського обліку, так і питання практичного застосування сучасних інформаційних систем та технологій в обліку.

Мета статті полягає у визначенні можливості ведення бухгалтерського обліку та здійснення внутрішньогосподарського контролю з використанням комп'ютерних технологій.

Основний матеріал і результати. Програмні продукти для бухгалтерського обліку мають певні, притаманні лише кожному з них особливості, проте загальна мета їх однакова – автоматизація належного рівня обліку на підприємстві [8]. Для ведення бухгалтерського обліку та складання звітності ми розробили комп'ютерну програму, яка не тільки дозволяє вести бухгалтерський облік на підприємстві, але передбачає і ведення управлінського обліку (рис. 2).

Для неможливості несанкціонованого доступу до програмного продукту створено вікно авторизації, котре забезпечить корпоративну таємність усіх даних, які будуть внесені користувачем (рис. 1).

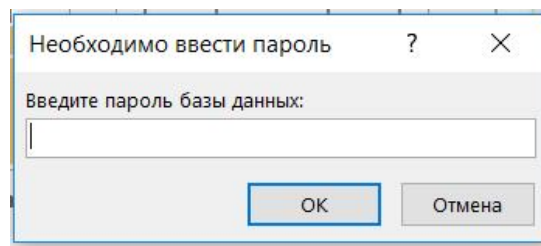

Рис. 1. Вікно авторизації для подальшої роботи в середовищі програмного продукту

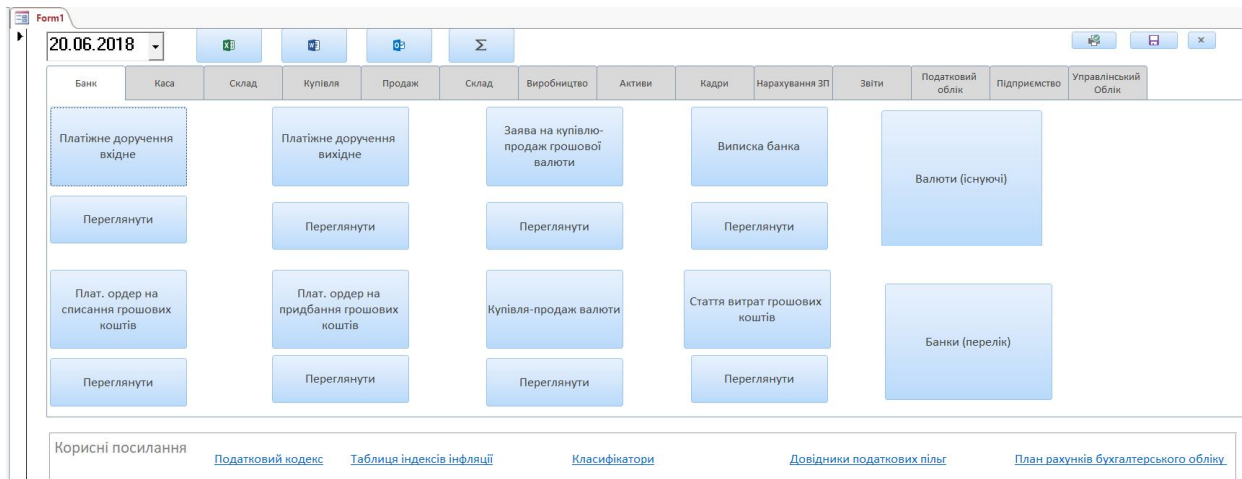

Рис. 2. Головне вікно програмного продукту

За допомогою реалізованих вкладок можемо забезпечити управлінський апарат інформацією що використовується для планування, власне управління і контролю над діяльністю підприємства. Цей процес включає виявлення, вимірювання, збір, аналіз, підготовку, інтерпретацію, передачу та прийом інформації, необхідної управлінському апаратові для виконання його функцій [10]. Використання інформації, яка закладеної в системі управлінського обліку з метою управління, є абсолютно необхідним.

Запропонований нами власний програмний продукт для автоматизації бухгалтерського обліку на всіх рівнях забезпечує економію часу для управління підприємством. Наведемо приклади автоматизації окремих ділянок обліку підприємства. Так наприклад, для відображення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві слугують первинні документи, які відображають факти здійснення операцій. Такими документами в першу чергу є: прибуткова накладна, видаткова накладна товарно-транспортна накладна, податкова накладна, виписка банку [8].

Перелічені документи забирають багато часу для їх заповнення вручну, що уповільнює швидкість роботи облікового апарату. Ефективним способом заповнення документів є їхня автоматизація, тобто заповнення за допомогою комп'ютерного забезпечення. Цей програмний продукт дає змогу заповнити такі документи за допомогою вкладки (рис. 3), яка дозволяє перейти в документ Excel і сформувати їх. Форми документів у програмному продукті знаходяться в доступній позиції, що дозволить швидко їх віднайти.

Після натискання на кнопку «Переглянути» програма перенесе нас у відповідну директорію на ПК, де можна переглянути архів створених документів.

Створено, таким чином, «швидкий доступ», що дозволяє прямо із середовища програми відкрити вікно Word, Excel, калькулятора, електронної пошти (рис. 3).

Для обліку розрахунків з постачальниками й підрядниками використовують рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», який має три субрахунки:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»;
- 633 «Розрахунки з ПФГ».

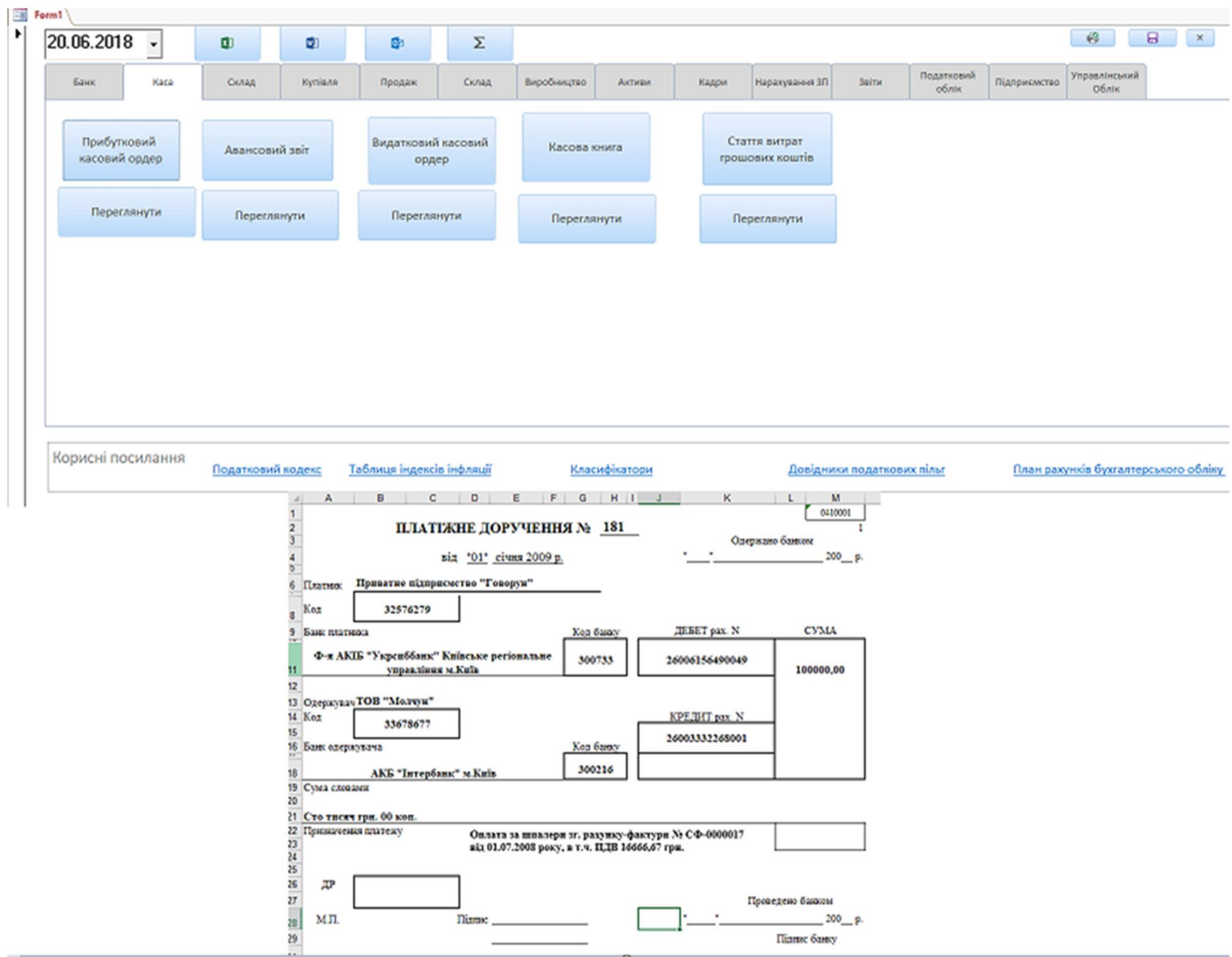

Рис. 3. Первинний документ для заповнення

Зручність такого програмного забезпечення полягає у швидкому виборі цих рахунків у плані рахунків підприємства. У такому програмному комплексі план рахунків подано у вкладці, де і вибираємо необхідні для нас рахунки (рис. 4).

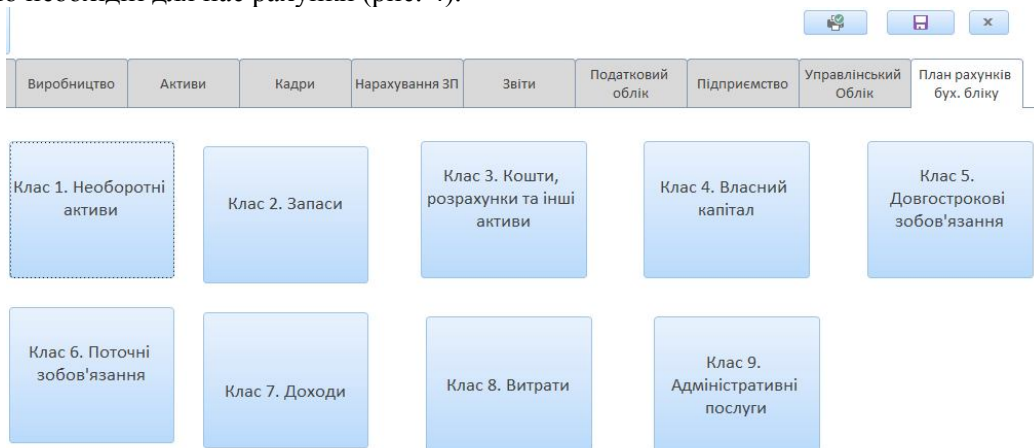

Рис. 4. План рахунків бухгалтерського обліку

Відомості про постачальників та підрядників знаходяться на вкладці «Контрагенти» (рис. 5), де зазначаємо відомості про наших постачальників і підрядників. Вкладка розташована в програмному комплексі для швидкого вибору контрагента, якщо він існує, або для додавання нового контрагента та необхідних відомостей про нього.

Контрагенти

Назва постачальника

Представник

Адреса

Телефон

Сайт

Рис. 5. Довідник контрагентів

Для управління виробництвом фірма розробляє стратегічний план, який стосується всієї діяльності організації, зокрема й управління персоналом. Створено зручні у використанні форми для ефективної роботи кінцевих користувачів (рис. 6, 7).

Відділ кадрів

Персональні дані
 Паспортні дані
 Освіта
 Адреса
 Відомість про військовий облік
 Попереднє місце роботи
 Призначення

Табельний №	<input type="text" value="1254541"/>	
Статус робітника	<input type="text" value="Працює"/>	
Індивідуально-ідентифікаційний №	<input type="text" value="1236547899"/>	
Стать	<input type="text" value="Чоловіча"/>	
Прізвище	<input type="text" value="Пилипенко"/>	
Ім'я	<input type="text" value="Олександр"/>	
По-батькові	<input type="text" value="Іванович"/>	
Дата народження	<input type="text" value="01.05.1980"/>	
Родинний стан	<input type="text" value="Одружений(-на)"/>	

Рис. 6. Вікно однієї з форм «Відділ кадрів»

Дата документа

Наказ

№ документа

Про прийняття на роботу

Прийняти:

на посаду

Прізвище Ім'я По-батькові Назва посади

із з посадовим окладом на місяць, з випробуванням строком на

Дата(1) Оклад

Підстава: заява від

Прізвище Дата заяви

Рис. 7. Форма «Наказ про прийняття на роботу»

Також створено вікно звітів, у котрому можна переглядати, форматовувати та підсумовувати дані. Наприклад, можна створити простий звіт, у якому будуть зазначені номери телефонів усіх ваших контактів, або зведений звіт за даними про збут у різних регіонах і за різні часові проміжки (рис. 8).

Телефонна книга співробітників					
Табельний №	Прізвище	Ім'я	По-батькові	Контактний телефон	E-mail
1254541	Пилипенко	Олександр	Іванович	(095)789-54-58	pil@i.ua
5823556	Петраш	Галина	Ігорівна	(066)588-99-87	petrash@mail.com
4580025	Скрипник	Дмитро	Володимирович	(258)569-58-48	
568777855	Михайленко	Федір	Григорович	(095)568-74-56	
5485654	Пархоменко	Іван	Семенович	(567)755-58-55	

14 червня 2017 г. Стр 1 з 1

Рис. 8. Вікно одного із запитів

Для зручності роботи користувача реалізована довідкова система (рис. 9), котра дозволяє із середовища програмного продукту перейти за гіперпосиланням і ознайомитися з необхідними для ефективної роботи документами чи корисними статтями.

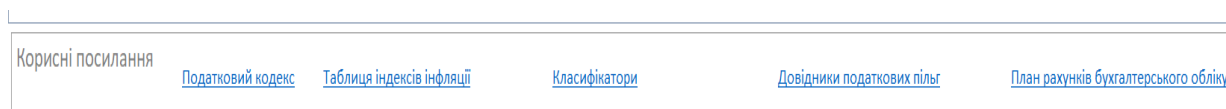

Рис. 9. Довідкова система

Висновки. Для належного забезпечення бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю підприємства необхідним є бюджетне програмне забезпечення. Найкращий варіант – є розроблення власного програмного продукту, який заощадить ресурси на сервісне обслуговування програми, що забезпечить облікових працівників усією необхідною інформацією. Тому доцільно налаштувати універсальний програмний продукт під особливості діяльності підприємства.

Запропоновано універсальний програмний продукт, вартість якого для підприємства не спричинить збитків. Перевагами такого продукту є: швидкість навчання персоналу підприємства без додаткових витрат на це та автоматизованість ділянок обліку, що відповідають структурним умовам підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бенько М. М. Актуальні питання технології облікового, контрольного та аналітичного процесу в умовах автоматизації [Текст] / М. М. Бенько // Економічний форум. – 2014. – № 2. – С. 235 – 239.
2. Букало Н.А. Автоматизація обліку в сучасних умовах / Н.А. Букало // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 33. – Ч. II. – С. 56 – 59.
3. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: [підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / [Ф.Ф. Бутинець, С.В. Івахненко, Т.В. Давидюк, Т.В. Шахрайчук]; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 544 с.
4. Клименко О.В. Інформаційні системи і технології в обліку: [навчальний посібник] / О.В. Клименко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
5. Левицька С. О. Автоматизація господарського обліку як чинник прискорення процесу діяльності підприємств [Текст] / С.О. Левицька, А. О. Андреева // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. – Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 16. – С. 608 – 614.
6. Лобов С.П. Методи оцінки економічного ефекту від використання автоматизованих інформаційних систем при плануванні закупівель / С.П. Лобов // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 4 (41). – С. 176 – 181.
7. Павелчак-Данилюк О. Обґрунтування програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах [Текст] / О. Павелчак-Данилюк // Вісник Тернопільського національного технічного університету. – 2014. – № 1. – С. 209 – 218.
8. Славкова О.П. Автоматизація обліково-аналітичних процедур отримання інформації / О.П. Славкова, С.А. Гаркуша // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Т. 1. – 2013. – Вип. 2 (7). – Полтава : ПДАА. – С. 19 – 25.
9. Тесьолкін О.І. Технологія проектування та адміністрування баз даних: та сховищ даних: . навчальний посібник. / О.І. Тесьолкін, Б.М. Чаленко – Полтава : ПолтНТУ, 2015.
10. Ткаль Я. С. Автоматизована система обліку: основні завдання та значення для підприємств [Текст] / Я. С. Ткаль // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. – Серія «Економічні науки». – 2014. – № 3. – С. 223 – 228.

REFERENCES:

1. Benko M. M. Aktualni pitannya tekhnologii oblikovogo, kontrolnogo ta analitichnogo protsesu v umovakh avtomatizatsii [Tekst] / M. M. Benko // Yekonomichnyi forum. – 2014. – № 2. – S. 235 – 239.
2. Bukalo N.A. Avtomatizatsiya obliku v suchasnikh umovakh / N.A. Bukalo // Zbirnik naukovikh prats ChDTU. Seriya «Yekonomika». – 2013. – Vip. 33. – Ch. II. – S. 56 – 59.
3. Informatsiyni sistemi bukhgalterskogo obliku: [pidruchnik dlya studentiv vishchikh navchalnikh zakladiv spetsialnosti 7.050106 «Oblik i audit»] / [F.F. Butinets, S.V. Ivakhnenkov, T.V. Davidyuk, T.V. Shakhryaychuk]; za red. prof. F.F. Butintsya. – 2-ge vid., pererob. i dop. – Zhitomir: PP «Ruta», 2002. – 544 s.
4. Klimenko O.V. Informatsiyni sistemi i tekhnologii v obliku: [navchalniy posibnik] / O.V. Klimenko. – K. : Tsentр uchbovoi literaturi, 2008. – 320 s.
5. Levitska S. O. Avtomatizatsiya gospodarskogo obliku yak chinnik priskorennya protsesu diyalnosti pidpriemstv [Tekst] / S.O. Levitska, A. O. Andreeva // Naukovi zapiski [Natsionalnogo universitetu «Ostrozka akademiya»]. – Seriya «Yekonomika». – 2011. – Vip. 16. – S. 608 – 614.
6. Lobov S.P. Metodi otsinki ekonomichnogo efektu vid vikoristannya avtomatizovanih informatsiynikh sistem pri planuvanni zakupivel / S.P. Lobov // Naukoviy visnik Uzhgorodskogo universitetu. Seriya «Yekonomika». – 2013. – Vip. 4 (41). – S. 176 – 181.
7. Pavelchak-Danilyuk O. Obruntuvannya programnogo zabezpechennya dlya avtomatizatsii bukhgalterskogo obliku na pidpriemstvakh [Tekst] / O. Pavelchak-Danilyuk // Visnik Ternopilskogo natsionalnogo tekhnichnogo universitetu. – 2014. – № 1. – S. 209 – 218.
8. Slavkova O.P. Avtomatizatsiya oblikovo-analitichnikh protsedur otrimannya informatsii / O.P. Slavkova, S.A. Garkusha // Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi agrarnoi akademii. T. 1. – 2013. – Vip. 2 (7). – Poltava : PDAA. – S. 19 – 25.
9. Tesolkin O.I. Tekhnologiya proektuvannya ta administruvannya baz danikh: ta skhovichch danikh: . navchalniy posibnik. / O.I. Tesolkin, B.M. Chalenko – Poltava : PolNTU, 2015.
10. Tkal Ya. S. Avtomatizovana sistema obliku: osnovni zavdannya ta znachennya dlya pidpriemstv [Tekst] / Ya. S. Tkal // Visnik Kharkivskogo natsionalnogo agrarnogo universitetu im. V. V. Dokuchaeva. – Seriya «Yekonomichni nauki». – 2014. – № 3. – S. 223 – 228.

UDC: 33.248.56:342

Dubishchev Victor, D.Sc. (Economics), Professor, Ag. Head of the Department of Economic Theory and Economic Cybernetics. **Yatsenko Vita**, Master-Student. **Petrenko Yurii**, Master-Student. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Scientific and Methodological Support of Accounting at the Enterprise**. The article deals with the issues of automation of the personnel accounting and accounting of calculations of the enterprise with suppliers and contractors, the automation of development of a software product which serves to save both financial resources and labor resources of the enterprise, is described. The authors also characterized the automation of internal accounting. The peculiarities of theoretical and practical aspects of the application of the computer program in the organization of accounting at the enterprise are also revealed. Use of the software product developed by us in accounting should lead to increase of efficiency of activity of the enterprise. The developed software will provide maximum efficiency of enterprise management in general and accounting systems in particular. An alternative to a software product is its adaptation to the specific conditions of the enterprise. The stages of accounting unification are summarized in accordance with the methods of implementation of automation elements at the enterprise. The main advantages of introducing a software product at the enterprise are determined. The purpose of the article is to reveal the practical aspects of the functioning of the software product, which corresponds to the basic functional accounting requirements, has the ability to conduct accounting, analytical, controlling work, to take into account the specific features of the enterprise. The practical results obtained during the study process solve the problem of justifying the need for application software for enterprise management.

Keywords: software product, automation, accounting, managerial accounting information systems, computer programs, personnel.

УДК: 33.248.56:342

Дубишев Віктор Петрович, доктор економічних наук. **Яценко Віта Василівна**, магістрантка. **Петренко Юрій Вадимович**, магістрант. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Науково-методичне забезпечення обліку на підприємстві**. Розглянуто головні аспекти автоматизації обліку на підприємстві. Подано автоматизацію окремих ділянок обліку та показано автоматизацію внутрішньогосподарського обліку.

Ключові слова: програмний продукт, автоматизація, облік, інформаційні системи, комп'ютерні програми.

УДК: 33.248.56:342

Дубишев Виктор Петрович, доктор экономических наук, профессор. **Яценко Вита Васильевна**, магистрантка. **Петренко Юрий Вадимович**, магистрант. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Научно-методическое обеспечение учета**. Рассмотрены основные аспекты автоматизации учета на предприятии. Представлена автоматизация отдельных участков учета, и показана автоматизация внутрихозяйственного учета.

Ключевые слова: программный продукт, автоматизация, учет, информационные системы, компьютерные программы.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗМЕНШЕННЯ IFRS – МОДЕЛЕЙ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

В. В. Дубовая, к.е.н., доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

© Дубовая В.В., 2018.

Стаття отримана редакцією 21.05.2018 р.

Вступ. Відповідно до чинних *IFRS*, інформацію про земельні ділянки потрібно подавати та розкривати у фінансовій звітності залежно від їх включення до складу:

- нерухомості, зайнятої власником (*IAS 16*);
- інвестиційної нерухомості (*IAS 40*);
- непоточних активів, утримуваних для продажу (*IFRS 5*);
- запасів (*IAS 2*).

Для полегшення практичної підготовки фінансової інформації про нерухомість можна скористатися публікаціями міжнародних професійних бухгалтерських організацій, зокрема на сайті *CPA Ireland* опубліковано статтю *Fee H. (2011)* на тему класифікації й оцінювання зазначених чотирьох категорій нерухомості.

Доцільність обговорення та можливого перегляду міжнародних підходів до оцінювання земельних ділянок обумовлено існуванням як мінімум шістьох видів оцінювання цих чотирьох груп активів (рис. 1):

- а) модель собівартості;
- б) модель переоцінки;
- в) модель справедливої вартості;
- г) справедлива вартість за мінусом витрат продажу;
- д) собівартість запасів;
- е) чиста вартість реалізації.

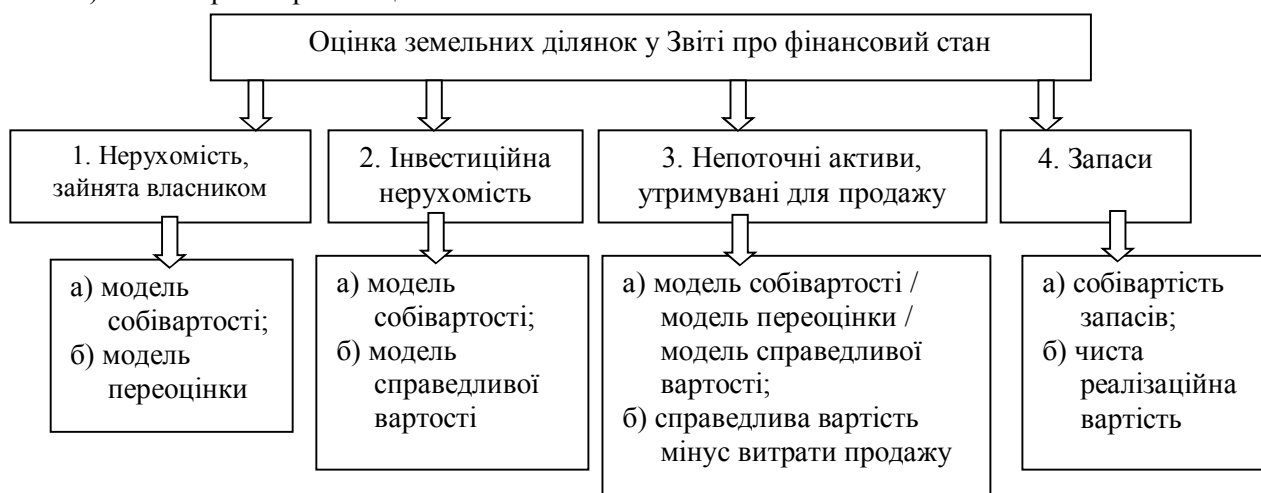

Рис. 1. Існуючі моделі оцінки земельних ділянок у фінансових звітах за МСФЗ

Фактично формул розрахунків балансової вартості земельних ділянок існує ще більше, якщо врахувати земельні ділянки, що є об'єктами фінансової оренди, які лізингоодержувач має визнавати за меншою з величин:

- а) справедливої вартості орендованого майна на початку лізингу;
- б) теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів, що визначається на початку лізингу.

У цілому, якщо накласти існуючі *IFRS* оцінки нерухомості (у тому числі земельних ділянок) з базами оцінки *IFRS Framework (2018)*, то матриця комбінації виглядає досить ускладнено, що є

особливо незручним для компаній, які використовують нерухомість і в операційній, і в інвестиційній діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

**Матриця комбінації IFRS - оцінок нерухомості відповідно до баз оцінки
IFRS Framework 2018**

Статті активів	Історична собівартість	Поточна собівартість	Чиста реалізаційна вартість	Теперішня дисконтована вартість
Нерухомість, зайнята власником	Модель собівартості	Модель переоцінки	–	–
Інвестиційна нерухомість	Модель собівартості	–	Модель справедливої вартості	–
Фінансовий лізинг	–	–	Справедлива вартість на початку лізингу	Теперішня вартість мінімальних лізингових платежів
Непоточні активи, утримувані для продажу	Модель собівартості	Модель переоцінки	Модель справедливої вартості Справедлива вартість за мінусом витрат продажу	–
Запаси	Собівартість запасів	–	Чиста вартість реалізації	–

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. З урахуванням особливого статусу землі в окремих країнах частину сучасних публікацій учених присвячено деталізації відповідних IFRS-норм у національних умовах.

Так, Zhang, Y. & Andrew, J. (2010) розглянуто проблеми *comparability* (зіставності) фінансової інформації суб'єктів господарювання, зокрема йдеться про землю в Китаї.

Ostapchuk S.M. (2013) зроблено висновок, що IFRS не враховують особливості обліку сільськогосподарських земель як специфічних активів аграрних формувань, і запропоновано врахувати це в національних стандартах України.

З іншого боку, окремі вчені працюють у напрямі узагальнення IFRS-засад обліку земельних ділянок. Як справедливо відмічено Підвисоцькою Л.Я. (2016), у міжнародних і національних стандартах одночасно використовуються терміни «земля», «земельний актив», «земельна ділянка».

Дійсно, проаналізувавши окремі IAS / IFRS, можна виявити низку найменувань для землі, але без конкретних визначень:

«land (земля)» (IAS 16, IAS 17, IAS 40, IAS 41, IFRS 16),

«land asset (земельний актив)» (IAS 16),

«land element (земельний елемент)» (IAS 17),

«land parcel (земельна ділянка)» (IFRS 16).

Автором цієї статті у попередній публікації було проаналізовано повноту дотримання суб'єктами господарювання IFRS вимог щодо розкриття інформації про земельні ділянки, включені до складу нерухомості, зайнятої власником, та інвестиційної нерухомості (Dubovaya V.V. & Davydova I.V., 2018). Як продовження розкриття напряму написано цю статтю.

Метою статті є формулювання пропозицій зі зменшення кількості міжнародних підходів до оцінювання вартості земельних ділянок у фінансових звітах.

Основний матеріал і результати. В IFRS та національних П(С)БО України на сьогоднішній день не сформульовано визначень термінів «земля» чи «земельна ділянка» як специфічної категорії матеріальних активів з необмеженим строком корисної експлуатації, але їх сформульовано у національному законодавстві України.

Так, відповідно до Земельного кодексу України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, й за основним цільовим призначенням поділяється на категорії: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики тощо (Земельний кодекс України, статті 18-19).

Згідно з Податковим кодексом України, земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, цільовим (господарським) призначенням та з визначеними щодо неї правами (Податковий кодекс України, пп. 14.1.74).

Розглянемо й проаналізуємо зміст IFRS-формул оцінювання кожної з чотирьох категорій нерухомості за цільовим призначенням (рис. 1) спочатку в цілому, а потім їх специфіку в частині земельних ділянок.

1. Для кожного класу статті «*Property, Plant & Equipment (Нерухомість, споруди й устаткування)*», у тому числі таких класів, як:

- (a) *land (земля)*;
- (b) *land and buildings (земля і будівлі)*;

Регламентовано обирати одну з двох моделей (*IAS 16, п.п. 29-31, 37*):

а) *cost model (модель собівартості)*, за котрою об'єкт слід обліковувати як *cost (собівартість)* мінус *any accumulated depreciation (будь-яка накопичена амортизація)* та *any accumulated impairment losses (будь-які накопичені збитки від зменшення корисності)*;

б) *revaluation model (модель переоцінки)*, за якою об'єкт слід обліковувати за *revalued amount (переоціненою сумою)*, котра має дорівнювати його *fair value at the date of the revaluation (справедливій вартості на дату переоцінки)* мінус *any subsequent accumulated depreciation (будь-яка подальша накопичена амортизація)* та *subsequent accumulated impairment losses (подальші накопичені збитки від зменшення корисності)*.

Після порівняння *cost model* і *revaluation model* зроблено висновки:

1) загальною рисою застосування *cost model* і *revaluation model* є облік збитків від зменшення корисності;

2) для визначення збитків від зменшення корисності об'єкта при будь-якій моделі оцінки необхідно визначати *fair value* об'єкта, оскільки:

impairment loss (збиток від зменшення корисності) – це сума, на яку *carrying amount (залишкова сума)* активу перевищує його *recoverable amount (суму очікуваного відшкодування) (IAS 36)*, а *recoverable amount* – це більша з двох оцінок:

а) *fair value less costs to sell (справедлива вартість за вирахуванням витрат на продаж)*; де *fair value* – це ціна, яка була б отримана за продаж активу або сплачена за передачу зобов'язання у звичайній операції між учасниками ринку на дату оцінювання (*IFRS 13*);

б) *value in use (вартість при використанні)* – теперішня вартість оцінених майбутніх грошових потоків, які, за очікуванням, виникнуть від активу чи від одиниці, що генерує грошові потоки (*IAS 36*);

3) основною відмінністю між *cost model* і *revaluation model* є те, яка вартість підлягає амортизації – *собівартість* чи *справедлива вартість*.

2. Для всіх класів статті «*Investment property (Інвестиційна нерухомість)*», прикладами якої можуть бути:

(a) *land held for long-term capital appreciation rather than for short-term sale in the ordinary course of business (земля, утримувана для довгострокового збільшення капіталу, а не для короткострокового продажу під час звичайної діяльності)*;

(b) *land held for a currently undetermined future use (земля, утримувана для майбутнього, але ще не визначеного використання) [IAS 40, п. 8]*,

регламентовано обирати одну загальну модель з двох:

а) *cost model* (відповідно до *IAS 16*); або

б) *fair value model (модель справедливої вартості)*, за якою балансовою вартістю інвестиційної нерухомості є *fair value* з визнанням *gain or loss arising from a change in the fair value (прибутку або збитку від зміни справедливої вартості)* у звітному періоді (*IAS 40, п. 30, 33*).

Звідси, основними відмінностями *fair value model* від *cost model* та *revaluation model* є:

1) відсутність нарахування амортизації об'єктів нерухомості; та

2) відсутність потреби визначення *value in use* об'єктів.

3. Для оцінювання статті «*Non-current Assets Held for Sale and Discounted Operations (Непоточні активи, утримувані для продажу та припинена діяльність)*» регламентовано застосовувати нижчу з оцінок:

а) *carrying amount (залишкової суми)*;

б) *fair value less costs to sell (справедливої вартості з вирахуванням витрат на продаж) (IFRS 5, п. 15)*.

Іншими словами, для оцінювання непоточних активів, утримуваних для продажу (в тому числі земельних ділянок), можуть бути використані попередні моделі (що були застосовані при їх оцінюванні у складі нерухомості, зайнятої власником, чи інвестиційної нерухомості):

cost model / revaluation model / fair value model;

fair value less costs to sell, якщо її величина об'єкта нерухомості є меншою, ніж *carrying amount*.

4. Для оцінювання нерухомості у складі статті «*Inventories (Занасу)*» (що може бути, наприклад, у суб'єктів будівельної галузі) регламентовано також застосовувати нижчу з двох оцінок:

а) *cost of inventories (собівартість запасів)*, яка повинна включати всі *costs of purchase (витрати на придбання)*, *costs of conversion (витрати на переробку)* й *other costs (інші витрати)*, понесені під час доставки запасів до їх теперішнього місцезнаходження та приведення їх у нинішній стан;

б) *net realisable value (чисту реалізаційну вартість) – estimated selling price (попередньо оцінену ціну продажу)* у звичайному ході бізнесу мінус *estimated costs of completion (попередньо оцінені витрати на завершення)* та *estimated costs necessary to make the sale (попередньо оцінені витрати, необхідні для здійснення продажу)* (IAS 2, п. 6, 9).

І хоча земельні ділянки у складі останніх двох категорій відносять до розділу поточних активів, слід розуміти відмінність формул:

fair value less costs to sell (для оцінювання непоточних активів, призначених для продажу);

net realisable value (для земельних ділянок, які є запасами):

формула *net realisable value* є більш універсальною, оскільки враховує попередньо оцінені витрати не лише продажу, але й витрати на завершення.

Таким чином, залежно від використання нерухомості власником, IFRS передбачено альтернативні, досить складні, моделі оцінки (табл. 2).

Таблиця 2

IFRS формули оцінки нерухомості, залежно від її використання власником

Model	Formula
Owner-occupied property	
<i>Cost model</i>	$Carrying\ Amount_{Pr\ operty} = Cost - Depreciation - Im\ pairment\ Losses$, де $Im\ pairment\ Losses = Carrying\ Amount - Recoverable\ Amount$
<i>Revaluation model</i>	$Revalued\ Amount_{Pr\ operty} = Fair\ Value - Depreciation - Im\ pairment\ Losses$ де $Im\ pairment\ Losses = Carrying\ Amount - Recoverable\ Amount$
Investment property	
<i>Cost model</i>	$Carrying\ Amount_{Pr\ operty} = Cost - Depreciation - Im\ pairment\ Losses$, де $Im\ pairment\ Losses = Carrying\ Amount - Recoverable\ Amount$
<i>Fair value model</i>	$Carrying\ Amount_{Pr\ operty} = Fair\ Value$
Non-current Assets Held for Sale and Discounted Operations	
<i>Cost / Revaluation / Fair value model</i>	Менша з оцінок: $Carrying\ Amount_{Pr\ operty\ for\ Sale} = Carryng\ Amount_{Pr\ operty}$ або $Fair\ Value\ less\ Costs\ to\ sell_{Pr\ operty\ for\ Sale} = Fair\ Value - Estimated\ Costs_{Sale}$
Property as Inventories	
<i>Lower Cost or Market</i>	Менша з оцінок: $Cost_{Pr\ operty\ as\ Inventories} = Costs_{Purchase} + Costs_{Conversion} + Costs_{Other}$ або $Net\ Realisable\ Value_{Inventories} = Fair\ Value - Estimated\ Costs_{Completion+Sale}$

Оскільки вартість земельних ділянок за деякими винятками (кар'єри та міста для звалищ) не амортизують, то для їх оцінювання у складі непоточних активів *cost model* і *revaluation model* мають скорочений вигляд без складової *any accumulated depreciation (будь-яка накопичена амортизація)*, як показано у табл. 3.

Таблиця 3

IFRS-формули оцінювання земельних ділянок у складі статей «Нерухомість, зайнята власником» і «Інвестиційна нерухомість»

Model	Formula
Owner-occupied property	
<i>Cost model</i>	$Carrying\ Amount_{Land} = Cost - Accumulated\ Im\ pairment\ Losses$, де $Im\ pairment\ Losses = Carrying\ Amount - Re\ coverable\ Amount$
<i>Revaluation model</i>	$Revalued\ Amount_{Land} = Fair\ Value - Accumulated\ Im\ pairment\ Losses$, де $Im\ pairment\ Losses = Carrying\ Amount - Re\ coverable\ Amount$
Investment property	
<i>Cost model</i>	$Carrying\ Amount_{Land} = Cost - Accumulated\ Im\ pairment\ Losses$, де $Im\ pairment\ Losses = Carrying\ Amount - Re\ coverable\ Amount$
<i>Fair value model</i>	$Carrying\ Amount_{Land} = Fair\ Value$

Дослідження практики подання інформації про земельні ділянки у складі статті «Нерухомість, споруди та устаткування» дев'ятьох суб'єктів господарювання показало, що для оцінювання їх балансової вартості у Звіті про фінансовий стан переважно використовували *cost model* (табл. 4).

Таблиця 4

Моделі оцінки земельних ділянок у складі статті «Нерухомість, споруди та устаткування» досліджених суб'єктів господарювання

Суб'єкт господарювання	Клас нерухомості, споруд та устаткування для земельних ділянок	Модель оцінки земельних ділянок
<i>British Petroleum (Великобританія)</i>	<i>Land and land improvements</i>	<i>cost model</i>
<i>Total S. A. (Франція)</i>	<i>Land</i>	<i>cost model</i>
<i>Seneca Foods Corporation (США)</i>	<i>Land</i>	<i>cost model</i>
<i>ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь ім. А. М. Кузьміна»</i>	<i>Земля та капітальні поліпшення</i>	<i>cost model</i>
<i>ПАТ «Уманський завод «Мегомметр»</i>	<i>Земельні ділянки</i>	<i>cost model</i>
<i>ПАТ «Куп'янський молочноконсервний комбінат»</i>	<i>Земельні ділянки</i>	<i>cost model</i>
<i>ПрАТ «Страхова компанія «АСКО-Медсервіс»</i>	<i>Земельні ділянки</i>	<i>revaluation model</i>
<i>ПАТ «Нафтоавтоматика»</i>	<i>Земельні ділянки (відсутні)</i>	<i>cost model</i>
<i>ПАТ «Тернопільнафтопродукт»</i>	<i>Земельні ділянки (відсутні)</i>	<i>cost model</i>

Факт обрання цієї моделі зарубіжними компаніями може пояснюватися відсутністю значного рівня інфляції в цих країнах (*Великобританія, Франція, США*), а факт обрання *cost model* підприємствами України тим, що, по-перше, не всі підприємства фактично володіли земельними ділянками (*ПАТ «Нафтоавтоматика», ПАТ «Тернопільнафтопродукт»*) та, по-друге, можливим небажанням переоцінювати земельні ділянки.

Проте, враховуючи можливість дооцінки балансової вартості земельних ділянок лише в умовах застосування *revaluation model*, за існуючими IFRS суб'єктам господарювання в країнах із значним рівнем інфляції слід надавати перевагу *revaluation model*.

Дослідження практики подання інформації про земельні ділянки у складі статті «Інвестиційна нерухомість» семи суб'єктів господарювання показало, що для оцінювання їх балансової вартості у Звіті про фінансовий стан використовували й *cost model*, й *fair value model* (табл. 5).

**Моделі оцінки земельних ділянок у складі статті «Інвестиційна нерухомість»
досліджених суб'єктів господарювання**

Суб'єкт господарювання	Клас інвестиційної нерухомості для земельних ділянок	Модель оцінки земельних ділянок
<i>Emlak Konut GYO (Турція)</i>	<i>Land</i>	<i>cost model</i>
<i>BTA Baltic Insurance Company (Латвія)</i>	<i>Buildings and land</i>	<i>fair value model</i>
<i>Woolworths Holdings Limited (ЮАР)</i>	<i>Buildings and land</i>	<i>cost model</i>
<i>ПАТ «Укрнафтопродукт» (Україна)</i>	<i>Земельні ділянки (відсутні)</i>	<i>fair value model</i>
<i>ПАТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Бріз» (Україна)</i>	<i>Земельні ділянки (відсутні)</i>	<i>fair value model</i>
<i>ТОВ «Компанія з управління активами «Абсолют капітал» (Україна)</i>	<i>Земельні ділянки (відсутні)</i>	<i>fair value model</i>
<i>ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» (Україна)</i>	<i>Земельні ділянки (відсутні)</i>	<i>cost model</i>

При цьому, наприклад, вартість землі, оцінена за *cost model* у Звіті про фінансовий стан турецької компанії «*Emlak Konut GYO*», була вдвічі меншою за її *fair value* у Примітках до фінансової звітності. З цього виникає зауваження щодо недостовірності загальної величини активів цієї компанії у Звіті про фінансовий стан.

Тому, враховуючи, що використання *fair value model*:

- а) є більш універсальним та достовірним, ніж *cost model*, оскільки дає можливість не тільки уцінки, але й дооцінки об'єктів (що має особливе значення має в країнах із значним рівнем інфляції);
- б) не потребує достатньо ускладненого розрахунку *втрат від зменшення корисності*, – суб'єктам господарювання в країнах із значним рівнем інфляції слід надавати перевагу *fair value model*.

Висновки. За результатами виконаного дослідження підготовлено такі пропозиції щодо вдосконалення IFRS у частині визнання й оцінювання земельних ділянок у фінансових звітах:

1. Виходячи з особливого характеру земельних ділянок (нерухомості) як виду активів суб'єктів господарювання, ввести до мінімального переліку статей Звіту про фінансовий стан статтю «*Land parcels*» (або «*Land parcels and buildings*»), до якої включати всі земельні ділянки (чи земельні ділянки та будівлі) власника, які він займає й здає в оренду, крім тих земельних ділянок (земельних ділянок та будівель), що утримують для продажу.

Іншими словами, запровадити групування довгострокових матеріальних активів не за цільовим призначенням у формі статей «*Property, plant and equipment*» та «*Investment property*», а з виокремленням видів ресурсів (активів) та вимогою розкриття у примітках вартості земельних ділянок, що займає власник, та здає в оренду.

2. Порівнявши формули трьох моделей оцінки земельних ділянок у складі непоточних активів (табл. 3), зроблено висновки, що:

Cost model дозволяє оцінювати земельні ділянки не вище історичної собівартості (за історичною собівартістю, або зменшеною на збиток від зменшення корисності).

Revaluation model є більш універсальною, ніж *cost model*, оскільки дає можливість дооцінки та уцінки земельних ділянок.

Fair value model є також більш універсальною, ніж *cost model*, оскільки дає можливість уцінки й дооцінки об'єктів. Проте суттєвою перевагою *fair value model* порівняно з *revaluation model* є значно спрощений підхід до розрахунків, оскільки передбачає лише корегування *fair value* на суму *gain or loss* (прибутку або збитку) без необхідності трудомісткого визначення *impairment loss* (збитку від зменшення корисності) шляхом проміжних розрахунків:

recoverable amount (суми очікуваного відшкодування);

fair value less costs to sell (справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж);

value in use (вартості при використанні).

До речі, слід визнати недостатньо обґрунтованим міжнародне правило оцінювати непоточні активи за величиною *fair value less costs to sell*, оскільки їх утримують для довгострокового збільшення капіталу, й тому витрати на продаж доцільно враховувати вже при визначенні фінансового результату від реалізації.

Тому найбільш достовірною моделлю оцінки земельних ділянок у складі непоточних активів із трьох проаналізованих вище слід визнати *fair value model*, яку доцільно поширити на всі земельні ділянки довгострокового використання, а не лише в частині інвестиційної нерухомості (рис. 2).

3. Враховуючи принципову важливість для інвесторів і кредиторів класифікації активів у Звіті про фінансовий стан на поточні й непоточні, зокрема для визначення показника «*Working capital*» (Онищенко, Бондар, Дубовая, 2015, с. 62), відображати утримувані для продажу земельні ділянки у розділі поточних активів, але за правилами оцінювання запасів, тобто меншою з двох величин: *cost* або *net realizable value*.

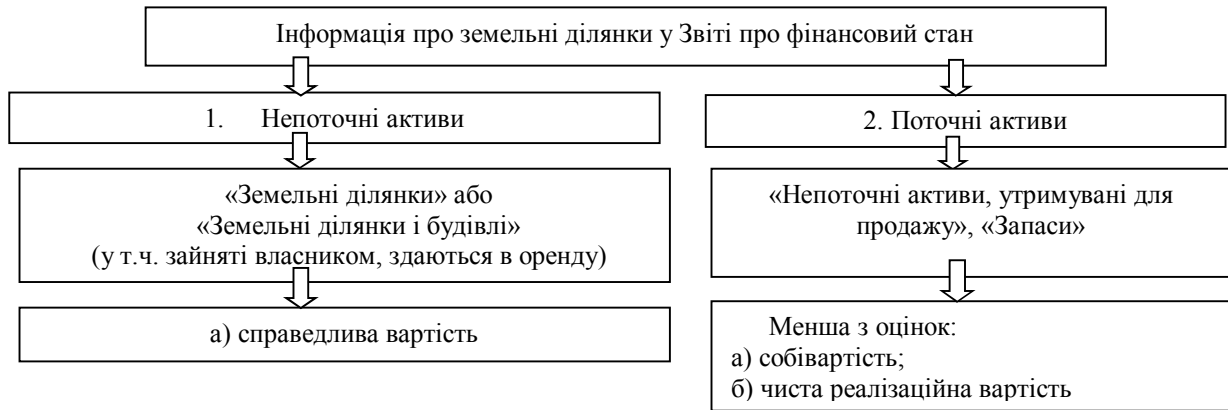

Рис. 2. Запропоноване зменшення видів оцінки земельних ділянок у IFRS

За таких впроваджень кількість бухгалтерських розрахунків буде суттєво зменшено, а достовірність інформації про земельні ділянки для користувачів фінансової звітності загального призначення – суттєво збільшено.

ЛІТЕРАТУРА:

1. A practical guide to accounting for property under the cost model (2010) // <file:///G:/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90%202018/2010%20Practical%20guide%20IAS%2016.pdf>
2. Annual Financial Statements of Emlak Konut GYO (2016) // http://www.akfengyo.com.tr/download/files/4193349783_31-December-2016-Standalone-Financial-Report.pdf
3. Annual Financial Statements Report of Woolworths Holdings Limited (2016) // http://www.woolworthsholdings.co.za/investor/financial_results.asp
4. Annual Report of BTA Baltic Insurance Company (2016) // https://www.bta.lv/userfiles/files/BTA-Baltic-Annual-report-2016_ENG_FINAL.pdf
5. British Petroleum Annual Report and Form 20-F (2016) // <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/investors/bp-annual-report-and-form-20f-2016.pdf>
6. Conceptual Framework for Financial Reporting (2018) / <https://www.iasplus.com/en/standards/other/framework>
7. Dubovaya V.V. (2017) Information disclosure about investment property in the financial statements according to International Standards / V.V. Dubovaya, I.V. Davydova // Економіка і регіон. – № 3. – С.101-107.
8. Dubovaya V.V. (2018) Presentation of information about land in the financial statements according to IFRS / V.V. Dubovaya, I.V. Davydova // Економіка і регіон. – № 1. – С. 72 – 78.
9. Fee, Helen. (2011) Accounting for Property – Classification is Key! // <http://www.cpaireland.ie/docs/default-source/Students/Study-Support/P2-Advanced-Corporate-Reporting/accounting-for-property---classification-is-key.pdf?sfvrsn=2>
10. International Financial Reporting Standards (2018) // <http://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>
11. Registration document 2016 including the annual financial report of Total S. A. // https://www.total.com/sites/default/files/atoms/files/ddr2016_va_web.pdf
12. Seneca Foods Annual Report (2016) // http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReports/PDF/NASDAQ_SENEA_2016.pdf

13. Zhang, Y. and Andrew, J., (2010) Land in China: Re-considering comparability in financial reporting, *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 4(1), 53-75 // <file:///G:/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90%202018/Land%20in%20China-%20Re-considering%20comparability%20in%20financial%20reportin.pdf>
14. Дубовая В.В. (2015) Відображення інвестиційної нерухомості в Балансі підприємств України за міжнародними стандартами / В.В. Дубовая, К.В. Бабенко / Науковий вісник Херсонського державного університету, серія «Економічні науки». – № 15. – С. 130 – 133.
15. Дубовая В.В. (2015) Розкриття інформації про інвестиційну нерухомість у фінансовій звітності за міжнародними стандартами / В.В. Дубовая / Бізнес інформ. – № 12/ – С. 257 – 262.
16. Земельний кодекс України: за станом на 1 травня 2018 р. / Відомості Верховної Ради України 2002, № 3-4, ст. 27 (із змінами).
17. Онищенко В.О. (2015) Облік у зарубіжних країнах / В.О. Онищенко, М.І. Бондар, В.В. Дубовая. – Київ : ЦУЛ. – 572 с.
18. Остапчук С.М. (2013) Облік земельних ділянок і прав користування ними в системі міжнародних стандартів фінансової звітності / Економіка АПК, № 7, с. 134 – 141.
19. Підвисоцька Л.Я. (2016) Облік та звітність земельних ресурсів: проблеми організації та методики / Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 3 (18).
20. Податковий кодекс України: за станом на 1 травня 2018 р. / Відомості Верховної Ради України 2011, № 13-14, № 15-16, № 17 ст. 112 (із змінами).
21. Примітки до окремої фінансової звітності ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь ім. А. М. Кузьміна» за 2016 рік // http://www.dss-ua.com/media/rus/company/official-info/fin_inf/prim_2016.pdf
22. Примітки до фінансової звітності ПАТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Бріз» за 2016 рік // http://briz.fusionep.com/docs/2016/BRIZ_PRYMITKY_2016.pdf
23. Примітки до фінансової звітності ПАТ «Страхова компанія «АСКО-Медсервіс» за 2016 рік // <http://ams.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/Prymitku-do-fin-zvitnosti-2016.pdf>
24. Примітки до фінансової звітності ПАТ «Уманський завод «Мегометр» за 2016 рік // <http://www.megometr.com/project>
25. Примітки до фінансової звітності ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» за 2016 рік // <http://upsk.com.ua/dbs.8.files/upload/file/ofinform/primfinzvrit-2016.pdf>
26. Річна фінансова звітність ПАТ «Куп'янський молочноконсервний комбінат» за 2016 рік // <https://smida.gov.ua/db/emitent/00418142>
27. Річна фінансова звітність ПАТ «Нафтоавтоматика» за 2016 рік // <https://smida.gov.ua/db/participant/00142970>
28. Річна фінансова звітність ПАТ «Тернопільнафтопродукт» за 2016 рік // <https://smida.gov.ua/db/participant/03362755>
29. Річна фінансова звітність ПАТ «Укрнафтопродукт» за 2016 рік // <https://smida.gov.ua/db/participant/00018201>
30. Річна фінансова звітність ТОВ «Компанія з управління активами «Абсолют капітал» за 2016 рік // http://absolutecapitalemitents.net.ua/files/38404576_4aa78c597d-de007fcef27c8185812494.pdf

REFERENCES:

1. A practical guide to accounting for property under the cost model (2010) // <file:///G:/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90%202018/2010%20Practical%20guide%20IAS%2016.pdf>
2. Annual Financial Statements of Emlak Konut GYO (2016) // http://www.akfengyo.com.tr/download/files/4193349783_31-December-2016-Standalone-Financial-Report.pdf
3. Annual Financial Statements Report of Woolworths Holdings Limited (2016) // http://www.woolworthsholdings.co.za/investor/financial_results.asp
4. Annual Report of BTA Baltic Insurance Company (2016) // https://www.bta.lv/userfiles/files/BTA-Baltic-Annual-report-2016_ENG_FINAL.pdf
5. British Petroleum Annual Report and Form 20-F (2016) // <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/investors/bp-annual-report-and-form-20f-2016.pdf>
6. Conceptual Framework for Financial Reporting (2018) // <https://www.iasplus.com/en/standards/other/framework>

7. Dubovaya V.V. (2017) Information disclosure about investment property in the financial statements according to International Standards / V.V. Dubovaya, I.V. Davydova // *Yekonomika i region.* – № 3. – S.101-107.
8. Dubovaya V.V. (2018) Presentation of information about land in the financial statements according to IFRS / V.V. Dubovaya, I.V. Davydova // *Yekonomika i region.* – № 1. – S. 72-78.
9. Fee, Helen. (2011) Accounting for Property – Classification is Key! // <http://www.cpaireland.ie/docs/default-source/Students/Study-Support/P2-Advanced-Corporate-Reporting/accounting-for-property---classification-is-key.pdf?sfvrsn=2>
10. International Financial Reporting Standards (2018) // <http://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>
11. Registration document 2016 including the annual financial report of Total S. A. // https://www.total.com/sites/default/files/atoms/files/ddr2016_va_web.pdf
12. Seneca Foods Annual Report (2016) // http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReports/PDF/NASDAQ_SENEA_2016.pdf
13. Zhang, Y. and Andrew, J., (2010) Land in China: Re-considering comparability in financial reporting, *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 4(1), 53-75 // <file:///G:/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90%202018/Land%20in%20China-%20Re-considering%20comparability%20in%20financial%20reportin.pdf>
14. Dubovaya V.V. (2015) Vidobrazhennya investitsiynoi nerukhomosti v Balansi pidpriemstv Ukraïni za mizhnarodnimi standartami / V.V. Dubovaya, K.V. Babenko / *Naukoviy visnik Khersonskogo derzhavnogo universitetu, seriya «Yekonomichni nauki».* – № 15. – S. 130-133.
15. Dubovaya V.V. (2015) Rozkrittya informatsii pro investitsiynu nerukhomist u finansoviy zvitnosti za mizhnarodnimi standartami / V.V. Dubovaya / *Biznes inform.* – № 12 – S. 257-262.
16. Zemelniy Kodeks Ukraïni: za stanom na 1 travnya 2018 r. / *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraïni* 2002, № 3-4, st. 27 (iz zminami).
17. Onishchenko V.O. (2015) *Oblik u zarubizhnikh kraïnakh* / V.O. Onishchenko, M.I. Bondar, V.V. Dubovaya. – Kiiiv: TsUL. – 572 s.
18. Ostapchuk S.M. (2013) *Oblik zemelnikh dilyanok i prav koristuvannya nimi v sistemi mizhnarodnikh standartiv finansovoi zvitnosti* / *Yekonomika APK*, № 7, 134-141.
19. Pidvisotska L.Ya. (2016) *Oblik ta zvitnist zemelnikh resursiv: problemi organizatsii ta metodiki* / *Yekonomika. Upravlinnya. Innovatsii. Vipusk № 3* (18).
20. Podatkoviy Kodeks Ukraïni: za stanom na 1 travnya 2018 r. / *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraïni* 2011, № 13-14, № 15-16, № 17 st. 112 (iz zminami).
21. Primitki do okremoï finansovoi zvitnosti PAT «Yeletrometalurgiyiny zavod «Dniprospeetsstal im. A. M. Kuzmina» za 2016 rik // http://www.dss-ua.com/media/rus/company/official-info/fin_inf/prim2016.pdf
22. Primitki do finansovoi zvitnosti PAT «Zakritiy nediversifikovaniy venchurniy korporativniy investitsiyniy fond «Briz» za 2016 rik // http://briz.fusioncp.com/docs/2016/BRIZ_PRYMITKY_2016.pdf
23. Primitki do finansovoi zvitnosti PAT «Strakhova kompaniya «ASKO-Medservis» za 2016 rik // <http://ams.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/Prymitku-do-fin-zvitnosti-2016.pdf>
24. Primitki do finansovoi zvitnosti PAT «Umanskiy zavod «Megommetr» za 2016 rik // <http://www.megommetr.com/project>
25. Primitki do finansovoi zvitnosti PrAT «Ukraïnska pozhezhno-strakhova kompaniya» za 2016 rik // <http://upsk.com.ua/dbs.8.files/upload/file/ofinform/primfinzvit-2016.pdf>
26. Richna finansova zvitnist PAT «Kup'yanskiy molochnokonservniy kombinat» za 2016 rik // <https://smida.gov.ua/db/emitent/00418142>
27. Richna finansova zvitnist PAT «Naftoavtomatika» za 2016 rik // <https://smida.gov.ua/db/participant/00142970>
28. Richna finansova zvitnist PAT «Ternopilnaftoprodukt» za 2016 rik // <https://smida.gov.ua/db/participant/03362755>
29. Richna finansova zvitnist PAT «Ukrnaftoprodukt» za 2016 rik // <https://smida.gov.ua/db/participant/00018201>
30. Richna finansova zvitnist TOV «Kompaniya z upravlinnya aktivami «Absolyut kapital» za 2016 rik // http://absolutequityemitents.net.ua/files/38404576_4aa78c597d-de007fce27c8185812494.pdf

UDC 658

Dubovaya Valentyna, PhD in Economics, Associate Professor. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Proposals for Decreasing IFRS Models of Land Valuation.** The purpose of the article is to formulate proposals on the reduction of international approaches to land valuations in the financial statements. International standards regulate the use of different models of land valuation depending on the inclusion of land in the articles of the Statement of Financial Position: «Property, Plant and Equipment» (cost model or revaluation model); «Investment property» (cost model or fair value model); «Non-current assets held for sale» (cost model, revaluation model, fair value model or fair value less selling costs); «Inventories» (cost of inventories or net realizable value). Taking into account the special status of the land as a type of non-current assets that are not depreciated, it is proposed to allocate in the section «Non-current Assets» of the Statement of Financial Position an article «Land parcels» with an estimate of all land parcels at fair value. In other words, to introduce a grouping of long-term tangible assets not in the form of the articles «Property, plant and equipment» and «Investment property», and with the distinction of types of resources (assets) and the requirement of disclosure in the notes of the value of the land occupied by the owner, and leases. A significant advantage of a fair value model compared to a revaluation model is a significantly simplified approach to settlements, since it only involves adjusting the fair value to the amount of gain or loss without the need for a labor-intensive determination of impairment loss through interim payments: recoverable amount, fair value less costs to sell, value in use. For such implementations, the amount of accounting calculations will be substantially reduced, and the reliability of information on land parcels for users of general-purpose financial reporting is significantly increased.

Key words: land valuation, owner-occupied property, investment property, cost model, revaluation model, fair value model.

УДК 658

Дубовая Валентина Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Пропозиції щодо зменшення IFRS моделей оцінки земельних ділянок.** Метою статті є формулювання пропозицій зі зменшення міжнародних підходів до оцінки вартості земельних ділянок у фінансових звітах. Міжнародні стандарти регламентують використання різних моделей оцінки земельних ділянок в залежності від належності земельних ділянок до складу статей Звіту про фінансовий стан: «Нерухомість, споруди і устаткування» (модель собівартості або модель переоцінки); «Інвестиційна нерухомість» (модель собівартості або модель справедливої вартості); «Непоточні активи, утримувані для продажу» (модель собівартості, модель переоцінки, модель справедливої вартості або справедлива вартість за мінусом витрат продажу); «Запаси» (собівартість запасів або чиста реалізаційна вартість). Враховуючи особливий статус земельних ділянок як виду активів, що не амортизують, запропоновано виокремити у розділі «Непоточні активи» Звіту про фінансовий стан статтю «Земельні ділянки» з її оцінкою за справедливою вартістю.

Ключові слова: земельні ділянки, нерухомість, зайнята власником, інвестиційна нерухомість, модель собівартості, модель переоцінки, модель справедливої вартості.

УДК 658

Дубовая Валентина Владимировна, кандидат экономических наук, доцент. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Предложения уменьшения IFRS моделей оценки земельных участков.** Целью статьи является формулирование предложений по уменьшению международных подходов оценки стоимости земельных участков в финансовых отчетах. Международные стандарты регламентируют использование разных моделей оценки земельных участков в зависимости от включения земельных участков в состав статей Отчета о финансовом положении: «Недвижимость, сооружения и оборудование» (модель себестоимости или модель переоценки); «Инвестиционная недвижимость» (модель себестоимости или модель справедливой стоимости); «Долгосрочные активы, предназначенные для продажи» (модель себестоимости, модель переоценки, модель справедливой стоимости или справедливая стоимость минус затраты для продажи); «Запасы» (себестоимость запасов или чистая реализационная стоимость). Учитывая особый статус земли как вида необоротных активов, которые не амортизируют, предложено выделить в разделе «Необоротные активы» Отчета о финансовом положении статью «Земельные участки» с оценкой всех земельных участков по справедливой стоимости.

Ключевые слова: земельные участки, недвижимость, занятая собственником, инвестиционная недвижимость, модель себестоимости, модель переоценки, модель справедливой стоимости.

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ПОЛІТИКА

УДК 331.101.262:311.21(477)

DOI 10.26906/eip.2018.2(69).1172

СФЕРА ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ГОМЕОСТАТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ НА ШЛЯХУ ЇЇ РОЗВИТКУ

Гаращук О.В., доктор економічних наук, професор, завідувач сектора взаємодії з громадськістю та ЗМІ і міжнародного співробітництва відділу організаційно-інформаційного забезпечення та роботи з персоналом Державної інспекції навчальних закладів України.

Куценко В.І., доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу природно-техногенної та екологічної безпеки Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України».

© Гаращук О.В., 2018.

© Куценко В.І., 2018.

Стаття отримана редакцією 15.05.2018 р.

*«Якщо ви будете плани на рік – сійте зерно, на 10 років – посадіть дерево, на 100 років – дайте знання.
Посіявши зерно, – збереже один урожай, посіявши знання, – збереже 100 урожаїв»
Конфуцій*

Постановка проблеми та огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Людство в цілому і кожна людина зокрема, вступаючи в ХХІ століття, сподіваються на краще життя. Цьому має сприяти людський потенціал, що являє собою першооснову національного багатства, виступає головним критерієм соціально-економічного розвитку.

Останнім часом на шляху розвитку людського потенціалу та його відтворення з'являється все більше викликів і загроз. Серед останніх – нинішній стан економіки, показники якої практично не зростають. А це негативно позначається на сфері відтворення людського потенціалу.

Питанню обґрунтування теоретичних положень, розробленню методичних підходів і науково-практичних рекомендацій щодо формування сфери відтворення людського потенціалу присвячені наукові дослідження багатьох науковців, серед них: І. Ансофф, Г. Беккер, О. Більчинський, Є. Бойко, З. Варналій, В. Геєць, Р. Дої, М. Долішній, Я. Дьяченко, М. Єрмоленко, С. Єрохін, Я. Жаліло, Б. Карлофф, Дж.М. Кейнс, Д. Кемпбелл, О. Лапус, А. Маршалл, А. Пігу, В. Парето, С. Романюк, П. Ромер, П. Самуельсон, В. Черняк, М. Чумаченко, Л. Шевчук, С. Шульц, та інші. У їх працях акцентовано увагу на необхідності відтворення людини – найважливішої передумови ефективного зростання країни, а людський потенціал відображає наукові погляди на можливості людини з точки зору наближення їх до гармонійного розвитку, підкреслено необхідність пріоритетного розвитку освіти, яка не лише продукує знання, олюднює їх, а й забезпечує індивідуальний розвиток людини [1].

Проте, незважаючи на значний обсяг досліджень, не всі аспекти цієї проблематики достатньо вивчені. Серед останніх є і такі, що зумовлюють неефективне здійснення ринкових перетворень, загострення таких негативних явищ, як соціальна нерівність, обмеження доступу населення до якісної освіти, згорання процесу відтворення людського потенціалу тощо.

Основна частина досліджень обмежується кількісно-ресурсним підходом. Щоправда, останнім часом усе активніше проявляється інтерес до людського потенціалу, що являє собою першооснову національного багатства, виступає головним критерієм соціально-економічного розвитку країни. У тлумачному словнику української мови термін «потенціал» трактується як запас чого-небудь, резерв, приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов [2].

Варто зазначити, що водночас у науковий обліг увійшли категорії «людський розвиток», «людський капітал», «інтелектуальний потенціал», «інтелектуалізація праці» тощо [3, 4].

Людський потенціал як сукупність знань, досвіду, творчих можливостей, здібностей конкретних фізичних осіб характеризується не лише реальним ступенем розумового розвитку суспільства, а й прихованими можливостями, здатностями до подальшого розгортання духовного виробництва, інструментом ефективного розв'язання соціально-економічних, культурних, науково-технічних та інших проблем.

Нині ж, на жаль, Україна неефективно використовує людський потенціал, про що свідчать перш за все показники її соціально-економічного розвитку. Наша країна за цими показниками суттєво відстає від країн Західної Європи. Скажімо, ВВП на душу населення в Україні у 25 разів є меншим, ніж, приміром, у Данії. А це негативно позначається на стані людського потенціалу та його відтворенні. А, як свідчить статистика, економічний стан значною мірою залежить від якості людського потенціалу.

Світова практика свідчить, що без активного впровадження трансформаційних реформ в економічній сфері не можна досягти позитивних зрушень у подоланні викликів і загроз на шляху формування та розвитку сфери відтворення людського потенціалу.

Тому метою нашого дослідження є обґрунтування шляхів і механізмів, направлених на подолання можливих викликів, загроз щодо розвитку сфери відтворення людського потенціалу. Високий ступінь ризику та відсутність гарантій для інвесторів щодо вкладених ними коштів слугують чинниками стримування економічного розвитку України, а головним механізмом забезпечення довгострокової самодостатності та конкурентоспроможності нашої країни у сучасних умовах має стати формування нової якості життя людей.

Основний матеріал і результати. Як відомо, Кабінетом Міністрів України затверджені основні показники соціально-економічного розвитку України на 2017 – 2019 роки, згідно з якими економіка нашої країни має поступово зростати, а заодно і людський потенціал – важливий стратегічний ресурс, котрий визначає ефективність використання наявних ресурсів, забезпечує здійснення реформ, які допоки у нашій країні носять декларативний характер.

Щоб змінити цю ситуацію на краще, необхідно суттєво поліпшити сферу відтворення людського потенціалу, ефективне використання котрого має сприяти зняттю соціальної напруги в суспільстві та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку. На людський розвиток у нашій країні суттєво впливають соціальні чинники (44%), економічні (39%), політичні (17%). Це говорить про те, що соціальна складова державної політики позитивно впливає на людський розвиток. Економіка ж залишається, на жаль, неадаптованою до вимог інноваційного, конкурентоспроможного глобального економічного простору. Змінити ж цю ситуацію покликано ефективно використання людського потенціалу. Економіка ж зі свого боку впливає на розвиток останнього, хоча, як стверджує міжнародна практика, економічне зростання автоматично не призводить до розвитку людського потенціалу. Для цього, як свідчить світовий досвід, необхідні значні інвестиції.

Людський потенціал формується перш за все такими галузями, як освіта, наука, культура, охорона здоров'я тощо. Нині головним компонентом національного багатства є людський потенціал, у формуванні, відтворенні та розвитку якого важлива роль належить соціальній сфері. На потреби виробництва «працюють» в основному наука, освіта, охорона здоров'я. Як свідчать результати наших досліджень, постійно збільшується інвестиційна складова у сфері відтворення людського потенціалу. Саме тут, зокрема в освіті, культурі, охороні здоров'я, закладаються ті якості людини, які є необхідними для продуктивної праці та комфортного її існування в постіндустріальному середовищі. В умовах інформаційного суспільства до людського потенціалу ставляться високі вимоги, зокрема до критеріїв освіченості, професіоналізму, здатності адаптуватися до швидких змін. У цих умовах кожний працівник має проявляти ініціативу, творче ставлення до праці, вміння трудитися в команді. Як стверджує М. Семикіна, людський потенціал – це унікальний ресурс, який може бути невичерпним. При цьому потенціал однієї людини якісно відрізняється від такого ж виду ресурсів іншої людини. А це значить, що повна і рівноцінна заміна іншим практично неможлива, якщо мова йде перш за все про працю творчо-інноваційного змісту.

Загально визнана роль соціальної сфери у формуванні та розвитку людського потенціалу, хоча, безперечно, у цьому процесі важлива роль відводиться творчій «атмосфері» в сім'ї, поширенню ціннісних орієнтацій, які дозволяють «створювати» інновації, досягати більш високої конкурентоспроможності порівняно з іншими працівниками.

Повноправне входження України до світового економічного співтовариства може бути здійснено на основі переходу нашої країни до інформаційного суспільства. У забезпеченні цього велика роль відводиться людському потенціалові*, формуванню цілісної системи «освіта – наука –

* Людський потенціал включає професійно-кваліфікаційні характеристики, рівень освіченості, креативності, мобільності, можливість адаптуватися до соціально-економічних змін у суспільстві тощо.

технологія – інновація – виробництво». Рациональне використання такого підходу зумовлює зростання індивідуальних доходів його власника, підвищення ефективності виробництва. Людський потенціал, а не виробничий, не виробничі запаси виступають квінтесенцією конкурентоспроможності, економічного зростання країни та ефективності виробництва тощо [5, с. 30].

Роль людського потенціалу, зокрема його місце у виробництві валового внутрішнього прибутку, зростає, хоча в Україні, на жаль, ще до цього часу немає розуміння того, що зазначений потенціал повинен відігравати роль ключового фактора економічного зростання, що знання, інтелект, інформація наразі є найважливішими активами економіки.

Водночас він виступає інтегральною оцінкою, яка, крім сукупності професійних знань, умінь і навичок, містить характеристику здоров'я, рівень працездатності, фізичні дані працівника, а також є відображенням культурного надбання, володіння котрим додає успіхів у спілкуванні з людьми. У той же час людський потенціал – це свого роду інвестиції, спрямовані на підвищення культурно-освітнього рівня та кваліфікації, які в майбутньому примножують віддачу працівника в усіх сферах його діяльності. Тому він вважається найціннішим потенціалом, виробничим ресурсом, котрий постійно відновлюється, вдосконалюється, виступає могутнім фактором не лише економічного, а й соціального прогресу.

Разом із тим слід відзначити, що в Україні спостерігається зменшення чисельності населення, що негативно позначається перш за все на кількісних параметрах людського потенціалу. Народжуваність в Україні є суттєво меншою від смертності, тобто має місце перевищення смертності над народжуваністю. Особливо високою є смертність від інфекційних і паразитарних хвороб (у десять разів вищою, ніж, приміром, у сусідній Польщі), від серцево-судинних захворювань (утричі більша, ніж у Польщі, й у чотири рази, ніж у США), від хвороб органів дихання (у 2,5 рази вища, ніж у США, і вдвічі вища, ніж у Польщі). Тому реформування системи охорони здоров'я, яке нині здійснюється в Україні, має бути направлено на посилення профілактики захворювання, на захист генофонду населення, на поліпшення структури останнього, у тому числі за рахунок підвищення в ній частки молоді, якій належить визначати економічне життя країни, її конкурентоспроможність на світовому рівні. Практика, як стверджує Н. Рімашевська, свідчить, що кожне нове покоління технологій освоюється саме молодими людьми, а скорочення їх частки серед трудового потенціалу зумовлює реальну загрозу як країні, так і суспільству [6, с. 6].

Молоді належить і необхідність сформувати основу нашого суспільства – середній клас. Статистичні дані підтверджують, що саме представники з вищою освітою формують середній клас (рис. 1).

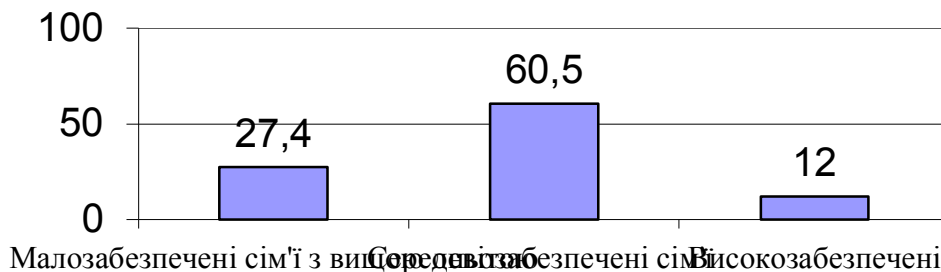

Рис. 1. Рівень забезпеченості доходами членів молодих сімей з вищою освітою

Із наведених на рис. 1 даних чітко проглядається залежність між освітнім рівнем, добробутом молодіжної сім'ї та формуванням середнього класу – основи стабільності суспільства. А це дає підставу стверджувати, що зі збільшенням інвестицій у розвиток людського капіталу зростає можливість одержання більших доходів. Серед осіб з вищою освітою найвищий відсоток високодохідних і суттєво нижчий – малозабезпечених.

Тобто зі збільшенням інвестицій у розвиток людського потенціалу зростає можливість підвищення добробуту населення. А це значить, що рівень розвитку будь-якої країни, життєвий рівень населення значною мірою залежать від інтелектуального, культурного потенціалу суспільства, здоров'я населення. За даними ЮНЕСКО, у світі до 40% валового внутрішнього продукту найрозвиненіші країни світу отримують лише за рахунок освіти, підвищення освітнього рівня населення. Водночас людський чинник є визначальним для посилення інноваційної та креативної* складових національного зростання, виступає рушієм людського прогресу. Тож не дивно, що в

* Креативна економіка виступає стратегічним пріоритетом для зміцнення матеріального добробуту суспільства. Лідером останньої є Великобританія, яка сформувала правову базу, розробляє стратегічні документи для розвитку сектора творчої індустрії через економічну, культурну й соціальну взаємодію.

країнах так званого «золотого мільярда» серед працюючого населення вищу освіту мають від 40 до 60%, тоді як в Україні цей показник більш ніж удвічі нижчий. І це позначається й на показниках соціально-економічного розвитку нашої країни. Адже, як зазначалося вище, світовим досвідом доведено, що рівень розвитку будь-якої країни, а також добробут її громадян вирішальною мірою залежить від інтелектуального й культурного потенціалу суспільства та здоров'я нації. Приміром, Організація Об'єднаних Націй людський потенціал вимірює коефіцієнтом, який включає:

- середню тривалість життя при народженні;
- стан грамотності;
- рівень життя населення, який оцінюється через валовий внутрішній продукт на душу населення.

Індекс людського розвитку у світі має тенденцію до зростання [7]. В Україні, на жаль, тенденція протилежна. За роки незалежності особливо суттєво знизилися такі його складові, як рівень життя населення (економічний розвиток) і стан здоров'я та довголіття. Водночас наша країна має високий показник грамотності, за яким вона посідає 29-те місце у світі, тоді як за загальним показником індексу людського розвитку – 78-ме. Високий рівень освіти позитивно впливає перш за все на імідж країни, на забезпечення її соціально-економічного розвитку країни на інноваційній основі. При цьому слід зазначити, що, приміром, інвестиції в освіту надзвичайно швидко окупуються. Результати наших досліджень показали, що інвестиції в освіту протягом 2010 – 2017 років стали суттєвим чинником подолання економічної кризи та забезпечили зростання економіки, а кожна гривня витрат в освітянську сферу сприяла отриманню 5,8 – 7,3 грошових одиниць прибутку. Це досягнуто завдяки тому, що більш освічені працівники ефективніше використовують не лише людський, але й фізичний капітал. Водночас вони більш активно використовують інновації у своїй діяльності, що в кінцевому результаті позитивно позначаються на продуктивності праці та ефективності виробництва в цілому.

Тому для України відтворення людського потенціалу, особливо нині, коли зменшується чисельність населення в цілому (в середньому за рік останнім часом населення України зменшується на 145 тис. осіб), від'ємний природний приріст населення спостерігається вже більше двох десятиріч, залишається гострою проблемою. У цих умовах важливо збільшувати людський потенціал за рахунок якісних параметрів. Одним із шляхів цього відтворення є підвищення освітнього рівня навалення, який є одним із трьох компонентів, що використовуються для порівняння соціально-економічного розвитку країн незалежно від їх площі, чисельності населення. Наразі існує невідповідність між професійним статусом працівників і попитом на них з боку роботодавців. Застосування новітніх інформаційних технологій диктує необхідність прискорення процесу оновлення знань, хоча б один раз на 6 – 7 років [8, 9].

У більшості країн світу намагання підвищити інтелектуальний потенціал пов'язане зі зростанням витрат на освіту. При цьому значних успіхів у соціально-економічному розвитку досягають ті країни, де створюються умови не лише для підвищення освітнього рівня населення, але й для раціонального використання інтелектуального потенціалу, для підготовки професіоналів. А це потребує поліпшення матеріально-технічної та інформаційної бази освітньої сфери, тобто створення оптимальних умов для навчання й виховання перш за все підростаючого покоління та молоді, відтворення та вдосконалення робочої сили. XXI століття – це століття інформатики, вміння користуватись інформаційною мережею є одним із важливих показників освіченості населення.

Сьогодні мова йде не просто про освітній рівень, а про якісну освітню підготовку. Адже, як зазначалося вище, останнім часом спостерігається розбалансованість попиту та пропозиції робочої сили, перенасиченість ринку праці фахівцями окремих професій (економісти, юристи); зниження можливості набуття якісної освіти. Якість професійно-освітньої підготовки людського потенціалу до існуючої пропозиції робочої сили не відповідають сучасним вимогам ринку праці, а сфера освіти, на жаль, ще недостатньо зорієнтована на кадрове забезпечення інноваційної стратегії.

Подолання цих проблем, прискорення інформатизації сфери відтворення людського потенціалу, на думку Т. Тарнавської, має включати наступні аспекти:

- методологічний, що передбачає забезпечення відповідності основних принципів освітнього процесу сучасному рівню інформаційних технологій шляхом розроблення нових освітніх стандартів;
- економічний, який залежить від того, якою мірою країна бере участь в інформаційній індустрії;
- технічний, у рамках якого залишається нерозв'язаною проблема недостатнього опрацювання методологічних питань в умовах безперервного створення й упровадження великої кількості

програмних і технічних розробок;

– технологічний, оскільки технологічною основою інформаційного суспільства є телекомунікаційні й інформаційні технології, що забезпечують економічне зростання, створюють умови для вільного обігу в суспільстві великих масивів інформації та знань і приводять до суттєвих соціально-економічних перетворень;

– методичний, основні переваги сучасних інформаційних технологій мають стати головною підтримкою процесу освіти, а посилення ролі самостійної роботи студента змінює структуру та організацію навчального процесу, підвищує ефективність і якість навчання, активізує мотивацію пізнавальної діяльності.

Дотримання такого підходу посилює позитивний вплив інформатизації на становлення нового типу особистості інформаційного суспільства, підвищення ефективності застосування новітніх технологій.

Відомо, що, за даними Всесвітнього банку, який дослідив стан соціально-економічного розвитку 192-х країн, лише 16% економічного зростання в країнах з перехідною економікою обумовлені виробничим потенціалом (обладнання, будівлі, виробнича інфраструктура), 20% – природними ресурсами, а решта 64% пов'язані з людським і соціальним капіталом [10]. У цьому контексті погоджуємось із думкою Р. Білоруса, що розкриваються нові можливості розвитку перед тими країнами, чий суспільний благоустрій здатний забезпечити реалізацію творчого потенціалу своїх громадян.

В Україні все більше відчувається нестача коштів для розвитку як соціальної сфери в цілому, так і вищої освіти з держбюджету. Ця нестача нині компенсується за рахунок приватних інвестицій як самих студентів, так і їхніх батьків. А це негативно позначається на якості освіти, підготовки кадрів, їх структури. Освіта все більше перетворюється на бізнес. Як зазначає В. Яценко, останнім часом відбувається викривлення мотивації отримання вищої освіти, відносна легкість її одержання, зниження якості підготовки кадрів, знецінення дипломів. У результаті такого підходу знижується ефективність інвестицій в отримання освіти [11].

Останньому сприяє і відсутність у більшості навчальних закладів науково-технічної та інноваційної інфраструктури (технопарків, технологічних центрів, інкубаторів технологічного бізнесу). Результатом цього є: неефективна наукова діяльність викладачів вишів (нею займається лише 20% науково-педагогічних працівників); застаріла структура підготовки кадрів; передавання студентам неконкурентних знань тощо.

Українською важливою є необхідність підвищення якості освітніх програм і програм розвитку населення шляхом забезпечення доступності освіти через розвиток дистанційних форм навчання; орієнтація освіти на самостійне та креативне мислення. Креативність стає основним джерелом економічної цінності. Основними чинниками зростання креативності економіки є інвестиції, інновації, людський потенціал тощо.

До речі, ЮНЕСКО разом із Програмою розвитку ООН (ПРООН) дослідили рівень світового товарообігу креативної продукції та послуг, установивши, що за останні 10 років він подвоївся і досяг 624 млрд. дол. США [12].

На жаль, в Україні розмір фінансування освітньої сфери, її ресурсного забезпечення не дозволяє нарощувати обсяг креативної продукції та послуг. А це значить, що якісні параметри розвитку освіти потребують подальшого підвищення. Незважаючи на чітко визначену тенденцію скорочення питомої ваги бюджетних асигнувань, у нашій країні у сфері освіти почав формуватися принципово новий підхід до фінансового забезпечення освітньої діяльності – багатоканальна система фінансування освітньої сфери. Адже обмежене фінансування освітньої сфери впродовж тривалого часу залишається суттєвим фактором консервації негативних явищ, низької якості освіти. А це значить, що, окрім держбюджетних видатків і власних коштів, складовими фінансування освіти стали кошти різних фондів, інвестиції замовників, залучення приватного капіталу тощо.

Проте ці зрушення у фінансовому забезпеченні не відповідають реальним потребам освітньої сфери. Низька якість освітніх послуг, а також підготовки кадрів негативно позначається на активності економіки, на розбудові економіки знань.

Висновки. Відтворення людського потенціалу потребує й ринкова економіка, зокрема конкуренція, яку не слід сприймати лише як виключно позитивний вплив на оптимізацію ринкових процесів. Щоб не допустити негативного впливу, необхідно забезпечити державне регулювання конкурентних відносин, формування конкурентоспроможної робочої сили, здатної забезпечити економічне зростання інноваційного типу, нарощувати інтелектуальний потенціал. Саме висококваліфіковані фахівці здатні економічно, організаційно й соціально забезпечити ефективне

використання творчого потенціалу.

Людський потенціал – це нематеріальні активи нації, що базуються перш за все на розумових здібностях працівників, на здатності накопичувати та генерувати знання. Тож не дивно, що вимоги до відтворення людського потенціалу посилюються зі зростанням вимог до рівня знань, до компетенції працівника, до вміння постійно набувати нові знання та ефективно їх використовувати. Адже в Україні, як свідчать результати наших досліджень, спостерігається зростання частки населення з вищою освітою. Проте не спостерігається адекватне зростання економічних показників. Однією з головних причин цього є невідповідність попиту і пропозиції робочої сили, підготовка фахівців, незатребуваних ринком праці.

Тому потрібне здійснення моніторингу цих процесів і причин, що їх зумовили. Останнім часом, як свідчить статистика, негативно на якість людського потенціалу впливає відтік за межі України не лише науковців, фахівців, а й молоді – випускників навчальних закладів.

Рівень оплати праці, обсяги фінансування галузей тут відіграють не останню роль. Показовим у цьому контексті є фінансування науки*, низькі обсяги якого і зумовлюють відтік наукових кадрів не лише за межі України, але й в інші сфери діяльності. Україна за рівнем фінансування наукової сфери значно відстає від інших країн (рис. 2).

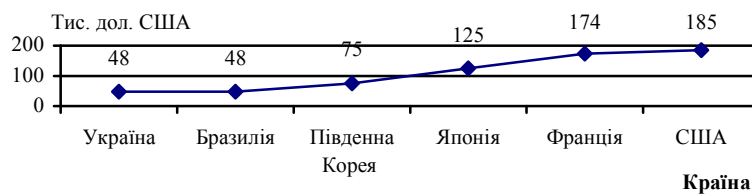

Рис. 2. Порівняльна оцінка величин витрат у розрахунку на одного науковця (в еквіваленті повного дня), 2016 р.

Серед резервів поліпшення системи відтворення людського потенціалу є посилення виховної функції, активного використання різних форм поповнення знань. Останні можна об'єднати таким чином (рис. 3).

Рис. 3. Структура резервів відтворення людського потенціалу

Подальше підвищення якості людського потенціалу має сприяти поліпшенню структури експортної продукції. Нині ж за показником експорту високих технологій Україна займає досить низькі позиції – лише 4% загального експорту, тоді як, приміром, у Німеччині цей показник сягає 15%, у США – 20%, у Китаї – 28% [13].

Таким чином, відтворення людського потенціалу – це шлях до подальшого зростання інтелектуального та соціально-економічного потенціалів країни, прискорення розбудови економіки знань, переведення економіки на інноваційний шлях розвитку.

Подальші дослідження в цьому аспекті мають бути спрямовані не лише на вдосконалення механізмів забезпечення зростання людського потенціалу, але й на його більш ефективне використання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття / В.Г. Кремень // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 23. – С. 7 – 8.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170000 слів і словосполучень / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.

* У сфері освіти зосереджено близько 50% науковців країни.

3. Мельниченко О. Інтелектуальний потенціал України та його розвиток / О. Мельниченко // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – Вип. 14 – 15. – С. 143 – 148.
4. Ушенко Н.В. Людський капітал: регулярні механізми відтворення: моногр. / Н.В. Ушенко. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 288 с.
5. Грейсон Дж. Американський менеджмент на порозі ХХІ века/ Дж. Грейсон мл., К. О'Делл; пер. с англ. – М. : Экономика, 1991. – 319 с.
6. Римащевская Н.М. Проблемы развития человеческого потенциала / Н.М. Римащевская // Народонаселение. – 2007. – № 1. – С. 5 – 6.
7. Поліщук Н. Індекс розвитку людського потенціалу 2013 (рейтинг України) [електронний ресурс] / Назарій Поліщук // Info-Light – 14.08.2013 – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/indeks-rozvitku-lyudskogo-potencialu-2013-reyting-ukrayini>
8. Герчинський Я. Фінанси освіти в Україні: окремі стратегічні питання / Я. Герчинський. – К. : ТОВ «Видавництво «Юстон», 2017. – 152 с.
9. Нова школа у нових громадах: посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах. / А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевські – К., 2007. – 128 с. (Шведсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні»)
10. Human Development Report. 1994. – New York. Oxford: Oxford University Press. 1994. Electronic resource. Access mode: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf
11. Яценко В.М. Інвестування у людський капітал в умовах трансформацій економіки: регіональний аспект / В.М. Яценко, О.П. Кошулько // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 48 – 54.
12. Гончарова К. Креативна економіка: як хеднмейд здатний вивести Україну в лідери на світовому ринку [Електронний ресурс] / Катерина Гончарова // РБК-Україна. STYLER Точка зору – 11.07.2016 // Режим доступу: <https://styler.rbc.ua/ukr/intervyu/kreativnaya-ekonomika-ustroeny-tvorcheskie-1468227218.html>
13. High-technology exports (current US\$). Electronic resource. Access mode: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD?view=chart>

REFERENCES:

1. Kremen, V.H. (2006), “Philosophy of education of the XXI century”, *Uryadovyi kurier*, №23, pp. 7-8.
2. Bysel, V.T. (Eds.). (2004), *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy:170000 sliv i slovospoluchen* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language: 170000 words and phrases], VTF “Perun”, Kyiv, Irpin, Ukraine.
3. Melnichenko, O. (2010), “Intellectual potential of Ukraine and its development”, *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutne*, issue 14-15, pp. 143-148.
4. Ushenko, N.V. (2008), *Lyudskiyi kapital: rehulatorni mekhanizmy vidtvorennia: monohrafiia* [Human capital: regulatory mechanisms of reproduction: monograph], Donetsk, Ukraine.
5. Grayson Jr, J. and O’Dell, K. (1991), *Amerikanskyi menezhment na poroge XXI veka* [American management on the threshold of the 21st century], Moscow Russian Federation.
6. Rimashhevskaya, N.M. (2007), “Human Development Issues”, *Population (Narodonaselenie)*, vol. 1, pp. 5-6.
7. Polishchuk, N. (2013), “Human Development Index 2013 (Ukrainian rating)”, *Info-Light*, [Online], available at: <http://infolight.org.ua/content/indeks-rozvitku-lyudskogo-potencialu-2013-reyting-ukrayini> (Accessed 6 July 2018).
8. Herchynskiy, Ya. (2017), *Finansy osvity v Ukraini: okremi stratehichni pytannia* [Education Finance in Ukraine: Separate Strategic Issues], Kyiv, Ukraine.
9. Seitosmanov, A. Fasolia, O. and Markhlevskiy, V. (2007), *Nova shkola u novykh hromadakh: posibnyk z efektyvnoho upravlinnia osvitoiu v obiednanykh terytorialnykh hromadakh* [New School in New Communities: A Guide to Effective Education Management in United Territorial Communities], Kyiv, Ukraine.
10. Human Development Report. 1994. – New York. Oxford: Oxford University Press. 1994. Electronic resource. Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf (Accessed 6 July 2018).
11. Yatsenko, V.I. and Koshulko, O.P. (2007), “Investing in human capital in the context of the transformation of the economy: the regional aspect”, *Finance of Ukraine*, vol. 5, pp. 48-54.
12. Honcharova, K. (2016), “Creative economy: how handmade can bring Ukraine to the leaders in the world market”, *RBK-Ukraine. STYLER Tochka zoru*, [Online], available at: <https://styler.rbc.ua/ukr/intervyu/kreativnaya-ekonomika-ustroeny-tvorcheskie-1468227218.html> (Accessed 6 July 2018).
13. High-technology exports (current US\$). Electronic resource. Access mode: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD?view=chart> (Accessed 6 July 2018).

UDK 331.101.262:311.21(477)

Harashchuk O.V., D.Sc. in Economics, Professor, Section Head of Public Relations and the Media and International Cooperation Department of Organizational and Information Support and Work with the Staff Accountable to State Inspection of Educational Institutions of Ukraine. **Kutsenko V.I.**, D.Sc. in Economics, Professor, Honored Scientist of Ukraine, Chief Researcher of the Department of Natural-Technogenic and Environmental Safety at Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine». **Sphere of returning human potential: homeostatic mechanisms of threats overcoming on the way of its development.** The essence of human potential is revealed as the main source of economic growth, its place and role in ensuring the country's social and economic development and increasing its competitiveness are distinguished. The features of the formation of human potential in modern conditions are highlighted. A problem approach to overcoming negative factors and threats to the development of human potential is suggested. Human potential as a collection of knowledge, experience, creative abilities, abilities of specific individuals is characterized not only by the real degree of intellectual development of society, but also by hidden opportunities, the ability to further develop spiritual production, an effective solution of socio-economic, cultural, scientific and technical and other problems. Now, unfortunately, Ukraine inefficiently uses human potential, as evidenced above all by indicators of its socio-economic development. Our country on these indicators is significantly behind the countries of Western Europe. For example, per capita GDP in Ukraine is 25 times less than, for example, in Denmark. And this negatively affects the state of human potential and its reproduction. And, as statistics show, the economic situation depends to a large extent on the quality of human potential. World practice shows that without active implementation of transformational reforms in the economic sphere, it is impossible to achieve positive shifts in overcoming challenges and threats in the way of the formation and development of the sphere of human potential reproduction. Therefore, the aim of our study is to substantiate ways and mechanisms aimed at overcoming possible challenges, threats to develop the sphere of human potential reproduction. A high degree of risk and lack of guarantees for investors on their invested funds serve as deterrents to Ukraine's economic development, and the formation of a new quality of people's life should become the main mechanism for ensuring long-term self-sufficiency and competitiveness of our country in modern conditions.

Key words: human potential, innovative activity, socio-economic development, reproduction, labor force.

УДК 331.101.262:311.21(477)

Гарашук О.В., доктор економічних наук, професор, завідувач сектора взаємодії з громадськістю та ЗМІ і міжнародного співробітництва відділу організаційно-інформаційного забезпечення та роботи з персоналом Державної інспекції навчальних закладів України. **Куценко В.І.**, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу природно-техногенної та екологічної безпеки Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». **Сфера відтворення людського потенціалу: гомеостатичні механізми подолання загроз на шляху її розвитку.** Розкрито сутність людського потенціалу як основного джерела економічного зростання, його місце і роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країни, а також висвітлено особливості його формування в сучасних умовах. Запропоновано проблемний підхід до подолання негативних чинників і загроз на шляху розвитку людського потенціалу.

Ключові слова: людський потенціал, інноваційна діяльність, соціально-економічний розвиток, відтворення, робоча сила.

УДК 331.101.262:311.21(477)

Гарашук А.В., доктор экономических наук, профессор, заведующий сектором взаимодействия с общественностью и СМИ и международного сотрудничества отдела организационно-информационного обеспечения и работы с персоналом Государственной инспекции учебных заведений Украины. **Куценко В.И.**, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, главный научный сотрудник отдела природно-техногенной и экологической безопасности Государственного учреждения «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины». **Сфера воссоздания человеческого потенциала: гомеостатические механизмы преодоления угроз на пути ее развития.** Раскрыты сущность человеческого потенциала как основного источника экономического роста, его место и роль в обеспечении социально-экономического развития и повышения конкурентоспособности страны, а также освещены особенности его формирования в современных условиях. Предложен проблемный подход к преодолению негативных факторов и угроз на пути развития человеческого потенциала.

Ключевые слова: человеческий потенциал, инновационная деятельность, социально-экономическое развитие, воспроизведение, рабочая сила.

MODERN LABOR MARKET TRENDS IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF UNREGULATED INTERNAL MIGRATION PROCESSES

**Hunchenko Mariia*, PhD,
Associate Professor of Management and Logistic Department.
Chaikina Alina**, PhD, Senior Lecturer of Management and Logistic Department.
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University**

*ORCID 0000-0003-2488-6566

** ORCID 0000-0003-3821-2079

©Hunchenko M., 2018.

©Chaikina A., 2018.

Стаття отримана редакцією 15.05.2018 р.

Introduction. A characteristic feature of the modern labor market is the growth of labor mobility, provoked as an increase in the overall mobility of the population, as well as the liberalization of social and labor relations, increasing the flexibility of the labor market. Mobility of the workforce also characterizes the flexibility of the labor market, the degree of liberalization of relations and the very model of the labor market. For example, for the US labor market, which is one of the most liberal and with a high labor mobility, the overall labor turnover in 2001-2008 ranged from 83.2% to 98.2%, while in 2009-2012, dropped to 74.0-76.0% [U. S. Bureau of Labor Statistics, 2017]. In Ukraine the overall turnover rate for the same period was not higher than 61.1%

Territorial mobility of the labor force improves the distribution of human capital, and a high level of professional mobility creates the preconditions for a rapid restructuring of the economic system. On the other hand, the high territorial mobility of the workforce, especially the migration outflow to other countries, brings changes for both recipient countries and donor countries. For the first influx of migrants, changes, first of all, into the socio-cultural space. For others, the outflow of labor-intensive population leads to a reduction in labor potential, a decrease in the quality of human capital.

Ukraine is now one of the largest donor countries in Europe. According to the results of the second national survey on labor migration, the number of citizens aged 15-70, who from January 1, 2010 until June 17, 2012 worked or were looking for work abroad, was 1.2 million people, or 3, 4% of the population of the corresponding age [The International labor organization, 2013]. Against the background of aging populations, labor migration in Ukraine is becoming one of the threats to economic development, producing changes in the demographic, social and psychological spheres. The disastrous consequences of this trend are well known since the 90s, which have received the characteristic features of the loss of intellectual potential in the people called "brain drain".

But, as practice shows, Ukraine can suffer significant losses of human capital from uncontrolled internal migration. As a result of the armed conflict in eastern Ukraine, the residents of the region faced the need for forced change of residence, provoking significant uncontrolled migration processes. The difficult situation in the East of Ukraine caused the outflow of population to other regions, first of all – the neighboring ones. As of the end of March 2017, the largest number of settlers lives in the controlled area of Donetsk region (more than 532 thousand) and Luhansk (almost 291 thousand), 196 thousand were housed in the Kharkiv region, 163 thousand – in the city of Kyiv, 76 thousand – in Dnipro region and 59 thousand – in Zaporizhzhia region. The smallest number of settlers is located in Ternopil (2512 people), Rivne (3229), Zakarpattia (3549) and Chernivtsi (3556) regions. As of June 12, 2017, the Ministry of Social Policy of Ukraine, according to the departments of social protection of the population of the oblast (region) and Kyiv city state administrations, took into account 1,593,466 immigrants from the Donbas and the Crimea [The ministry of social policy, 2017].

The complexity of the situation is that internally displaced persons tend to be difficult to adapt to in the new environment and, moreover, to compete on the labor market on an equal footing, and if there are reasons why a person can not leave his home, then the chances to find a job in this case, are minimal. Official statistics show a paradoxical situation when, against the background of significant migration processes, the employment situation in Ukraine will not undergo significant changes (Table 1).

Dynamics of employment of individual regions in 2016 compared to 2013

	Number of employed population, thousands of people	
	2013	2016
Kyiv	1282,8	1236,6
Kharkiv region	1413,1	1364,3
Dnipro region	1531	1425,4
Zaporizhzhia region	821,9	734,9
Ternopil region	442,9	407,6
Rivne region	494,9	474,2
Zakarpattia region	541,2	505,5
Chernivtsi region	391,6	376,1

Source: The ministry of social policy

This situation is explained by the fact that internally displaced persons have somehow influenced the employment rate of Ukrainian regions, but it is impossible to investigate the direct relationship, since not all settlers are officially employed. However, the situation is somewhat deeper. This is a reflection of the discrepancy between the Ukrainian labor market architecture and the crisis in unregulated population migration.

The listed problems add to the problem of registration at a new place of residence and the official employment of such persons, which is the basis for their successful living in a new place and opportunities for developing a successful career.

Difficulties with the official employment of HBO may be due to the loss of a workbook in circumstances of forced migration. In this case, a duplicate of a workbook is issued on the basis of a statement by the employee and information received from him from the headquarters for the liquidation of the consequences of an emergency on the emergence of an emergency or the Antiterrorist Center of the Security Service of Ukraine on the conduct of an anti-terrorist operation on the territory where the person provided in arbitrary form [Supreme Council of Ukraine, 2017]. The cases of loss of a passport or birth certificate are more often encountered, in this case, internally displaced persons apply to the migration service at the place of stay, where during a day they issue a temporary certificate confirming Ukrainian citizenship.

Despite attempts by state authorities to create a new legislative framework for the registration of internally displaced persons, the process itself does not become simpler and affordable to the fullest for everyone. Also, the shortage of information in the system of accounting for the socio-demographic categories of internally displaced persons does not allow to provide necessary social assistance, to calculate pensions.

Thus, processes of internal migration of the population are accompanied by a violation of information links, a change in the structural basis of employment of the population without proper consideration of changes in the resource components.

1. Logistic interpretation of the labor market and the impact of the migration process.

Logistics is a comprehensive area in science that covers the management of information, material and resource flows. It is her principles and methods that should be the basis for optimizing the situation on the labor market in the context of the strengthening of migration processes.

The system of views on the improvement of economic activity by streamlining flows is the concept of logistics. In this case, the main, constructive principle on which flow management is constructed is the principle of systematicity, which means the organization and implementation of all stages of activity as a single process. Resource, information and material flows in the economy are formed as a result of the actions of many participants, each of which in general pursues its goal. If participants can coordinate their activities in order to rationalize the common object of management – through the material flow, then all together they will receive a significant economic gain. Identifying conditions for coordinating the activities of different participants is the main task of modeling logistics processes.

In logistics, the analytical form of mathematical modeling is widely used. Analytical modeling is a mathematical method for researching logistics systems that allows you to get accurate solutions. The advantages of analytical modeling include the great power of generalization and the multiplicity of use.

Analytical modeling is carried out in the following order.

The first stage. Mathematical laws linking system objects are formulated. These laws are written in the form of some functional relationships.

The second stage. Situational analysis. Comparison of theoretical assumptions with the situation (check for analytical adequacy).

Third stage. Solving equations, obtaining theoretical results.

Fourth stage. Comparison of obtained theoretical results with practice (checking for general adequacy).

It is these stages that bits are the basis of the logistic interpretation of the labor market and the impact of the migration process.

2. Analytical formalization of the logistic task.

By its content and statement of tasks of logistics among the set of tasks of the scientific field of study operations can be mathematically formalized by a class of distribution or transport problems. Using the architecture of the transport problem, you can display the mathematical laws that connect the objects of the system.

The transport task on the criterion of cost is the following task of minimizing the cost of transportation.

Let the departure points A_1, \dots, A_m contain, respectively, a_1, \dots, a_m units of some homogeneous cargo. This cargo must be transported to n destinations B_1, \dots, B_n , each of them should be delivered b_1, \dots, b_n of cargo respectively. The cost of transporting a unit of cargo from item A_i to point B_j is equal to c_{ij} . Denoting by x_{ij} the number of units of cargo destined for departure from point A_i to B_j , we will have the task of finding a plan of transportation in which the total cost will be minimal:

$$\langle c, x \rangle = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \rightarrow \min; \quad x_{ij} \geq 0, \quad i = 1, \dots, m, \quad j = 1, \dots, n, \quad (1)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = a_i, \quad i = 1, \dots, m, \quad (a) \quad \sum_{i=1}^m x_{ij} = b_j, \quad j = 1, \dots, n. \quad (b)$$

The transport plan and the cost of transportation are presented in the form of vectors $x = (x_{ij}, i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n)$, $c = (c_{ij}, i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n)$ respectively.

Equations (a) mean that from the point of departure A_i , the entire consignment has been taken to destination (consumption). Equations (b) mean that the quantity of goods brought to point B_j from all points of departure corresponds to the required. It is natural to assume that the total supply of goods at all points of departure is equal to the total need of all destinations, that is

$$\sum_{i=1}^m a_i = \sum_{j=1}^n b_j = M. \quad (2)$$

In this case, it is said that there is a closed model of a transport problem.

Let's consider open models of a transport problem. And let's show how they can be reduced to a closed model. If total shipments of shippers exceed the total need for destinations, i.e.

$$\sum_{i=1}^m a_i > \sum_{j=1}^n b_j, \quad \text{then equality (a) is replaced by inequalities}$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} \leq a_i, \quad i = 1, \dots, m,$$

and condition (b) remains unchanged. In this case, a fictitious destination B_{n+1}

+ 1 with the required import value is entered $b_{n+1} = \sum_{i=1}^m a_i - \sum_{j=1}^n b_j$ and the zero cost of transportation to this point. By adding new nonnegative variables $x_{i, n+1}, i = 1, \dots, m$, we arrive at a closed model of a transport problem with constraints in the form of equations (a) - (b).

If total shipments of shippers are less than total item queries destination, i.e. $\sum_{i=1}^m a_i < \sum_{j=1}^n b_j$ equality (b) are replaced by inequalities

$$\sum_{i=1}^m x_{ij} \leq b_j, \quad j = 1, \dots, n, \quad (3)$$

and condition (a) remains unchanged. In this case, a fictitious point of departure of A_{m+1} with the

required export value is entered $a_{m+1} = \sum_{j=1}^n b_j - \sum_{i=1}^m a_i$ and zero cost of transportation from this item. Adding new non-reactive variables $x_{m+1, j}, j = 1, \dots, n$, we arrive at a closed model of a transport problem with constraints in the form of equations (a) - (b).

3. Analytical interpretation of the logistic problem.

By transposing these provisions into the labor market, we will note the main principles of the principle.

The labor market, like any system, has its own structure. It has common elements in different countries, but at the same time there may be some differences. Depending on the objectives of the market structure analysis, you can implement different criteria. But, first of all, it is necessary to identify the structure of the labor market, as such, regardless of national and other characteristics. This can be done by the most important, necessary for the functioning of the modern civilized labor market.

Subjects of the labor market. The main subjects of the labor market include employees (and their unions) and employers (and their associations).

Hired workers are the largest part of the labor market. These include people who do not have means of production, who live at the expense of selling their abilities to work - labor. Their welfare, reproduction depends on how successful they can sell their workforce - to conclude a contract, get a job.

Based on the terms of the transport task, the employees are the suppliers of the resource, that is, the point of departure A_1, \dots, A_m , in which, respectively, a_1, \dots, a_m are the units of working time of workers of appropriate training and qualifications.

The cost of providing workforce resources from a territorially and professionally determined point A_i of a territorially separated employer B_j is equal to c_{ij} . These costs are related both to the provision of appropriate conditions for employees, and the costs associated with the adaptation of staff to the specifics of the enterprise.

By marking X_{ij} the number of units of labor resource (working hours of the specialization and qualification) intended to be sent from vacancies A_i to applications for employment B_j , we will have the task of finding a plan of supply in which the total value will be minimal:

$$\langle c, x \rangle = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \rightarrow \min; \quad x_{ij} \geq 0, \quad i = 1, \dots, m, \quad j = 1, \dots, n, \quad (4)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = a_i, \quad i = 1, \dots, m, \quad (a) \quad \sum_{i=1}^m x_{ij} = b_j, \quad j = 1, \dots, n. \quad (b)$$

It is natural to assume that in the conditions of the developed national economy, the strategy of training corresponds to the needs of the industrial complex:

$$\sum_{i=1}^m a_i = \sum_{j=1}^n b_j = M. \quad (5)$$

In this case, it is said that there is a closed model for the allocation of labor resources of the problem.

Obviously, the unregulated migration process is the source of an imbalance in the labor market. Ideally, the structural equilibrium in the labor market is achieved provided that the ratio of the number of unemployed to the number of vacancies in all professions is equal to the overall average [Gainanov D.A., Gallyamov R.R., 2006]. However, in practice, when checking the structural balance of the labor market, it is more appropriate to use the condition that the ratio of the number of unemployed to the number of vacancies for each individual profession should go to the overall average.

$$\frac{s_i}{d_i} \rightarrow \frac{\sum_{i=1}^n s_i}{\sum_{i=1}^n d_i}$$

where s_i – supply in the labor market of a particular sector of the structure (the number of unemployed in a particular professional group);

d_i – demand in the labor market of the relevant sector;

$\sum_{i=1}^n s_i$ – general supply in the labor market (total number of unemployed);

$\sum_{i=1}^n d_i$ – total demand in the labor market.

The questions of estimating the imbalance in the labor market are considered in the works of Russian and Ukrainian scientists [Renewa E. V., Hrynevych L. V., 2009]. The basis of the developed methods for conducting the analysis is the approach of Korovkin A. G., according to which the structural imbalance of a certain segment of the labor market can be calculated as the difference between the share of the segment's offer in the general structure and the share of the segment's demand in the overall structure. Summing up all the imbalances in the selected section you can get an estimate of the share of the structural component of

unemployment in the total number. The level of imbalance is calculated according to the formula [Korovkin A.G., Korolev I.B., Dolgova I.N, Akhundov O.V, 2006]:

$$I_d = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \left| \frac{s_i}{\sum_{i=1}^n s_i} - \frac{d_i}{\sum_{i=1}^n d_i} \right| \quad (6)$$

where I_d — level of imbalance in the labor market, %.

But this indicator does not allow us to draw conclusions on the achievement of the basic condition for structural stability in the labor market, namely: approximation to the overall average. To take into account this condition it is necessary to use the indicator of structural imbalance in the labor market on the basis of calculating the quadratic coefficient of variation:

$$DLM = \left(\frac{\sum_{i=1}^n \left(\frac{s_i}{d_i} - \frac{\sum_{i=1}^n s_i}{\sum_{i=1}^n d_i} \right)^2 \times \frac{s_i}{\sum_{i=1}^n s_i}}{n} \div \frac{\sum_{i=1}^n s_i}{\sum_{i=1}^n d_i} \right) \times 100\% \quad (7)$$

where DLM – indicator of structural imbalance in the labor market, %.

This indicator characterizes the value of the average deviation of the load on a certain segment of the labor market in comparison with the overall load index. That is, it shows how much the average load on a particular segment in the labor market may differ from the general one. The higher this indicator, the higher the imbalance in the labor market.

The most complete data for such analysis are contained in the State Employment Service of Ukraine (2017), which collects data on demand and supply in the labor market, broken down by professional groups and regions. However, it should be borne in mind that this information applies only to the registered labor market (ie vacancies and jobseekers that are registered with the State Employment Service).

Returning to the principles of logistics and its mathematical format in the form of a transport task, we turn to the actions related to the correction of the situation of imbalance. In the general sense, the openness of the model of the transport problem for its solution is corrected by the addition of the corresponding “absent for balance” of the participant, that is, either a fictitious supplier, or a fictitious consumer, and the write-off of surpluses or deficits on it. That is, we can conclude that in the process of formalizing the problem it was found that for the organization of the cut-off natural movement of the resource it is necessary to have an appropriate converter capable of correcting the structural imbalance of the labor market. In the conditions of an excess of personnel resources, a partial (at the expense of the surplus) of mobilizing it into a group of employers is needed, that is, the necessary work is to attract mercenaries to entrepreneurship, which will enable them to reduce the number of unemployed and prepare the environment for job creation. Conversely, in the face of shortages of skilled professionals, create conditions for outsourcing, outstaffing and additional employment of scarce personnel.

Summarizing the above, we can say that it is a well-established mechanism for infrastructure support labor market.

4. Situational analysis of the logistic interpretation of the labor market and the impact of the migration process.

In order to assess the situation, it is necessary to consider the activity of various participants in solving the structural imbalance identified by the unregulated internal migration. Appropriate shifts from the authorities and the international community have been made to streamline the situation through stimulating the development of small and medium-sized businesses. The study was conducted on the example of the Luhansk region.

In the first quarter of 2017, support for entrepreneurship in the region was carried out in accordance with the measures of the Regional target program “Attraction of investments, development and support of small and medium enterprises in Luhansk region for 2016-2017 years”, similar municipal and district programs, implementation in the area of laws of Ukraine: “On development and state support of small and medium enterprises in Ukraine”, “On investment activity”, “On administrative services”, “On the principles of state regulatory policy in the field of economic activity”, other normative-legal acts. UAH 49 million has been actually used for implementation of the Program, including: from the oblast budget - UAH 48.8 million, city and district budgets - UAH 1.4 thousand, other sources - UAH 219.4 thousand.

In order to facilitate business start up, there are 16 administrative service centers in the region, including 12 district and 4 city centers. During the first quarter of 2017, through the centers of the oblast, economic entities and citizens provided over 58 thousand administrative services, which is 2 times more than in the first quarter of 2016. On average, over a month, about 19.5 thousand services were provided through the centers.

Entrepreneurial structures during the first quarter of 2017 transferred 149 premises with a total area of 26.7 thousand square meters.

In the reporting quarter 71 subjects of small business took part in regional purchases. As a result, 508 agreements were concluded for the total amount of UAH 69.5 million.

Since the beginning of the year, the financial and credit institutions of the region have provided loans to 19 entities, including 14 farms, in the amount of 13.3 million UAH.

In order to quickly solve urgent business-related issues, "hotlines" for entrepreneurs working in the oblast formed in the executive committees of city councils of cities of oblast significance and rayon state administrations. During the reporting period, 175 appeals were received from entrepreneurs on the "hot lines" for which clarification was provided.

At the Luhansk regional state administration, rayon state administrations and local self-government bodies, regional and local councils of entrepreneurs, coordination councils on business development issues and working groups on the promotion of small business operate.

During the first quarter of 2017, in Luhansk region, with participation of local agricultural producers, 228 fair events were held on which agricultural products were sold for the total amount of 19.9 million UAH.

According to the reporting of the Luhansk Regional Military-Civil Administration in the framework of the modernization of the services of the employment service and their orientation to the European level in the Severodonetsk City Employment Center, the Consultancy Center for the provision of free support to entrepreneurs has begun its work. In the Lysychansk City and Kreminna District Employment Centers, unemployed support and support studio "Business Standard" operate, aiming at providing knowledge and assistance in informing about conditions for grants, filling in questionnaires and preparing business plans.

Within the framework of the UNDP Small Grants Program: support for entrepreneurship among IDPs and local population of Donetsk and Luhansk regions" only in the Luhansk region on January 1, 2017 inception, renewal or expansion signed 93 grant agreements totaling 11.95 million.

The International Union for Migration, with the support of the European Union, is launching a project to support the employment of migrants. The organization will provide grants for the creation and development of own business for beginner entrepreneurs. In February-March 2017, began a major project for ATO participants, residents of Donetsk and Luhansk regions. The project includes trainings, individual consultations, protection of business plans and the provision of grants for the procurement of equipment. The amount of the grant for self-employment will be 650 euro, microenterprise – 2150 euro, vocational guidance training – up to 400 euro.

According to local self-government bodies and rayon state administrations, in the first quarter of 2017, 743 new jobs were created in the oblast due to small and medium-sized enterprises.

Conclusions. Thus, the problem of the structural imbalance in the labor market of the Eastern region, which manifests itself in the excess of labor supply, is being sought by operators by attracting unemployed to entrepreneurship through the liberalization of small business conditions and the provision of grants by international organizations. This is the starting point for creating the necessary labor market support infrastructure. However, the uncertainty of the optimal quantitative and qualitative parameters of the development of the labor market support infrastructure leaves the effectiveness of its functioning at a minimum level.

The proposed mechanism logistics impact of migration processes vital to the labor market and staffing needs of the economic system, the national economy is a prerequisite for determining the optimum parameters of the components of the labor market that maximizes the effectiveness of the measures of market regulation.

REFERENCES:

1. U. S. BUREAU OF LABOR STATISTICS, 2017. *Job Openings and Labor Turnover Survey* [online]. U. S. Bureau of labor statistics [viewed 10 October 2017]. Available from: <http://www.bls.gov/>
2. THE INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION, 2013. *Report on the methodology, organization and results of a modular sample survey on labour migration in Ukraine* [online]. [viewed 10 October 2017]. Available from: <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
3. THE MINISTRY OF SOCIAL POLICY, 2017. *The account of immigrants* [online]. The Ministry of social policy [viewed 10 October 2017]. Available from: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250060011&cat_id=244277212
4. SUPREME COUNCIL OF UKRAINE, 2017. *On approval of the Instruction about the procedure for maintaining service records of employees*, The Order of the Ministry of labor of Ukraine, Ministry of Justice of Ukraine, Ministry of social protection of population of Ukraine, 29.07.1993. #58 [online]. Supreme Council of Ukraine [viewed 5 September 2017]. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93>
5. GAINANOV D.A., GALLYAMOV R.R., 2006. The model of minimizing structural imbalances of the labour market. *The Bulletin of the Ufa state aviation technical University*. 5, pp. 89-153.
6. RENEWA E. V., HRYNEVYCH L. V., 2009. Statistical analysis of the structural asymmetry of the labor market in Ukraine. *Business-Inform*. 4, pp. 133-137.
7. KOROVKIN A. G., KOROLEV I. B., DOLGOVA I. N., AKHUNDOV O. V., 2006. The Structural unemployment on the Russian labor market and the problem of matching of labour demand and its

supply. Supply and demand in the labor market and educational services market in Russian regions. 2, pp. 3-14.

8. THE STATE OF EMPLOYMENT SERVICE OF UKRAINE, 2017. *The report* [online]. The state employment service of Ukraine [viewed 10 October 2017]. Available from: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543

УДК 331.5: 314. 556.2

JEL classification: E24, C61

Гунченко Марія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і логістики, **Чайкіна Аліна Олександрівна**, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту і логістики. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Сучасні тенденції ринку праці в контексті розвитку нерегульованих внутрішніх міграційних процесів.** В статті представлено огляд проблематики розвитку тенденції зміни ринку праці в умовах нерегульованих внутрішніх міграційних процесів. Визначено, що характерною особливістю сучасного ринку праці є зростання мобільності робочої сили, що спричинено збільшенням загальної мобільності населення, лібералізація соціальних та трудових відносин, підвищення гнучкості ринку праці. Доведено, що територіальна мобільність робочої сили покращує розподіл людського капіталу, а високий рівень професійної мобільності створює передумови для швидкої перебудови економічної системи. З іншого боку, висока територіальна мобільність робочої сили, особливо високий рівень міграції населення в інші країни, вносить корінні зміни в економічне та соціальне становище як для країн-реципієнтів, так і країн-донорів. Авторами визначено, що на тлі старіння населення, трудова міграція в Україні стає однією із значних загроз економічному розвитку, особливо це стосується інтелектуальної міграції, яку прийнято називати «відтоком мізків». Виявлено, що процеси внутрішньої міграції населення супроводжуються порушенням інформаційних зв'язків, зміною структурної бази зайнятості населення без належного розгляду змін у ресурсних компонентах. Відповідно авторами надано логістичну інтерпретацію ринку праці та виявлено вплив міграційного процесу на основі аналітичного моделювання з використанням математичного інструментарію формалізації процесів. Обґрунтовано необхідність розвитку інфраструктурної підтримки ринку праці з метою ліквідації існуючого дисбалансу.

Ключові слова: ринок праці, міграція, логістика, оптимізація, інфраструктура.

УДК 331.5: 314. 556.2

JEL classification: E24, C61

Hunchenko Mariia, PhD, Associate Professor of Management and Logistic Department. **Chaikina Alina**, PhD, Senior Lecturer of Management and Logistic Department. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Modern labor market trends in the context of the development of unregulated internal migration processes.** The article presents an overview of the development of trends in labor market changes in the context of the development of unregulated internal migration processes. The logistic interpretation of the labor market and the impact of the migration process on the basis of analytical modeling with the use of mathematical tools for formalization of processes are given. The necessity of development of infrastructure support of the labor market for the purpose of liquidation of imbalance is substantiated. The basis of effective regulation of the labor market is the introduction of optimal parameters for the development of the labor market and its infrastructure support. The proposed mechanism of logistics of the processes of influencing the migration of the population to the state of work and staffing needs of the economic system of the national economy is a necessary condition for determining the optimal parameters of the labor market development of components, which maximizes the effectiveness of market regulation measures.

Keywords: labor market, migration, logistics, optimization, infrastructure.

УДК 331.5: 314. 556.2

JEL classification: E24, C61

Гунченко Марія Владимировна, кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента и логистики, **Чайкина Алина Александровна**, кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры менеджмента и логистики. Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка. **Современные тенденции рынка труда в контексте развития нерегулируемых внутренних миграционных процессов.** В статье представлен обзор проблематики развития тенденции изменения рынка труда в условиях развития неурегулированных внутренних миграционных процессов. Предложена логистическая интерпретация рынка труда и влияние миграционного процесса на основе аналитического моделирования с использованием математического инструментария формализации процессов. Обоснована необходимость развития инфраструктурной поддержки рынка труда с целью ликвидации дисбаланса.

Ключевые слова: рынок труда, миграция, логистика, оптимизация, инфраструктура.